

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

ΕΚ
ΚΕ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης»

Ελένη Τζιβόγλου   ΑΜ: 3032202004022

Επιβλέπων καθηγητής: Παναγιώτης Λιαργκόβας

ΑΘΗΝΑ

2022

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

*...κι όλοι τώρα τρέχαν σ' αυτή, λίγοι πηγαίνουν στο ψωμί,
όλοι τρέχανε στον μικρόν άγγελο που μοίραζε ουρανό
Ας μη το κρύβουμε διψάμε για ουρανό!*

[πηγή: Μίλτος Σαχτούρης, Ποιήματα (1945-1971), Κέδρος, Αθήνα 1996 (8η έκδ.), σ. 144]

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

« Ευχαριστώ θερμά τον σύζυγο μου, τον πατέρα μου και την μητέρα μου για την πολύτιμη στήριξη τους καθ' όλη την διάρκεια της πορείας διεξαγωγής των σπουδών μου, καθώς και τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Παναγιώτη Λιαργκόβα για την ανάθεση του θέματος και την βοήθειά του.»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε μία εποχή βαθιάς και πολυδιάστατης κρίσης ανάπτυξης, όχι μόνο οικονομικής εξαιτίας του παγκόσμιου κύματος πληθωρισμού αλλά και κρίσης πανδημικής, ενεργειακής, δημογραφικής, ηθικών αξιών, οικολογικής και βαθύτατα κοινωνικής και ανθρωπιστικής εξαιτίας του πολέμου στην Ουκρανία , μίας γενικής κρίσης ανάπτυξης που υποδηλώνει και την κρίση των σύγχρονων κοινωνιών, ο ρόλος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός, εμπρικλείοντας την Αειφορία , μία έννοια δυναμική , διεπιστημονική πολυδιάστατή και τελικά ...ζητούμενη που νοηματοδοτεί την Εκπαίδευση αλλά και αναδεικνύει τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του εστιάζοντας σε μία περισσότερο ανθρωπογεωγραφική προσέγγιση. Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, τους αυριανούς πολίτες, η προσέγγιση της Αειφορίας μέσα από κατάλληλα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία μπορεί να συμβάλλει στην διαμόρφωση της Κοινωνίας του Αύριο στοχεύοντας σε μία κοινωνία που όχι απλά αλλάζει συμπεριφορά αποκτώντας υψηλότερη περιβαλλοντική συνείδηση αλλά δρα στη δημόσια ζωή με κριτική σκέψη και ανάληψη ευθυνών. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των Αντιλήψεων των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΠΕ60) σχετικά με το πως συσχετίζουν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για την Αειφορία με την Ανάπτυξη και την Καινοτομία. Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο του κλειστού τύπου ερωτηματολογίου συμμετείχαν 120 εκπαιδευτικοί Νηπιαγωγοί από 100 δημόσια Νηπιαγωγεία της Αττικής. Η ανάλυση δείχνει ότι οι περισσότεροι Εκπαιδευτικοί δεν έχουν εμβαθύνει τόσο στην διάσταση της οικονομικής ανάπτυξης της Αειφορίας, της παραγωγής και της παγκοσμιοποίησης αλλά εστιάζουν κυρίως στις άλλες δυο διαστάσεις της αειφορίας, περιβαλλοντική και κοινωνική. Οι εκπαιδευτικοί ενστερνίζονται την σημαντικότητα και συμβολή της Ε.ΠΑ και τη συσχετίζουν με την κοινωνική καινοτομία αλλά φαίνεται σε μεγάλο βαθμό να μην έχουν εμβαθύνει στην προσέγγιση της έννοιας της Αειφορίας σε θεωρητικό αλλά και πρακτικό επίπεδο στην σχολική τους τάξη, παρόλο που γνωρίζουν τα περισσότερα χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου.

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση , Ανάπτυξη, Καινοτομία, Αειφορία.

ABSTRACT

At a time of deep and multidimensional crisis of development, not only economic due to the global wave of inflation but also a crisis of pandemic, energy, demographic, moral values, ecological and deeply social and humanitarian due to the war in Ukraine, a general crisis of development that indicates the crisis of modern societies. In this general crisis, the role of Environmental Education is considered particularly important, including sustainability, a dynamic, multidisciplinary multidimensional and ultimately ... an urgent matter that gives meaning to education but also highlighting the relationship of man with his environment focusing on a more anthropogeographical approach. For preschoolers, tomorrow's citizens, the approach to sustainability through appropriate environmental education and education programs for the environment and sustainability can contribute to the formation of the Society of Tomorrow aiming at a society that not only changes behavior by acquiring a higher environmental awareness but acts in public life with critical thinking and responsibility.

The purpose of the present survey was the exploration of Kindergarten Teachers' (PE 60) Conceptions about the correlation of Environmental Education and Education for Sustainability with Development and Innovation. The survey, which was conducted using the closed-type questionnaire, was attended 120 Kindergarten Teachers from 100 public schools in Athens. The analysis shows that most teachers have not deepened in the economic dimension of sustainability, the production and globalization but they mainly focus on the other two dimensions of sustainability, environmental and social.

Teachers hook on the importance and the value of Sustainability Education and they correlate it with Social Innovation but it seems to a large extent that they lack in deeply understanding the concept "Sustainability" both at a theoretical and a practical level in their school class, despite their awareness of the typical characteristics of the sustainable schools.

Keywords: Environmental Education, Development, Innovation, Sustainability.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΕΛ.
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
<u>ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ</u>	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	9
1.1 Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ‘ΦΥΣΗΣ’ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	9
1.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ -ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	10-14
1.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	15-17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	18
2.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	18
2.2 ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	19-20
2.3 Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ.....	21-24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ.....	25
3.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΕΙΦΟΡΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ.....	26-27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.....	27
4.1 ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	27-28
4.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ.....	28-33
4.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΟΤΗΤΑ.....	33-34
4.4 ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΦΟΡΟΥΜ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ.....	34-35
4.5 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	36-38

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	ΣΕΛ
5.1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	40-42
5.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	43
5.3 ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	43
5.4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	44
5.5 ΤΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	44-45
5.6 ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	45
5.7 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	46-84
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	85
7.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	86-87
8.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	88-92
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	93
ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	93-105
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....	106
ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.....	106

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΕΠ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ

ΠΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΛΛΕΤ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΕΠΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΜΚΟ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο μίας διεθνούς προβληματικής σχετικά με τον κοινωνικό και πολιτικό ρόλο που οφείλει να έχει η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αλλά και τον ρόλο της Εκπαίδευσης για την Αειφορία ως σύνδεση του ανθρώπου με την κοινωνία και το περιβάλλον και ως λύση σε περιβαλλοντικά ζητήματα και προβλήματα στην διευρυμένη τους διάσταση ως οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών.

Η προσχολική αγωγή και εκπαίδευση αποτελεί την πιο κρίσιμη και ευαίσθητη περίοδο για την ολόπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου καθώς σε αυτήν την ηλικία τίθενται τα θεμέλια για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των ανθρώπων.

Η Προσχολική Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ή αλλιώς Προσχολική Εκπαίδευση για την Αειφορία στοχεύει στην ενδυνάμωση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας και στην ενίσχυση της ταυτότητας τους ώστε να μάθουν να σκέφτονται κριτικά και να ενεργούν, να δρουν, να τολμούν να αλλάξουν τον τρόπο που ζουν, ενισχύοντας τις αειφόρες πρακτικές.

Η παρούσα εργασία εξετάζει την συμβολή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία στην Προσχολική αγωγή και Εκπαίδευση σε σχέση με την Ανάπτυξη και την Καινοτομία και ερευνά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας για το αν και σε ποιο βαθμό δύναται η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη να συμβάλλει σε μία ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη και καινοτομία.

Η οικονομική ανάπτυξη είναι μία ευρεία έννοια, ένας σύνθετος όρος και μία πολυδιάστατη διαδικασία που δεν περιλαμβάνει μόνο την μεγέθυνση(growth), η οποία αποτελεί το κύριο και απαραίτητο στοιχείο της ανάπτυξης αλλά και πολλά ποιοτικά χαρακτηριστικά και άλλους δείκτες, όπως η ποιότητα εκπαίδευσης και ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης . Ένας από τους πυλώνες για την ανάπτυξη της οικονομίας είναι η κοινωνική καινοτομία, ένα μέρος της οποίας αποτελεί η τεχνολογική καινοτομία.

Στο πλαίσιο του περιβάλλοντος σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η διαμόρφωση ενός κλίματος αισιοδοξίας για το μέλλον και η καλλιέργεια κουλτούρας της καινοτομίας και της ανάπτυξης.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ‘ΦΥΣΗΣ’ ΚΑΙ “ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ”

Η έννοια της ‘φύσης’ δεν ταυτίζεται με την έννοια ‘περιβάλλον’ αλλά παρουσιάζονται σημαντικές διαφορές ως προς το υπόβαθρο και την ερμηνεία των δυο εννοιών.

Η συλλογική και οργανωμένη προσπάθεια μιας ομάδας ανθρώπων στα τέλη του 19^{ου} αιώνα μεταφράστηκε με την γέννηση ενός κοινωνικού κινήματος που είχε σκοπό την προστασία και διατήρηση της φύσης και την εναντίωση του στην ολοένα αυξανόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Αρχικά, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στις ΗΠΑ , το κοινωνικό κίνημα της Εκπαίδευσης για την Διατήρηση της Φύσης που επηρέασε με την παρουσία του και τις ανεπτυγμένες Ευρωπαϊκές Χώρες την δεκαετία του ’30 ενώ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα , ακολούθησε το κίνημα για την μελέτη της Φύσης που είχε ως πρωταρχικό μέλημα την ανάπτυξη του σεβασμού για τη φύση μέσω της άμεσης επαφής με το φυσικό περιβάλλον τόσο με το νου όσο και με τις αισθήσεις(Φλογαίτη 1993,1999).

Η μετάβαση του επίκεντρου του ενδιαφέροντος από την διατήρηση και προστασία της φύσης στο περιβάλλον και την περιβαλλοντική κρίση σήμανε το πέρασμα σε μία νέα , πιο ευρεία αντίληψη από την προ υπάρχουσα, που δίνει έμφαση στην κοινωνία, τις διαστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας και του δυναμικού πεδίου αλληλεπιδράσεων των παραγόντων που δρουν ανάμεσα στην φύση και την κοινωνία. Ως εκ τούτου, ευνοείται η ανάπτυξη κοινωνικών κινήματων για την πολιτική χειραφέτηση, την κοινωνική δικαιοσύνη και την υπεύθυνη περιβαλλοντική διαχείριση (Osano & Corcoran, 2009) , που στρέφουν το ενδιαφέρον και τους στόχους τους γύρω από το περιβάλλον και με άξονα το τρίγωνο οικονομία- κοινωνία – περιβάλλον, θέτουν με κοινωνικούς αλλά και πολιτικούς όρους τον επανακαθορισμό της έννοιας της ανάπτυξης και την ανάγκη της εκπαίδευσης του κοινωνικού συνόλου για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής κρίσης.

1.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ-ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Πληθώρα ορισμών έχει διατυπωθεί για την βιώσιμη ανάπτυξη:

... Μια διαδικασία για να συνειδητοποιήσουμε την

ανθρώπινη ανάπτυξη... "με έναν συμπεριληπτικό, συνεκτικό, δίκαιο,

συνετό, ασφαλή τρόπο"(UNDP ,1994)

«...Οι άνθρωποι βρίσκονται

στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος για την αειφόρο ανάπτυξη. Έχουν

δικαίωμα σε μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση». (Διακήρυξη του Ρίο, 1992)

"Σε τελική ανάλυση, η αειφόρος ανάπτυξη αφορά μακροπρόθεσμες συνθήκες

για την πολυδιάστατη ευημερία της ανθρωπότητας".(Soubbotina, Beyond Economic

Growth, Παγκόσμια Τράπεζα, 2004)

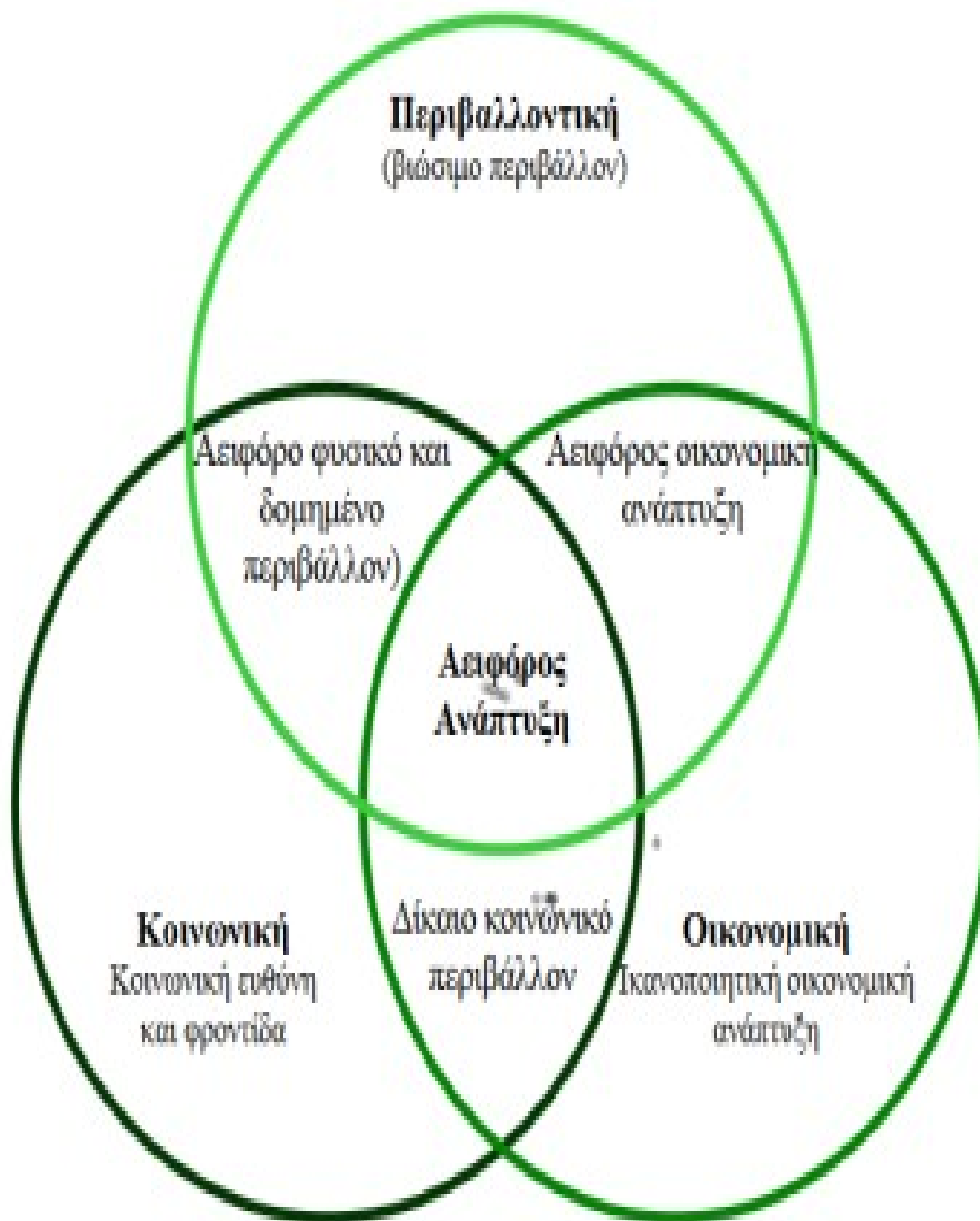
Ο πλέον, όμως, περιεκτικός ορισμός που έχει δοθεί είναι στην έκθεση Brundtland (1987) στην οποία ορίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη ως «...η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθούν στις δικές τους». Η έκθεση αυτή που επικεντρωνόταν στην αλληλεπίδραση μεταξύ περιβάλλοντος, οικονομίας και κοινωνίας τιτλοφορείται ως << Το κοινό μας μέλλον>>(WCED, 1987) από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη ή επιτροπή Μπρούτλαντ έγινε ευρύτατα αποδεκτή από πολλές κυβερνήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, από βιομηχανικά και εργατικά συνδικάτα, και ενέταξε την αειφόρο ανάπτυξη στη διεθνή πολιτική ατζέντα (Common, 1996).

Έκτοτε η βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη τίθεται στο επίκεντρο της Ατζέντας των Ηνωμένων Εθνών. Αρχικά, ο ΟΗΕ συγκαλεί παγκόσμια διάσκεψη στο Ρίο ντε Τζάνερό της Βραζιλίας με θέμα << Περιβάλλον και Ανάπτυξη>>, από την οποία δημιουργήθηκε η << Ατζέντα 21>>, ένα πρόγραμμα δράσης για την πραγματοποίηση της αειφόρου ανάπτυξης στον 21^ο αιώνα (INCED,1992) όπου ορίζεται το εννοιολογικό πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς και η διαδικασία και τα εργαλεία για την επίτευξη της. Σε διεθνές επίπεδο, η υιοθέτηση της αειφόρου

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

ανάπτυξης, ως κεντρική πολιτικής επιλογής επαναβεβαιώνεται στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής με σκοπό την αποτίμηση αποτελεσμάτων των συμφωνιών του Ρίο και τη χάραξη στρατηγικών και πολιτικών κατευθύνσεων.

Στις 25 Σεπτεμβρίου 2015, η 70^η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με την Απόφαση «Μετασχηματίζοντας τον Κόσμο μας: Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» υιοθέτησε την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που περιλάμβανε τους 17 Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης και τους 169 υποστόχους. Η Ατζέντα αυτή προωθεί σε όλες τις πολιτικές των διαφόρων τομέων την αλληλεπίδραση των τριών διαφορετικών διαστάσεων της αειφόρου ανάπτυξης, την κοινωνική, την οικονομική και την περιβαλλοντική διάσταση, όπως παρατηρούμε και στην παρακάτω σχηματική απεικόνιση.

Σχήμα 1: Οι πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης
(πηγή:http://www.moec.gov.cy/dkpe/chrisimo_yliko/chrisimo_yliko_vivlio.pdf)

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Σχήμα 2 πηγή:

<https://unric.org/el/17-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%83-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%83/#>

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Από τους 17 Στόχους, εκείνοι που σχετίζονται με το περιβάλλον είναι :

Ο ΣΤΟΧΟΣ 13 έχει να κάνει με την κλιματική αλλαγή και την καταπολέμηση της.

Ο ΣΤΟΧΟΣ 14 σχετίζεται με την διατήρηση των ωκεανών και χρησιμοποίηση των θαλάσσιων πόρων για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ο ΣΤΟΧΟΣ 15 υπογραμμίζει τη σημασία της προώθησης της αειφόρου χρήσης των χερσαίων οικοσυστημάτων, την βιώσιμη διαχείριση των δασών, την καταπολέμηση της ερήμωσης και την αναστολή της απώλειας της βιοποικιλότητας όπως επίσης και την μη υποβάθμιση της γης και της προστασίας αυτής.

Ενώ ο ΣΤΟΧΟΣ 4 αναφέρεται στην εξασφάλιση μιας ισότιμης και ποιοτικής εκπαίδευσης και την προώθηση της δια βίου μάθησης που ξεκινά από την προσχολική εκπαίδευση.

Θα πρέπει, όμως, να επισημανθεί η σημαντικότητα του κάθε στόχου αλλά και η αλληλεπίδραση μεταξύ όλων των στόχων. Η ποιότητα της εκπαίδευσης αλλά και της υγείας, η καταπολέμηση της φτώχειας, η ισότητα μεταξύ των φύλων, η καταπολέμηση των ανισοτήτων, η καινοτομία και επιχειρηματικότητα, η δημιουργία βιώσιμων πόλεων, η ύπαρξη ειρήνης και δικαιοσύνης αποτελούν μία αλυσίδα. Η επίτευξη κάθε στόχου έχει άμεση επιρροή και στους υπόλοιπους, οι στόχοι αλληλοεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται. Έτσι γίνεται αντιληπτό ότι για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, είναι απαραίτητο να επιτευχθεί κάθε στόχος αλλά και κάθε υποστόχος μέχρι το 2030 και ότι θα πρέπει να δίνεται η βάση σε μία ολιστική προσέγγιση και όχι μεμονωμένα.

1.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η πράσινη ανάπτυξη και οι πράσινες επενδύσεις θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως απάντηση στην διαπιστωμένη και ολοένα αυξανόμενη παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση . Ο στόχος της Ευρώπης είναι η κλιματική ουδετερότητα το 2050, με οικονομικές παρεμβάσεις ενώ το λεγόμενο “green deal” θεωρείται ότι θα συμβάλλει ως πυλώνας ανάπτυξης που συνάδει με τους παγκόσμιους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης.

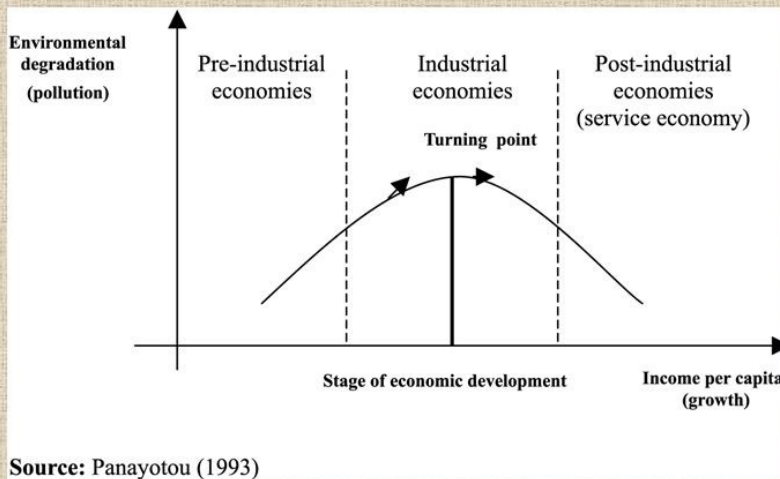
Οι πράσινες επενδύσεις υπό την οπτική της βιώσιμης ανάπτυξης, της αειφόρου ανάπτυξης(sustainable development) της Ελλάδας, της διατηρήσιμης αυτής ισορροπης ανάπτυξης ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και στην υγεία των οικοσυστημάτων. Σε ένα μακροοικονομικό επίπεδο, έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο προεξοφλητικό επιτόκιο, το οποίο εκφράζει το πόσο βαραίνει το τώρα τις επόμενες γενιές. Αν δεν δοθεί η δέουσα προσοχή σχετικά με το μέλλον και θεωρηθεί το παρόν πιο σημαντικό από το μέλλον, τότε είναι σχεδόν βέβαιη η υποβάθμιση του μελλοντικού περιβάλλοντος ενώ υπονομεύεται και η σύγκρουση μεταξύ της τωρινής γενιάς και των μελλοντικών.

Οι πράσινες επενδύσεις μπορούν να περιλαμβάνουν επενδύσεις προστασίας του περιβάλλοντος και καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, έργα εξοικονόμησης ενέργειας αλλά και ενεργειακής αναβάθμισης.

Όσο για το κόστος παραγωγής, αυτό είναι πολύ στενά καθορισμένο, εφόσον δεν υπολογίζει την καταστροφή του περιβάλλοντος , ούτε την ισοπέδωση της ζωής των ανθρώπων . Πέρα από τα ορατά αποτελέσματα στο τοπίο, το πρόβλημα στη χώρα μας εστιάζει και στις διάφορες μορφές ρύπανσης , οι οποίες είναι πιθανό να έχουν κοινωνικό κόστος που δεν ενσωματώνεται στο ιδιωτικό κόστος παραγωγής. Είναι οι λεγόμενες αρνητικές εξωτερικότητες που εξετάζει η μικροοικονομική επιστήμη. Σε πολλές περιπτώσεις, καθώς η αγορά αποτυγχάνει στο να επιλύσει το πρόβλημα(market failure), το δημόσιο εσωτερικεύει αυτό το κόστος.

Είναι σκόπιμο να αναφερθούμε και στην καμπύλη Kuznet η οποία δείχνει ότι στα πρώτα στάδια ανάπτυξης μιας χώρας, παρατηρούμε την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Καθώς, όμως βελτιώνεται ο πλούτος και γίνεται κανείς πιο εύπορος, βελτιώνει και την ποιότητα του περιβάλλοντος. Σύμφωνα , λοιπόν με την καμπύλη Kuznet, επειδή οι φτωχές χώρες δεν έχουν αυστηρές περιβαλλοντικές συνθήκες, είναι μεγαλύτερη η μόλυνση του περιβάλλοντος.

Καμπύλη Kuznets ή "inverted U"

Σχήμα 3 : Πηγή: Παναγιώτου (1993)

Η διατήρηση όμως του περιβάλλοντος με την αύξηση του εισοδήματος δεν είναι δεδομένη αλλά εξαρτάται από τους θεσμούς και τις πολιτικές. Μπορεί η αύξηση του ΑΕΠ να δημιουργεί τις συνθήκες για την αναβάθμιση του περιβάλλοντος μέσω της αύξησης της ζήτησης για περιβαλλοντική ποιότητα και της δημιουργίας πόρων που μπορούν να την παρέχουν, αλλά οι πολιτικές του κράτους και οι κοινωνικοί θεσμοί είναι αυτοί που καθορίζουν την περιβαλλοντική αναβάθμιση.

Η αποσύνδεση της χρήσης των φυσικών πόρων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την οικονομική ανάπτυξη (decoupling) χρειάζεται σημαντικές αλλαγές που δεν είναι εύκολες.

Υπερθεματίζοντας, για την ανάπτυξη της Ελλάδας θα πρέπει να υιοθετηθεί μία περιβαλλοντική διαχείριση που θα αποσυνδέει τη χρήση των φυσικών πόρων από την οικονομική ανάπτυξη καθώς και θα δίνει έμφαση στην έννοια της αειφόρου ανάπτυξης και της αειφορίας η οποία περιλαμβάνει τρεις διαστάσεις, το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία και επιζητεί την επαναπρόσδεση της οικονομίας στην κοινωνία, υπενθυμίζοντας μας ότι είναι προς όφελος μας η οικολογικοποίηση της οικονομίας και όχι η οικονομικοποίηση του περιβάλλοντος! Η οικονομία

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

δεν μπορεί να λειτουργήσει ανεξάρτητα από το περιβάλλον, τις πράσινες επενδύσεις και την κοινωνία!

Στην εποχή Covid 19 που διανύουμε και στις επιπτώσεις, είναι αναγκαία και η παρουσία , συμβολή και μετατροπή των πόλεων σε έξυπνες και βιώσιμες πόλεις που βρίσκονται στην αντίπερα όχθη των χωροκοινωνικών αποκλεισμών . Ο Στόχος 11 της Ατζέντας 2030 σχετίζεται με τις βιώσιμες πόλεις. Πρόκειται για οικολογικές πόλεις, γεμάτες πολιτιστική κληρονομιά, όμορφες και φιλικές προς το περιβάλλον που θα αποτελέσουν το όχημα για την αλλαγή και την μετάβαση από την οικονομική κρίση και τις δυσμενείς επιπτώσεις που αυτή αφήνει στην ανάπτυξη, την δημοκρατία, την συμπερίληψη όλων των πολιτών. Πόλεις βιώσιμες και ελκυστικές, με σχέδιο επιχειρηματικότητας, προσέλκυσης τουριστών αλλά και μεγαλύτερης ανθεκτικότητας σε περίπτωση φυσικών ακραίων συνθηκών ή καταστροφών.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μπορούμε να εξοικονομήσουμε έως και 40% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας μέχρι το 2030, ενώ ιδιαίτερα στον οικιακό τομέα, το ποσοστό αυτό μπορεί να εκτοξευτεί στο 61%. Η εξοικονόμηση αυτή θα αποφέρει μέχρι και 240 δισ. ευρώ το χρόνο, ενώ μπορεί να δημιουργήσει πάνω από 2.000.000 νέες θέσεις εργασίας μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια. Για την Ευρώπη αλλά συγκεκριμένα και για την Ελλάδα, η κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί στοιχείο ταυτότητας και προσδιορισμού. Επομένως, η προστασία του μέσω εθνικών και ευρωπαϊκών αναπτυξιακών προγραμμάτων, όπως το πρόγραμμα Natura 2000 ή μέσω άλλων στρατηγικών όπως η «Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα 2014-2029 και το Σχέδιο Δράσης Πενταετούς Διάρκειας» (Υ.Α. 40332/2014), με πλήρη σχεδιασμό για την άμεση και μακροπρόθεσμη αξιοποίηση της εθνικής βιοποικιλότητας, αποτελούν εθνικές προκλήσεις.

Στην πολύ δύσκολη περίοδο της μετά- Covid-19 εποχής που διανύουμε , η Πράσινη Ανάπτυξη καθίσταται ως σύγχρονη απάντηση στην περιβαλλοντική, οικονομική , υγειονομική και κοινωνική κρίση καθώς και στον ψηφιακό μετασχηματισμό και την ψηφιακή επανάσταση με στόχο της την αειφορία, την αειφόρο ανάπτυξη, τις βιώσιμες πόλεις, το σεβασμό στο περιβάλλον και την φύση αλλά και το σεβασμό στην πολιτιστική κληρονομιά και τις επόμενες γενιές. Ο πυλώνας , λοιπόν, της πράσινης ανάπτυξης και οι πράσινες επενδύσεις ως απάντηση στην περιβαλλοντική και πολιτιστική κρίση .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1 Σκοπός και Χαρακτηριστικά

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση δεν στέκεται απλά στην διατήρηση και προστασία της φύσης αλλά έχει διαφορετικό σκοπό και θέτει στο επίκεντρο της έναν διαφορετικό προβληματισμό: αρθρώνεται γύρω από το περιβάλλον όχι μόνο ως έννοια αλλά ως ζήτημα που προκύπτει από τις σχέσεις ανθρώπου-κοινωνίας- φύσης. Επιπλέον, τα περιβαλλοντικά κινήματα την εμπλουτίζουν με το ριζοσπαστικό πολιτικό λόγο της αμφισβήτησης και της ουτοπίας των νέων κοινωνικών κινήματων της δεκαετίας του 60 (Φλογαίτη,1993).

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είχε την θερμή υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας ως μίας εκπαίδευσης που θα μπορούσε να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων αλλά και να λειτουργήσει ως παρωθητικός παράγοντας αλλαγών στους τομείς της ανάπτυξης, της οικονομίας και της κοινωνίας. Για τον λόγο αυτό, τη δεκαετία του 70 , καθορίστηκαν οι βασικοί στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε ένα απόλυτα συναινετικό πλαίσιο από διεθνείς συναντήσεις και συνέδρια. Ως βασικοί στόχοι της Π.Ε τέθηκαν οι εξής:

- η ευαισθητοποίηση γύρω από το περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η ανάπτυξη σχετικής γνώσης και ικανοτήτων για την διευθέτηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων
- η καλλιέργεια θετικών στάσεων και συμπεριφορών σε σχέση με το περιβάλλον
- η ανάπτυξη δράσης για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

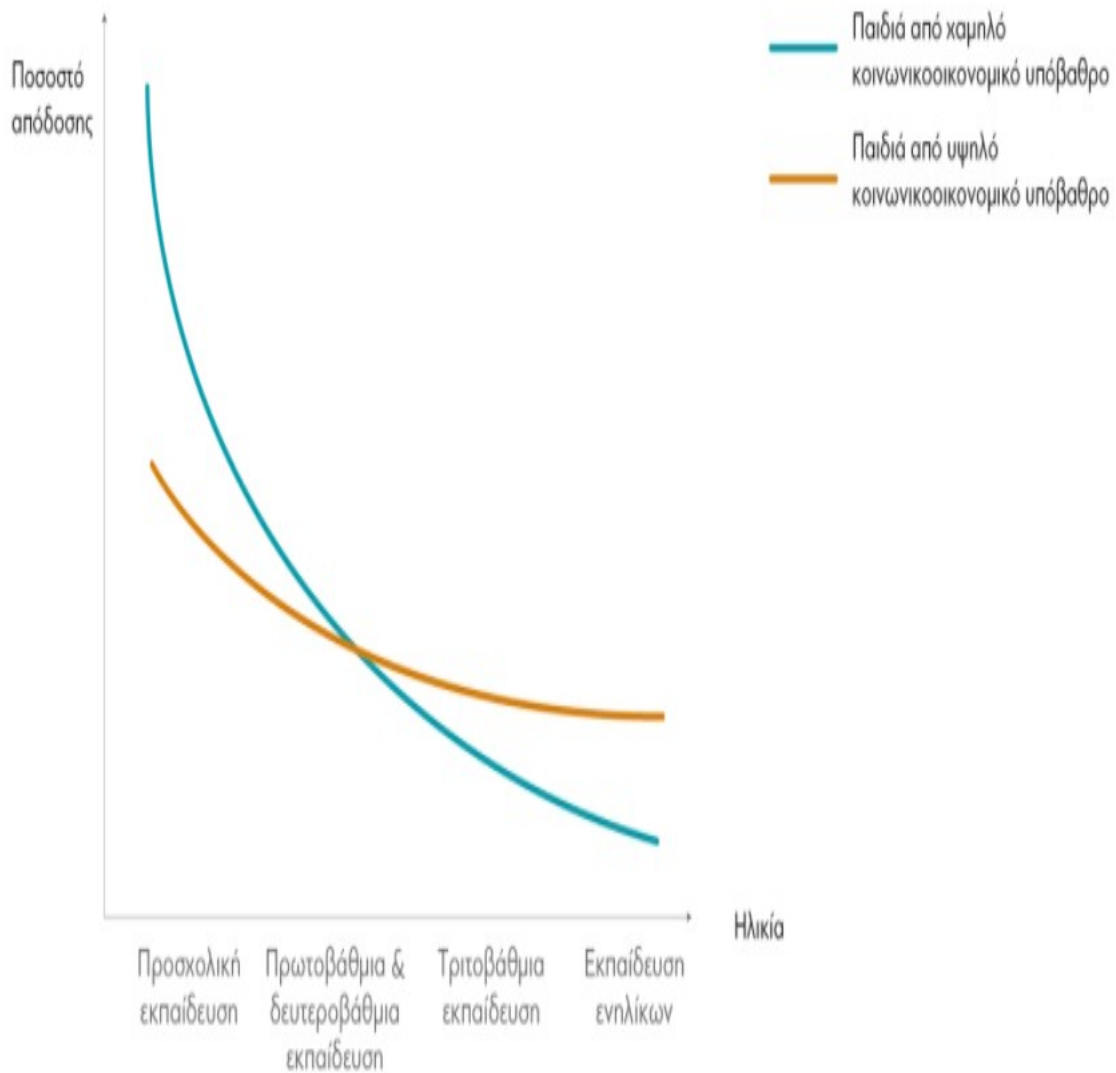
Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως για να επιτευχθούν οι στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, καινοτόμες αλλαγές κρίνονται απαραίτητες και πηγάζουν από τη βάση των εκπαιδευτικών προοδευτικών ρευμάτων του 20^{ου} αιώνα. Η Π.Ε έρχεται σε ιδεολογική ρήξη με την κυρίαρχη κουλτούρα του σχολείου και επιδιώκει την ανανέωση της εκπαιδευτικής πρακτικής συνολικά (Stevenson,1987). Αντιτίθεται στο παραδοσιακό σχολικό πρόγραμμα ως προς τις διαδικασίες μάθησης και διδασκαλίας και θέτει εκ νέου το ζήτημα ανασχηματισμού της τυπικής εκπαίδευσης μέσα από διεπιστημονικές και συστημικές προσεγγίσεις, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινότητα, τη δράση στην μάθηση και στη κοινωνία.

2.2 Η ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου ενώ η ηλικία 4 και 5 ετών φαίνεται να είναι η κρισιμότερη και η πιο ευαίσθητη περίοδος για την ανάπτυξη των ανθρώπων, καθώς πέρα από τις γνωστικές δεξιότητες, αναπτύσσονται οι κοινωνικές δεξιότητες και ο συναισθηματικός τους κόσμος . Αποτελεί , λοιπόν, επένδυση για ένα κράτος με δεδομένο ότι η προσχολική αγωγή μπορεί να οδηγήσει στην κοινωνική ευημερία, την ευτυχία, την ανάπτυξη και τον περιορισμό των ανισοτήτων.

Το παρακάτω γράφημα προέκυψε από έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Δείχνει τα σημαντικά πλεονεκτήματα από την επένδυση στην προσχολική αγωγή τόσο των παιδιών που προέρχονται από ένα χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο όσο και των παιδιών που προέρχονται από υψηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο.

Απόδοση της επένδυσης σε διάφορα επίπεδα της διά βίου μάθησης

Πηγή: Cuhna et al., European Commission

Σχή

μα 4 : Πηγή : Cuhna et al., European Commission

2.3 Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Σύμφωνα με το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για το νηπιαγωγείο, το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ,2003),εμπεριέχεται η ανάπτυξη δραστηριοτήτων Μελέτης Περιβάλλοντος ενώ δεν γίνεται κάποια αναφορά στην έννοια της αειφορίας ή της αειφόρου ανάπτυξης. Το περιεχόμενο της Μελέτης Περιβάλλοντος στο νηπιαγωγείο αφορά σε βασικές γνώσεις και διαδικασίες από το χώρο των Φυσικών Επιστημών, της Ιστορίας που προσεγγίζονται με διαθεματικό τρόπο.

Το 2011 κυκλοφόρησε νέο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου στο οποίο εμπεριέχονται οι μαθησιακές περιοχές “ άνθρωποι , χώρος και περιβάλλον” δίνοντας μια ανθρωπογεωγραφική περιβαλλοντική διάσταση στην μαθησιακή αυτή περιοχή και για πρώτη φορά εμπεριέχεται η ενότητα “ εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη” που αποσκοπεί «στην αξιοποίηση του ρόλου της εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων, μέσω της ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης των πολιτών προς την υιοθέτηση περιβαλλοντικής ηθικής και πρακτικών ενός αειφόρου τρόπου ζωής» (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, 2ομέρος- Μαθησιακές Περιοχές, σελ. 147). Όμως , δεν υπάρχει μέχρι σήμερα θεσμοθέτηση του προγράμματος σπουδών αυτού για το νηπιαγωγείο και εφαρμόστηκε μόνο πιλοτικά.

ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ (ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΠΟΥ ΔΕΝ ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΤΗΚΕ ΜΟΝΟ ΠΙΛΟΤΙΚΑ)

<p>ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ταυτότητα • Αυτορύθμιση • Προσωπική ενδυνάμωση • Κοινωνικές δεξιότητες • Κοινωνική αλληλεπίδραση 	<p>ΓΛΩΣΣΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κατανόηση προφορικών κειμένων • Παραγωγή προφορικών κειμένων • Κατανόηση γραπτών κειμένων • Παραγωγή γραπτών κειμένων 	<p>ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αριθμοί και πράξεις • Άλγεβρα • Χώρος & γεωμετρία • Στατιστική • Πιθανότητες 	<p>ΤΕΧΝΕΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εικαστικά • Θέατρο • Μουσική • Οπτικοακουστική έκφραση • Χορός-κίνηση
<p>ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κινητικές δεξιότητες και φυσική κατάσταση • Γνώσεις για την κίνηση και την υγεία • Αυτό-έκφραση και κοινωνική αλληλεπίδραση 	<p>ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ζωντανοί οργανισμοί • Αντικείμενα και υλικά • Έννοιες και φαινόμενα από το φυσικό κόσμο • Πλανήτης Γη και διάστημα 	<p>ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ιστορία και πολιτισμός • Άνθρωποι, χώρος και περιβάλλον • Εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη • Κοινωνία και οικονομία 	<p>ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (Τ.Π.Ε.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Γνωρίζω τις Τ.Π.Ε. & δημιουργώ • Επικοινωνώ και συνεργάζομαι με τις Τ.Π.Ε. • Διερευνώ, πειραματίζομαι, ανακαλύπτω και λύνω προβλήματα με τις Τ.Π.Ε. • Οι Τ.Π.Ε. στην κοινωνία και τον πολιτισμό

Σχήμα 5: Πηγή ΔΕΠΠΣ 2011

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, είναι δύσκολο να καθοριστεί ένα συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία (Reunamo & Suomela, 2013). Όμως, έχει μεγάλη σημασία να τονιστεί το καθοριστικό πεδίο και η συμβολή που έχει η προσχολική εκπαίδευση στην προώθηση των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης.

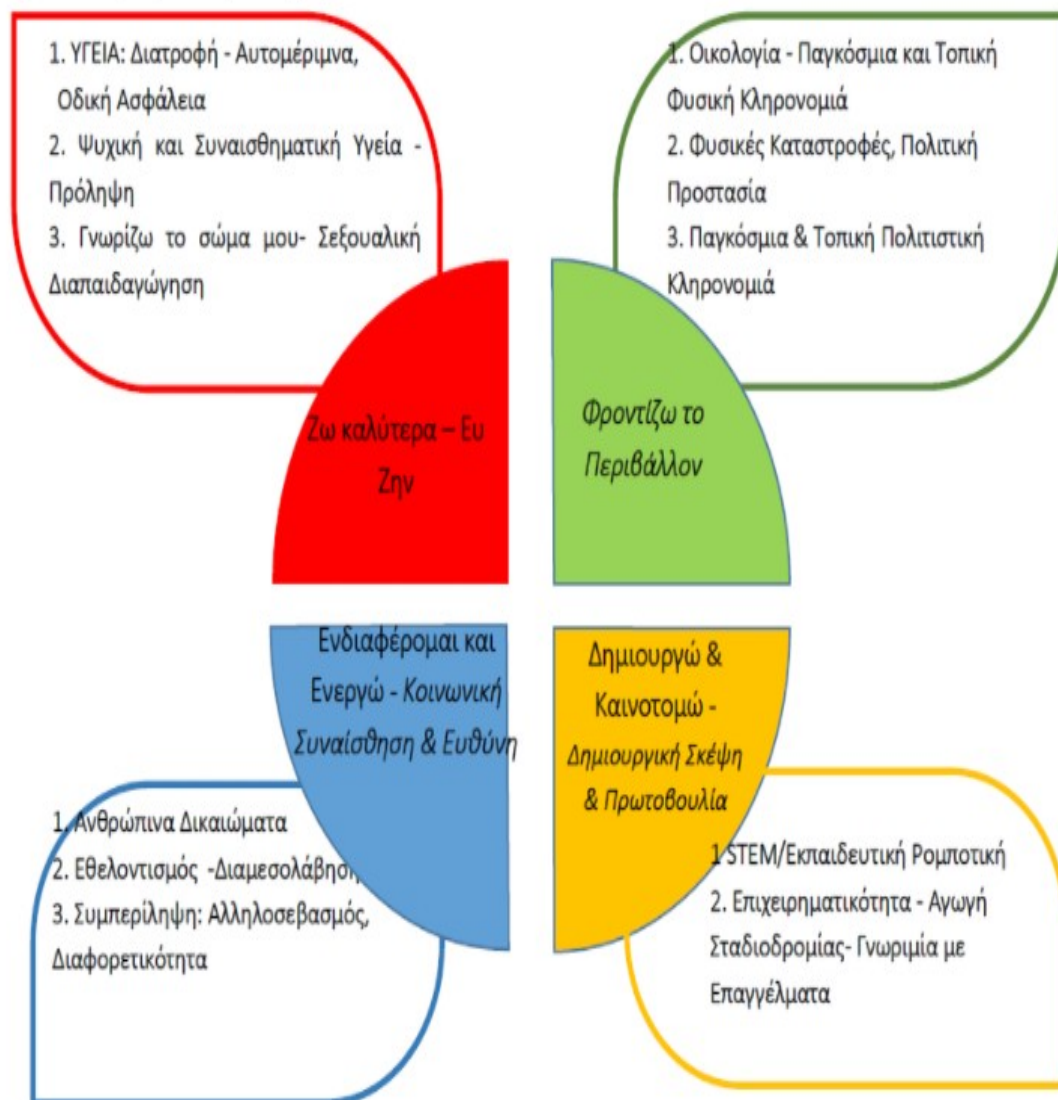
Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών προσχολικής ηλικίας που θα εφαρμοστεί το σχολικό έτος 2023-2024 σε όλα τα Νηπιαγωγεία της Χώρας, στο Β Θεματικό Πεδίο που τιτλοφορείται ως “Παιδί , Εαυτός και Κοινωνία” εμπριέχονται οι έννοιες “αντίκτυπος στο περιβάλλον”, “ περιβαλλοντικών φαινομένων”, “ κριτική στάση και ενεργός δράση για την αειφόρο ανάπτυξη”.

Γνώσεις	Δεξιότητες	Στάσεις
<ul style="list-style-type: none"> - προσωπικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και συμβάσεις, - ατομικές επιλογές και αντίκτυπος στο περιβάλλον, κοινωνικό και φυσικό, - συναισθηματικός κόσμος και συμπεριφορά, - κοινωνική οργάνωση και διαδικασίες λήψης αποφάσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> - διερεύνηση και καταγραφή παραγόντων που διαμορφώνουν την ατομική και κοινωνική εμπειρία, - επιλογή κατάλληλων τρόπων επικοινωνίας και προσαρμογή της συμπεριφοράς, - συγκριτική διερεύνηση κοινωνικών καταστάσεων και περιβαλλοντικών φαινομένων που συνδέονται με την ανθρώπινη δραστηριότητα, - διατύπωση προτάσεων για την επίλυση ζητημάτων που αφορούν το άτομο και την ομάδα, - λήψη αποφάσεων και υπεύθυνη συμπεριφορά. 	<ul style="list-style-type: none"> - κατανόηση του εαυτού και σημασία θετικής αλληλεπίδρασης με τους άλλους, - αντιμετώπιση της διαφορετικότητας ως πλεονέκτημα για την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη, - ανάπτυξη πανανθρώπινων αξιών, όπως ελευθερία, ειρήνη, υπευθυνότητα, σεβασμός, αλληλεγγύη, - εκτίμηση της σημασίας της ιστορικής εξέλιξης ως βάση για τη μελλοντική πορεία σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, - υπεύθυνη στάση απέναντι στα προβλήματα και εφαρμογή δημοκρατικών διαδικασιών στις αποφάσεις, - κριτική στάση και ενεργός δράση για την αειφόρο ανάπτυξη.

Σχήμα 6:Πηγή: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πρόγραμμα Σπουδών για την Προσχολική Εκπαίδευση (Πρώτη Έκδοση, Αθήνα 2021)

Στο υποχρεωτικό πρόγραμμα των Νηπιαγωγείων εντάσσεται από τον Σεπτέμβριο του 2021 η ενότητα “ Εργαστήρια Δεξιοτήτων” ύστερα από την εισήγηση του Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (πράξη 20/22-04-2021 του Δ.Σ) στο οποίο περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων και η ενότητα “ Φροντίζω το Περιβάλλον”.

A) Βασικές Θεματικές Ενότητες

Σχήμα 7: Πηγή: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής ,2021

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ

Μετεξέλιξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης αποτελεί η Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία (ΕΠΑ). Η αειφορία αναδεικνύει το όραμα για ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης, το μοντέλο μιας αειφόρου ανάπτυξης, η οποία επιχειρεί τη διατήρηση της ισορροπίας των φυσικών συστημάτων του πλανήτη και εξασφαλίζει οικολογική αειφορία και δικαιοσύνη (Φλογαΐτη & Δασκολιά, 2004). Καθώς η αειφορία συγκροτείται από την αλληλεπίδραση μεταξύ των σύνθετων πεδίων της οικονομίας, του περιβάλλοντος και της κοινωνίας, συνιστά μια έννοια ασαφή, αμφιλεγόμενη και συχνά αντιφατική (Φλογαΐτη, 2006). Η ασάφεια του όρου της αειφορίας υπάρχει και στην εκπαίδευση. Όπως είναι φυσικό, οι αμφισβητήσεις που αφορούν στις έννοιες της αειφορίας και ειδικότερα της αειφόρου ανάπτυξης, έχουν μεταπηδήσει και στο επίπεδο της σχέσης τους με την εκπαίδευση (Le Grange, 2017, Stevenson, 2006, Summers, 2016b). Παρόλο που η σύνδεση της αειφόρου ανάπτυξης με την εκπαίδευση χρονολογείται από τη δεκαετία του '80 (Φλογαΐτη & Λιαράκου, 2009), χρειάστηκε να παρέλθει σχεδόν μια δεκαετία προτού εμφανιστεί επίσημα στο πεδίο της εκπαίδευσης (Tilbury, 1995).

Η αειφορία θεωρείται λοιπόν ως μία έννοια ανοιχτή που ακόμη διαμορφώνεται. Βρίσκεται ακόμη στα αρχικά της σχέδια και πρέπει σε κάθε περίπτωση να είναι μία ανοιχτή δημιουργική διαδικασία χωρίς προδιαγεγραμμένο αποτέλεσμα (Weston, 1996). Το θέμα λοιπόν είναι η Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία να εκλάβει την αειφορία κυρίως ως <<ρυθμιστική ιδέα>>, που εμπνέει διαδικασίες συνεχούς αναζήτησης, μάθησης και διαμόρφωσης, κατά την ίδια λογική που η έννοια των ανθρώπινων δικαιωμάτων εκλαμβάνεται ως ρυθμιστική, γι' αυτό και επαναπροσδιορίζεται συνεχώς εντός του ιστορικού της πλαισίου (Rauch, 2004).

Τέλος, η ΕΠΑ διαθέτει τρία απαραίτητα στοιχεία: την διερεύνηση, τον προβληματισμό και την επαγρύπνηση και πηγάζει μέσα από έναν πλουραλισμό ερμηνειών αφού είναι εξαιρετικά ανοιχτή και εξελισσόμενη.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και η Εκπαίδευση για την Αειφορία δείχνουν να είναι συγγενείς , όμως υπάρχουν και βασικές διαφορές:

Οι διαφορές μεταξύ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Εκπαίδευσης για την Αειφορία είναι οι εξής: η Εκπαίδευση για την Αειφορία στοχεύει στην αλλαγή και τον μετασχηματισμό του σχολείου ενώ στόχος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι η καλλιέργεια θετικών στάσεων και συμπεριφορών προς το περιβάλλον και ανάπτυξη δράσεων για την επίλυση περιβαλλοντικών ζητημάτων. Μία δεύτερη βασική διαφορά είναι η ολιστική προσέγγιση της Εκπαίδευσης που υιοθετεί η Εκπαίδευση για την Αειφορία

3.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΕΙΦΟΡΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Η εμφάνιση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) ανέδειξε την ιδέα του Αειφόρου Σχολείου (Sustainable School), ενός νέου σχολείου που ενσωματώνει τις αρχές της αειφορίας στην καθημερινότητά του και επικεντρώνεται σε ζητήματα διοίκησης, μαθησιακής διαδικασίας, μετακινήσεις από και προς το σχολείο, κτιριακή διαχείριση και σχέση του σχολείου με την τοπική κοινωνία. (Huckle, 2010).

Το αειφόρο σχολείο θα μπορούσε να οριστεί ως το "σχολείο του οποίου η οργάνωση και η λειτουργία είναι σύμφωνες με τις αρχές και τις αξίες της αειφορίας (πολιτικής, πολιτιστικής, οικολογικής, οικονομικής, ατομικής)" (Καλαϊτζίδης & Νομικού, 2014) και αποτελεί την καταλληλότερη στρατηγική για την ανανέωση των εκπαιδευτικών διαδικασιών και την επίτευξη ποιοτικής εκπαίδευσης (Gough, 2005).

Για να είναι ένα σχολείο σύμφωνο με τις αρχές της αειφορίας, η μαθησιακή διαδικασία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τη συστημική και διεπιστημονική προσέγγιση των σχέσεων που υπάρχουν ανάμεσα στον άνθρωπο, την κοινωνία και τη φύση(Sterling 2000), καθώς και ολιστική προσέγγιση των σύγχρονων περιβαλλοντικών ζητημάτων (Λιαράκου& φλογαίτη 2007). Η αρχή της <<ολιστικής σχολικής προσέγγισης>>, θα πρέπει να χαρακτηρίζει τη λειτουργία του ίδιου του σχολείου(Jensen,2005) και θα συνδέει τη διδασκαλία και τη μάθηση με τις κοινωνικοοργανωσιακές και τεχνικοοικονομικές πλευρές της σχολικής λειτουργίας(posch,1999).

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Το αειφόρο σχολείο ενσωματώνει τις αρχές και τις αξίες της αειφορίας σε όλο το φάσμα του και υιοθετεί σύγχρονες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις διδασκαλίας και μάθησης που αναπτύσσουν την κριτική ικανότητα , τον προβληματισμό , την αμφισβήτηση, την ενσυναίσθηση , την ενεργό δράση και τον αναστοχασμό των μαθητών/τριών .

Η έρευνα δράσης κατέχει πρωτεύοντα ρόλο στο δυναμικό πεδίο της εκπαίδευσης με τους εκπαιδευτικούς να βρίσκονται σε ρόλο ερευνητή και να καθίστανται παράγοντες κοινωνικής αλλαγής.

Στο αειφόρο σχολείο, οι προσεγγίσεις στην Εκπαίδευση για την Αειφορία είναι ολιστικές επιτυγχάνοντας την σφαιρική γνώση της πραγματικότητας και την αξιολόγηση σύνθετων ζητημάτων αλλά και συστημικές που προωθούν την αλληλεπίδραση των στοιχείων ενός σύνθετου φαινομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

4.1 ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι Καινοτομίες στην Εκπαίδευση εστιάζουν στην βελτίωση και την προώθηση νέων μεθόδων μάθησης και διδασκαλίας ενώ πρωτεύοντα ρόλο για την εισαγωγή μιας καινοτομίας στην Εκπαίδευση κατέχει το μοντέλο διοίκησης του συστήματος της Εκπαίδευσης με το αποκεντρωμένο σύστημα ,στο οποίο οι αποφάσεις λαμβάνονται από περιφερειακές δομές ενώ οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί είναι σχετικά αυτόνομοι, η εξουσία ασκείται να αποτελεί το πλέον ενδεδειγμένο προκειμένου να εφαρμοστεί η εκπαιδευτική καινοτομία. Στον αντίποδα, τα συγκεντρωτικά αυταρχικά εκπαιδευτικά συστήματα δεν επιτρέπουν να εφαρμοστούν καινοτομίες με ευέλικτο τρόπο.

Για την επιτυχημένη εισαγωγή μιας καινοτομίας στην εκπαίδευση, σημαντικός παράγοντας είναι η κουλτούρα του σχολικού περιβάλλοντος που να δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη και την εφαρμογή καινοτομιών. Έναν δεύτερο παράγοντα αποτελεί η στάση των εκπαιδευτικών και η επιθυμία τους για διαρκή βελτίωση και εξέλιξη της σχολικής μονάδας.

Για να υιοθετηθεί και να εφαρμοστεί με επιτυχία μια εκπαιδευτική καινοτομία, πρέπει να χαρακτηρίζεται από βιωσιμότητα, που σχετίζεται με τη δυνατότητα των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτικών μονάδων να διατηρήσουν μια καινοτόμο εκπαιδευτική δράση σε βάθος χρόνου, και μεταφερσιμότητα, που έχει άμεση σχέση με τη δυνατότητα να εφαρμόζεται και να

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

αξιοποιείται η καινοτομία από διαφορετικούς εκπαιδευτικούς και σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια ή σχολικές συνθήκες (Κυριακώδη & Τζιμογιάννης, 2015).

4.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Η έννοια κοινωνική καινοτομία , είναι μία ευρεία έννοια αποτελούμενη από υποσύνολα και όπως κάθε άλλη έννοια, δεν είναι αντικειμενική αλλά χαρακτηρίζεται από υποκειμενικότητα και διυποκειμενικότητα . Κρίνεται , λοιπόν, πολύ σημαντικό, να εξετάσουμε την έννοια της κοινωνικής καινοτομίας, το θεωρητικό αλλά και πρακτικό της πλαίσιο, το ιστορικό της βάθος, το ιστορικοκοινωνικό της πλαίσιο αλλά και το θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο γύρω από την έννοια, ώστε να κατανοήσουμε την έννοια και το πόσο επηρεάζεται από το κοινωνικοπολιτικό και χωροχρονικό περιβάλλον, τις αντιλήψεις πάνω στην έννοια και τέλος τον πλουραλισμό που υπάρχει στους προσδιορισμούς και στις πρακτικές της έννοιας.

Υπάρχουν πολλά θεωρητικά θεμέλια που βοηθούν στην σύλληψη του πεδίου, δεν υπάρχει ακόμη μία σταθερή θεωρητική βάση της κοινωνικής καινοτομίας(Mulgan, 2012).

Σε θεωρητικό επίπεδο, υπάρχουν δύο αντιλήψεις για την κοινωνική καινοτομία. Η πρώτη αφορά κοινωνικές διαδικασίες και τονίζει τις αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις και επικεντρώνεται στην εξισορρόπηση των οικονομικών ανισοτήτων. Η κοινωνική αλλαγή μπορεί να γίνει κατανοητή ως η πληθώρα των αλλαγών στη θεσμική δομή μίας κοινωνίας σε ένα δεδομένο χρονικό πλαίσιο(Heintz,1958) . Η δεύτερη αφορά νέα κοινωνικά αποτελέσματα και βλέπει την καινοτομία ως απάντηση στην ελεύθερη αγορά σε περίπτωση που η ελεύθερη αγορά δεν μπορεί να παρέχει βασικά δημόσια αγαθά(Oecd:2011, p.1). Η κοινωνική καινοτομία, επίσης, ως οι νέες ιδέες που καλύπτουν απραγματοποίητες κοινωνικές ανάγκες(Mulgan et al.,2007,p.2).Η κοινωνική καινοτομία αποτελείται από υποσύνολα: την κοινωνικό πολιτισμική καινοτομία, την κοινωνικοπολιτική καινοτομία, την κοινωνικό επιστημολογική καινοτομία, την κοινωνικό οργανωσιακή καινοτομία, την κοινωνικοοικονομική καινοτομία, την κοινωνικό εθική καινοτομία, την κοινωνικό οικολογική, κοινωνικό ιδεολογική, κοινωνικό-τεχνική και τέλος την κοινωνικό δικαστική καινοτομία.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Υπάρχουν τρία επίπεδα κοινωνικής καινοτομίας , η οριακή καινοτομία (incremental) που επικεντρώνεται σε προϊόντα, η θεσμική καινοτομία(institutional) που επικεντρώνεται στις αγορές και η ανατρεπτική-διασπαστική καινοτομία(disruptive) που επικεντρώνεται στην πολιτική.(Nicholls και Murdock, 2012).

Όπως αναφέρει ο Gabriel Tarde, η ίδια η κοινωνική αλλαγή μπορεί να είναι το έναυσμα της μεταμόρφωσης. Η ανάπτυξη και η αλλαγή προέρχονται από ανακαλύψεις και πρωτοβουλίες που εξαπλώνονται με αποτέλεσμα να μετασχηματίζονται σε κοινωνικές αλλαγές. Η κοινωνική καινοτομία μέσω κοινωνικής θεωρίας δείχνει πως τα κοινωνικά φαινόμενα, οι συνθήκες και οι δομές δημιουργούνται και μετασχηματίζονται. Αποτέλεσμα των απεριόριστων μιμήσεων καινοτομιών είναι το κοινωνικό φαινόμενο. Η καινοτομία, στο ίδιο πλαίσιο ,παρομοιάζεται με το βουνό ενώ η μίμηση με το ποτάμι. Η κοινωνική καινοτομία δεν θεωρείται πλέον ως η ανατροπή της κοινωνικής τάξης αλλά ως ένας όρος με θετική χροιά με την έννοια της κοινωνικής αλλαγής.

Η κοινωνική καινοτομία εξακολουθεί να είναι ένα μη κωδικοποιημένο πεδίο χωρίς ένα κοινό σύνολο θεωρητικών βάσεων, σύνολο δεδομένων ή αποδεδειγμένων αιτιωδών σχέσεων(Howald & Schwarz,2010; Fraz et al., 2012).

Η έννοια έχει εφευρεθεί από πολύ παλιά αλλά επανήλθε στη δημοσιότητα τα τελευταία χρόνια με διαφορετικό τρόπο. Ο όρος κοινωνική καινοτομία δεν είναι κάτι νέο, ούτε αποτελεί μία καινούργια ιδέα αλλά χρονολογείται από τις αρχές του 19ου αιώνα, σε μία περίοδο που ο όρος τεχνολογική καινοτομία δεν υπήρχε στα έγγραφα και ο οποίος εμφανίστηκε μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Η χρήση της καινοτομίας συσχετίστηκε πάρα πολύ με κοινωνικά και όχι με τεχνολογικά ζητήματα. Επιπλέον, η καινοτομία ως μία έννοια, αλλάζει σύμφωνα με τις εκάστοτε ιστορικές και πολιτικές συσχετίσεις. Η έννοια της καινοτομίας, όταν εμφανίστηκε , σήμαινε την μεταρρύθμιση ή είχε εξισωθεί με τον κομμουνισμό και υπήρχε ένας υποτιμητικός προσανατολισμός προς την έννοια ενώ θεωρήθηκε πως αυτός που υιοθετεί αυτήν την εννοιολογικά κατάταξη, υιοθετεί την αποκλίνουσα συμπεριφορά. Κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης, η έννοια σήμαινε αίρεση και ανομία. Στον αντίποδα, ο όρος άλλαξε μετά τη Γαλλική επανάσταση και απέκτησε θετική χροιά. Στο β' μισό του 20ου αιώνα, η κοινωνική καινοτομία εμφανίστηκε θετικά ως μία πολιτική αντίδραση στο θέμα της αύξησης της τεχνολογίας και ως μία ιδέα σε εναλλακτικές λύσεις καθημερινών προβλημάτων. Σήμερα, η κοινωνική καινοτομία, δεν θεωρείται ανατρεπτική της κοινωνικής τάξης, ενώ έχει αποκτήσει θετική χροιά με την έννοια της κοινωνικής αλλαγής και δεν θεωρείται ριζοσπαστικός.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Η Ευρωπαϊκή (ευρωκαναδική) σχολή σκέψης επικεντρώνεται στην κοινωνική καινοτομία(Frank Moulaert) και στοχεύει στο κοινωνικό επίπεδο παρά στο τεχνολογικό, χωρίς να υπάρχει βέβαια ένας καθολικός ορισμός ενώ η οικονομική επιχειρηματική σχολή σκεψής(managerial- Harvard business)του Αμερικανικού μοντέλου επικεντρώνεται στην καινοτομία και τεχνολογική καινοτομία και όχι στην κοινωνική καινοτομία. Η προσέγγιση αυτή θεωρεί την κοινωνική καινοτομία ως αναδιοργάνωση της εργασίας και ως φαινόμενο που θα ικανοποιήσει την διαχείριση των ιδεών των ανθρώπων.

Το Ευρωπαϊκό μοντέλο προσομοιάζει στο μοντέλο του Καναδά. Όλες οι οργανώσεις για να είναι κοινωνικές, θα πρέπει να έχουν το στοιχείο της δημοκρατικής λειτουργίας και της συμμετοχικής διαδικασίας. Ειδική αναφορά, θα πρέπει να γίνει στο γαλλικό μοντέλο όπου τόσο κατά την επαναστατική όσο και κατά την μετά επαναστατική Γαλλία, η κοινωνική καινοτομία και καινοτομία , απέκτησαν πολλούς οπαδούς , με την έννοια να αποκτά θετική χροιά. Το γαλλοκαναδικό μοντέλο έχει έναν προσανατολισμό κοινωνικής συμμετοχής .Στον αντίποδα, οι Άγγλοι , συντηρητικοί όντας , συσχέτισαν την έννοια με τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, κάτι που θεωρήθηκε ριζοσπαστικό. Το αγγλοσαξονικό μοντέλο είναι προσανατολισμένο στην αγορά (market oriented).

Εκτός των Ηνωμένων πολιτειών και της Ευρώπης, η κοινωνική καινοτομία έχει διαφορετικά πολιτικοοικονομικά πλαίσια(Kerlin, 2009). Στις Χώρες μετάβασης της Ανατολικής Ευρώπης, μετά την πτώση του κομμουνισμού, οι αδύναμες δομές της αγοράς οδήγησαν στην διεθνή βοήθεια και στην απόρριψη κεντρικών οργανωτικών μορφών της ανάπτυξης της κοινωνικής καινοτομίας ενώ στην Λατινική Αμερική , στο τέλος της δεκαετίας του 1990, η κοινωνική καινοτομία εξελίχθηκε ως μηχανισμός της κοινωνικής αλληλεγγύης που χτίστηκε από τις βάσεις(klein,2002) και στη συνέχεια ως μηχανισμός για την αναγέννηση οικονομιών(Nesst, 2005).

Η κοινωνική καινοτομία είναι μία έννοια παλιά που ξαναήρθε προσφάτως στο προσκήνιο με νέους προσδιορισμούς. Ο όρος χρησιμοποιείται κανονιστικά αλλά θα πρέπει να ερευνησουμε και να διευκρινίσουμε το θεωρητικό πλαίσιο του όρου καθώς όπως κάθε έννοια, έτσι και η έννοια της κοινωνικής καινοτομίας χαρακτηρίζεται από υποκειμενικότητα και διυποκειμενικότητα. Κάθε ορισμός, έχει ένα πλαίσιο αναφοράς και έτσι διαμορφώνει τον ορισμό και τον προσδιορισμό αναλόγως ενώ το πλαίσιο αναφοράς επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές προκλήσεις. Επομένως, η κοινωνική καινοτομία επηρεάζεται από το κοινωνικοπολιτικό και χωροχρονικό περιβάλλον και το ιστορικό της βάθος.Η έννοια χαρακτηρίζεται από πλουραλισμό

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

προσδιορισμών αλλά και πρακτικών αλλά και από άλλους διαχρονικούς ορισμούς και αντιλήψεις χωρών και ετών , διαφορετικών ιστορικοπολιτικών πλαισίων

Εννοιολογικά , προκύπτουν τρία ζητήματα για την κοινωνική καινοτομία α. Η έννοια δεν είναι δεδομένη ή τεκμηριωμένη β. η κοινωνική καινοτομία σε σχέση με την τεχνολογική καινοτομία(αντιπαραβάλλεται ή και ισούται με την τεχνολογική καινοτομία και γ. το γεγονός ότι η κοινωνική καινοτομία θεωρείται ατεκμηρίωτα ότι θα είναι η θεραπεία ή η προσαρμογή στις ανεπιθύμητες συνέπειες της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας. Υπάρχει, σαφώς, διαφορά στους όρους 'κοινωνική καινοτομία' και 'τεχνολογική καινοτομία' καθώς οι δυο όροι έχουν διαφορετική θεωρητική προσέγγιση και αφετηρία, προέρχονται από διαφορετικές σχολές σκέψης και εστιάζουν σε διαφορετικούς τομείς. Η ευρωπαϊκή σχολή σκέψης επικεντρώνεται στην κοινωνική καινοτομία ενώ η οικονομική-επιχειρηματική σχολή σκέψης της Αμερικής, επικεντρώνεται στην τεχνολογική καινοτομία. Σε πρακτικό επίπεδο, η κοινωνική καινοτομία, παρόλο που συνομιλεί με την τεχνολογική καινοτομία, διαφέρει σημαντικά από αυτήν, γιατί δεν αφορά την εισαγωγή νέων προϊόντων παραγωγής αλλά την ικανοποίηση νέων αναγκών που δεν παρέχονται από την ελεύθερη αγορά. Παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, ότι ο όρος έχει απολιτικοποιηθεί και αποκοινωνικοποιηθεί , σα να επικεντρώνεται περισσότερο σε ένα τεχνοκρατικό πεδίο, μακριά από το πεδίο της κοινωνίας. Η παρούσα εργασία εστιάζει στους δυο όρους, στην ανάλυση τους και τις διαφορές τους.

Η ζήτηση για κατηγοριοποίηση του πεδίου αυξάνεται(Ruede & Lurtz,2012), αν και υπάρχει ένα αυξανόμενο σώμα βιβλιογραφίας για την κοινωνική καινοτομία.

Υπάρχουν ορισμοί της κοινωνικής καινοτομίας που διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: ορισμοί βάσει του σκοπού, ορισμοί βάσει της θεωρίας και τρίτον διευκρινιστικοί ορισμοί.

Σε σχέση με τον προσδιορισμό του σκοπού τους, υπάρχει ένα πλαίσιο της κοινωνικής καινοτομίας, που αφορά τη νομιμοποίηση της έννοιας (legitimation). Η δημόσια νομιμότητα της κοινωνικής καινοτομίας μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο με νέα μοντέλα που θεωρούν ότι προσπαθούν να ιδιωτικοποιήσουν το 'κοινωνικό', να διαλύσουν το κράτος ή να υπονομεύσουν την κοινωνία των πολιτών (Nicholls and cho, 2006) .Πρώτον, υπάρχουν πολλοί νομιμοποιητικοί ορισμοί για να εργαλειοποιηθεί ο όρος και να λάβει έγκριση από τα πολιτικά συστήματα και τους κυβερνώντες. Δεύτερον, χρησιμοποιείται και ως όρος κλειδί για την προσέλκυση κεφαλαίων και σε επίπεδο χρηματοδοτήσεων της οικονομίας.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Σε σχέση με το πεδίο της θεωρίας, οι θεωρητικοί ορισμοί λόγω του ακαδημαϊκού λόγου, γίνονται αντιληπτοί πιο πολύ από τους ακαδημαϊκούς παρά από το ευρύτερο κοινό.

Σε σχέση με τις πρακτικές, υπάρχουν διάφοροι ορισμοί οι οποίοι προέρχονται από το πως λειτουργεί η κοινωνική καινοτομία στην πράξη. Αυτό συμπεριλαμβάνει και τεχνικές αναστοχασμού και ανασκόπησης του πως λειτουργεί η κοινωνική καινοτομία. Αυτού του τύπου οι ορισμοί, έχουν μεγάλη δυναμική λόγω της πρακτικότητας των αντιλήψεων τους, αλλάζουν , βελτιώνονται , εξελίσσονται.

Ένα άλλο πλαίσιο ορισμών είναι μία σειρά κατηγοριών που επικεντρώνονται στο ουσιαστικό καινοτομία και έχουν σχέση με το θεωρητικό πλαίσιο καινοτομίας και συστημάτων καινοτομίας, ενώ άλλοι επικεντρώνονται στο κοινωνικό και σχετίζονται με τη θεωρία στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών και τέλος υπάρχουν και οι ορισμοί που επικεντρώνονται και στα δύο συνθετικά της κοινωνικής καινοτομίας, την κοινωνία και την καινοτομία και έχουν σχέση με την δράση, την πρακτική εφαρμογή και τα αποτελέσματα της κοινωνικής καινοτομίας και επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση των προκλήσεων προς όφελος της κοινωνίας.

Στο σχετικό λίνκ του Stand for Social Innovation Review, η κοινωνική καινοτομία έχει οριστεί ως η λύση σε κοινωνικά προβλήματα, που είναι περισσότερο βιώσιμη και δίκαιη σε υπάρχουσες λύσεις. Η αξία που δημιουργεί αποδίδεται κυρίως στην κοινωνία και όχι στους ιδιώτες.

Υπάρχουν , επιπλέον ορισμοί σε σχέση με τη φύση της κοινωνικής καινοτομίας ενώ άλλοι ορισμοί που επεκτείνουν την έννοια περιλαμβάνουν καινοτομίες της αγοράς ή άλλες καινοτομίες διαχείρισης ή ορισμοί που διευρύνουν την έννοια και αναφέρονται σε πολιτικές ή θεσμικές καινοτομίες ενώ τέλος ορισμοί θεωρούν την καινοτομία ως ένα γενικό αποδεκτό φαινόμενο.

Η πληθώρα των ορισμών και η ανάλυση τους αντανάκλουν μία μεγάλη ποικιλία των βασικών παραδοχών και των οικονομικών και κοινωνικών πλαισίων.

Σήμερα, δεν έχουμε μία θεωρητική ορθή έννοια της κοινωνικής καινοτομίας πέρα από τους διάφορους τομείς πολιτικής, τους ερευνητικούς τομείς και τις περιφερειακές προοπτικές(Howaldt & Schwarz,2010; Moulaert et al., 2013).

Η σχέση μεταξύ κοινωνικής καινοτομίας και κοινωνικής αλλαγής προσεγγίζεται από τρία δομικά στοιχεία στα οποία μπορούν να υπαχθούν διάφορες θεωρητικές και εννοιολογικές προσεγγίσεις.

Τα δομικά στοιχεία είναι:

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

- Θεωρίες κοινωνικής αλλαγής που εστιάζουν στη θεωρία της πρακτικής και στις θεωρίες ανάπτυξης. Οι θεωρίες πρακτικής αποτελούν σημαντικό συστατικό μιας θεωρίας της κοινωνικής καινοτομίας(Howaldt & Schwarz,2010)
- Θεωρητικές προσεγγίσεις στους διάφορους τομείς της έρευνας κοινωνικής καινοτομίας(κοινωνική επιχειρηματικότητα, μελέτες ανάπτυξης)
- Μελέτες καινοτομίας

Η Κοινωνική καινοτομία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική οικονομία και την κοινωνία πολιτών. Είναι , επίσης, συνδεδεμένη, με την κρίση, την αλλαγή και τις μεταβάσεις ως “ένας τρόπος να απαντήσει στην αποξένωση και την δυσαρέσκεια λόγω μη κάλυψης των αναγκών των ανθρώπων από τον παραδοσιακό ιδιωτικό τομέα αλλά και τον δημόσιο τομέα. Η κοινωνική καινοτομία ερευνάται αν μπορεί να προκαλέσει την κοινωνική αλλαγή. Η κοινωνική αλλαγή ενισχύεται κινητοποιώντας τους εξωγενείς πόρους σε δικτύωσεις σε τοπικό και υπερ τοπικό επίπεδο και συνδυάζοντας τα με τοπικούς πόρους οι οποίοι δημιουργούν ή επαναδημιουργούν ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς σε μία κοινότητα. (Klein, et al.,2009). Ο συνδυασμός των παραγόντων από τον πρώτο , τον δεύτερο και τον τρίτο τομέα, δημιουργούν το πλαίσιο , όπου οι τοπικοί συνασπισμοί παραγόντων μπορούν να εφαρμόσουν εξελικτικές δυναμικές που συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή για ένα δυναμικό οικονομικό σύστημα. Οι κοινωνικές πρακτικές είναι ενσωματωμένες στα πολιτισμικά , ιστορικά, οικονομικά και χωροχρονικά τοπικά περιβάλλοντα. Είναι φανερό πως οποιαδήποτε θεωρία της κοινωνικής καινοτομίας δεν απορρέει ανεξάρτητα αλλά πλαισιώνεται από τα διαφορετικά περιβάλλοντα αλλά και τη σχέση μεταξύ οικονομίας, κράτους και κοινωνίας. Τέλος, η κοινωνική καινοτομία βασίζεται τόσο στις κοινωνικές σχέσεις και τη δυναμική του χώρου των δικτύων, την αλλαγή στις σχέσεις αυτές που χαρακτηρίζονται από δυναμικότητα καθώς και τα επίπεδα διακυβέρνησης.

4.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΟΤΗΤΑ

Σε μία εποχή παγκόσμιας κρίσης, υγειονομικής λόγω της πανδημίας του Covid-19, οικονομικής, κοινωνικής καθώς και εμπόλεμης κρίσης στην Ουκρανία και κατ επέκταση ανθρωπιστικής και προσφυγικής κρίσης, η ενεργός πολιτότητα κρίνεται ιδιαίτερης σημασίας και συμβολής ενώ φαντάζει ως πρόκληση ενάντια στις υπάρχουσες γκρίζες ζώνες της ανθρωπότητας. Η Κουτσελίνη (2007) ορίζει την πολιτότητα ως τον όρο που περιλαμβάνει την πολιτική, κοινωνική, οικονομική, εκπαιδευτική και πολιτιστική ταυτότητα του πολίτη. Ο ρόλος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων στους μαθητές, δεξιοτήτων δράσης και ενασχόλησης με τα κοινά ,λήψης αποφάσεων και καλλιέργειας κριτικής σκέψης.

Η νέα αντίληψη της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς είναι η ικανότητα για δράση, η οποία ορίζεται ως η διαδικασία μέσω της οποίας οι μαθητές αναγνωρίζουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα, προτείνουν λύσεις και λαμβάνουν αποφάσεις προκειμένου να υλοποιήσουν δράσεις για την άμβλυνση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών προβλημάτων ενώ μετά την υλοποίηση των δράσεων, αναστοχάζονται για την αποτελεσματικότητα τους (Jickling 1992; Emmons,1997;Mogensen& Schnack,2010).

Η Περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσα από τον περιβαλλοντικό αλφαριθμητισμό μπορεί να συμβάλλει στην ενεργό πολιτότητα και την δημιουργία περιβαλλοντικά εγγράμματων πολιτών διαμέσου της εμφύτευσης σπόρων αειφορίας και αλλαγής. Μέσω προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, οι μαθητές δύνανται να δρουν στην κοινότητα και να αποκτούν ρόλο ενεργού πολίτη λειτουργώντας μέσα σε ένα πλαίσιο δημοκρατίας αλλά και αυθεντίας. Η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής πολιτότητας θα μπορούσε να συμβάλλει στην ανάπτυξη του αισθήματος του “ανήκειν” σε ένα κοινωνικό πλαίσιο και στην ενίσχυση της κοινωνικής ταυτότητας του μαθητή ,στην ανάπτυξη του πολιτικού αλφαριθμητισμού αλλά και της συμμετοχής στην κοινότητα και της δημόσιας προσφοράς.

4.4 ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΦΟΡΟΥΜ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Ο όρος “ Κοινωνία των Πολιτών” δεν έχει κάποιον σαφή ορισμό. Ο Gellner τη θεωρεί ως << τη δέσμη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, που είναι αρκετά ισχυρή ώστε να λειτουργήσει ως αντίβαρο του κράτους>>. Ο Walzer στέκεται στην δυναμική της λειτουργία, τονίζοντας ότι μπορεί να επηρεάσει σε ένα βαθμό κρίσιμες αποφάσεις που λαμβάνονται. Ο Γιένσεν (2006) επισημαίνει ότι << οι χρήσεις της κοινωνίας των πολιτών γίνονται κατανοητές μόνο μέσω των θεωρητικών, πρακτικών και ιστορικών συμφραζομένων στα οποία εντάσσονται>>.Ο Ανταμ Σμιθ ορίζει την Κοινωνία των πολιτών ως την αρμονικά αυτορρυθμιζόμενη κινητήριο δύναμή εκπολιτισμού ενώ για τον Γκέοργκ Βίλχελμ Φρίντριχ Χέγκελ είναι το σύστημα ανταγωνιστικών και εγωιστικών αναγκών .Για τον Αλεξίς- Σαρλ- Ανρί Κλερέλ Τοκβιλ η κοινωνία των πολιτών είναι ένα αντικρατικιστικό και αντιαυταρχικό ανάχωμα ενώ για τον Αντόνιο Γκράμσι είναι το πεδίο

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

συναινετικής υποταγής και χειραφετικής αυτονομίας. Η κοινωνία των πολιτών είναι ένας δημόσιος χώρος μεταξύ του κράτους, της αγοράς και του απλού νοικοκυριού, στον οποίο οι άνθρωποι μπορούν να συζητούν και να αναλαμβάνουν δράση.

Η εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία έχει εκτός των άλλων διαστάσεων και την διάσταση μίας πολιτικής εκπαίδευσης που στοχεύει στον πολιτικό γραμματισμό και στην καλλιέργεια ικανοτήτων για εμπλοκή στα κοινωνικά δρώμενα και σε αλλαγές που θεωρούνται απαραίτητες για την κοινωνία. Η πολιτική αυτή εκπαίδευση είναι στενά συνδεδεμένη με μία εκπαίδευση για την δημοκρατία. Η εκπαίδευση για την δημοκρατία σημαίνει κατά κύριο λόγο εκπαίδευση για την ανάπτυξη της ιδιότητας του πολίτη και την πολιτική συμμετοχή (Schnack,2000). Όμως, θα πρέπει να τονιστεί ότι από μόνη της η ιδιότητα του ενεργού πολίτη δεν έχει κανένα νόημα αν δεν σέβεται τις αξίες της αειφορίας. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η συμμετοχικότητα και η δημοκρατία δεν αρκεί να τίθεται μόνο ως στόχοι της ΕΠΑ. Θα πρέπει να είναι , δηλαδή , εκτός από εκπαίδευση για τη δημοκρατία.... Εκπαίδευση με δημοκρατία. Δηλαδή όλες οι διαδικασίες του δυναμικού πεδίου της εκπαίδευσης, διδασκαλίας και μάθησης να πηγάζουν μέσα από τη λήψη αποφάσεων .

Τελικά στην ΕΠΑ η έννοια της συμμετοχής δεν είναι συνυφασμένη μόνο με την παρουσία σε δραστηριότητες συλλογικού περιεχομένου αλλά συνδέεται άμεσα με τον κριτικό στοχασμό και την δράση.

Το αειφόρο σχολείο μέσω των οκτώ πυλώνων του είναι ένα σχολείο που λειτουργεί ως κοινότητα και δίνει την ευκαιρία σε όλους να δράσουν ενεργά και με κριτική σκέψη και να αποκτήσουν ρόλο στην κοινότητα τους. Με άξονες την δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι μαθητές ενισχύουν την ταυτότητα τους και γίνονται ενεργοί και δημιουργικοί. Το αειφόρο σχολείο , λοιπόν, συνάδει με τις αρχές της αειφορίας στην καθημερινή του λειτουργία και δρα ως ομπρέλα για την ανάπτυξη καινοτομιών. Μέσω της σύνδεσης του με την τοπική κοινότητα και τη μελέτη των σύγχρονων και αυθεντικών προβλημάτων . Οι πρακτικές της <<Οικολογίας των Πολιτών>>ενσωματώνουν τις συμμετοχικές διαδικασίες και τη βιωματική μάθηση και επιτυγχάνουν τη σύνδεση των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικολογικών συστημάτων (Krasny& Tidball, 2009). Εν κατακλείδι, το αειφόρο σχολείο με τον τρόπο αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως φόρουμ της Κοινωνίας των Πολιτών.

4.5 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ-ΨΗΦΙΑΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Για τον Schumpeter η καινοτομία δεν βρίσκεται σε στενά τεχνικά πλαίσια μίας τεχνολογικής αλλαγής αλλά αποκτά μία ευρεία έννοια που έγκειται σε έναν συνδυασμό παραγωγικών μέσων. Η καινοτομία δεν είναι η εφεύρεση ή η επινόηση αλλά η διεργασία ανάπτυξης μίας ιδέας και η τοποθέτηση αυτής σε ένα πεδίο εφαρμογής.

Τεχνολογική καινοτομία είναι επί της ουσίας η επέκταση της γενικής έννοιας της καινοτομίας. Η τεχνολογική καινοτομία αναφέρεται στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών και εστιάζει στις τεχνολογικές πτυχές του προϊόντος ή της υπηρεσίας . Με βάση αυτή την αναγκαιότητα όλες οι χώρες έχουν εστιάσει την προσοχή τους στην εισαγωγή των ΤΠΕ στο εκπαιδευτικό σύστημα (Pelgrum, 2001).

Η τεχνολογική καινοτομία είναι η διαδικασία, όπου ένας οργανισμός όπου έχει αναγνωρίσει την τεχνολογία ως πηγή καινοτομίας και ως μέσο αύξησης της ανταγωνιστικότητας του. Συνήθως δεν πρόκειται για μια μόνο τεχνολογία αλλά τον συνδυασμό, ενσωμάτωση και αλληλεπίδραση πολλών διαφορετικών τεχνολογιών, ώστε να αυτοματοποιήσουν διαδικασίες και να βελτιώσουν το "time to the market".

Αποτέλεσμα της τεχνολογικής καινοτομίας είναι ένα νέο βελτιωμένο προϊόν ή διαδικασία με αρκετά βελτιωμένα τεχνολογικά χαρακτηριστικά από πριν, μείωση χρόνου για την διαδικασία καθώς και λιγότερη χειρωνακτική εργασία, αυτοματοποίηση μέρους της διαδικασίας.

Η τεχνολογική καινοτομία έχει συσχετιστεί με την βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και την έρευνα ως το μοχλό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Σχετίζεται, επιπλέον, με την δικτύωση και την εξωστρέφεια, την οικοδόμηση ικανοτήτων και δεξιοτήτων και την επιχειρηματική καινοτομία.

Πώς θα μπορούσε να συνδεθεί η τεχνολογική καινοτομία με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

Οι έκτακτες συνθήκες στα σχολεία λόγω της πανδημίας του κορονοϊού αλλά και η ανάγκη για εξ αποστάσεως εκπαίδευση έθεσαν την Π.Ε στο επίκεντρο μιας μεγάλης πρόκλησης , της ψηφιακής ενσωμάτωσης του ιδιόμορφου αυτού αντικειμένου στο σχολείο ως μαθησιακή περιοχή .Με την τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση να είναι σε εξέλιξη, την θεαματική άνοδο στην άυλη παραγωγή και σύνδεση και την καινοτομία και την ολοένα αυξανόμενη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) καθίσταται φλέγον ζήτημα, ο ρόλος και η προσέγγιση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε αυτό. Στην εκπαιδευτική καινοτομία λαμβάνουν χώρα αλλαγές

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

σε σχέση με τους στόχους, τα μέσα διδασκαλίας και την αξιολόγηση. Σίγουρα η ενσωμάτωση της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης για την αειφορία στα αναλυτικά προγράμματα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί μεγάλη πρόκληση. Αυτό οφείλεται στην νέα τάση που αποτελεί η Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαιδευτική διαδικασία ως μία νέα μαθησιακή περιοχή. Ένας δεύτερος λόγος είναι η πολυπλοκότητα και πολυσημία των εννοιών του περιβάλλοντος και της αειφορίας που καθιστούν την υιοθέτηση ειδικών εκπαιδευτικών προσεγγίσεων από τους εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Η εφαρμογή της εκπαιδευτικής αλλαγής εμπεριέχει την «αλλαγή στην πράξη». Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις παράμετροι που επηρεάζουν την εφαρμογή οποιασδήποτε εκπαιδευτικής αλλαγής (Fullan, 1991). Αυτές είναι:

1. πιθανή χρήση νέων υλικών (νέες πηγές γνώσης, τεχνολογία, νέα αναλυτικά προγράμματα)
2. πιθανή χρήση νέων διδακτικών προσεγγίσεων (νέα διδακτική μεθοδολογία και νέες εκπαιδευτικές τεχνικές)
3. πιθανή αλλαγή αξιών (παιδαγωγικές προσεγγίσεις και θεωρίες «κρυμμένες» κάτω από νέες πολιτικές και προγράμματα).

Μέσα στο συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον της εκπαίδευσης και των δυναμικών εκπαιδευτικών διαδικασιών, ο συνδυασμός της τεχνολογικής καινοτομίας και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης αποτελεί πρόκληση και θεωρείται βασικός παράγοντας ώστε ο τομέας της εκπαίδευσης να ανταποκρίνεται σε νέους και επικαιροποιημένους στόχους . Φλέγον ζήτημα αποτελεί το γεγονός ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση δεν είναι μόνο ένα γνωστικό αντικείμενο αλλά εμπερικλείει στο θεματικό της σύμπαν στάσεις, αξίες και ικανότητες, καθώς και προσεγγίσεις βιωματικές και ομαδοσυνεργατικές. Το πως μπορεί να συνδυαστεί η Π.Ε με την ψηφιακή εποχή αλλά και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί σήμερα μια μεγάλη πρόκληση ενώ έχουν γίνει και προσπάθειες ως προς αυτή τη κατεύθυνση από το 2020 :

Μαθησιακά αντικείμενα της ΠΕ\ ΕΑΑ τα οποία αποτελούν μονάδες ψηφιακού υλικού που μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν βρίσκονται στο ' Φωτόδεντρο LOR' και μπορούν να υποστηρίξουν εξ αποστάσεως περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Τα 21 μαθησιακά αντικείμενα του φωτόδεντρου απορρέουν από μία συγκεκριμένη ταξινόμηση, αυτή των 17 στόχων της αειφόρου ανάπτυξης. Ανά στόχο , εμπεριέχονται τα ανάλογα μαθησιακά αντικείμενα με προτεινόμενα διδακτικά σενάρια για τους εκπαιδευτικούς ενώ τα μαθησιακά αντικείμενα μπορούν να διαπλέκονται μεταξύ τους και με άλλα μαθησιακά αντικείμενα όπως και οι 17 στόχοι της Αειφόρου Ανάπτυξης.

Τα μαθησιακά αντικείμενα είναι διαδραστικά και περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά παιχνίδια, χάρτες, βίντεο, αναπαραστάσεις, χρονογραμμές κ.α. Έτσι, μπορούν να ενταχθούν στην σύγχρονη εξ αποστάσεως Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Οι πρώιμες αυτές προσπάθειες αποτελούν μόνο την αρχή για μία εξ αποστάσεως Π.Ε ενώ θα πρέπει να γίνουν περαιτέρω έρευνες και προσπάθειες για την ύπαρξη περισσότερων μαθησιακών αντικειμένων σχετικών με την Π.Ε που θα λειτουργούν με γνώμονα την διάδραση αλλά και την εξάλειψη μίας σειριακής ή γραμμικής οργάνωσης από τους εκπαιδευτικούς.

Στην παρακάτω εικόνα από το site του φωτόδεντρου, φαίνεται η ταξινόμηση των μαθησιακών αντικειμένων ανάλογα με τον στόχο της Αειφόρου Ανάπτυξης.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Ενότητα	Μαθ. αντικείμενα	Ενότητα	Μαθ. αντικείμενα
1		10	
2		11	
3		12	
4		13	
5		14	
6		15	
7		16	
8		17	
9		18	
10		19	
11		20	
12		21	
13		22	
14		23	
15		24	
16		25	
17		26	
18		27	
19		28	
20		29	
30		30	

Σχήμα 9: πηγή: photodentro.edu.gr / lor

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Οι μέχρι τώρα έρευνες για τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πάνω στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία είναι αρκετά περιορισμένες ενώ εκείνες που αφορούν τα αειφόρα σχολεία είναι ατροφικές.

Συγκεκριμένα, όσο αναφορά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την Π.Ε και την Ε.Π.Α :

Οι Φλογαίτη & Αγγελίδου(2003) στην ποσοτική τους έρευνα για τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα των Νηπιαγωγών που εργάζονται σε δημόσια σχολεία της Αθήνας. Τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν για την έρευνα ήταν 110. Η έρευνα έδειξε τις διαφορετικές απόψεις των εκπαιδευτικών για την “ φύση” και το “περιβάλλον”, δυο έννοιες κλειδιά για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί φάνηκε να διατηρούν μία ρομαντική στάση προς την φύση ενώ συνέδεαν τα περιβαλλοντικά προβλήματα με το περιβάλλον.

Οι Φλογαίτη και συν.(2005) σε επόμενη ποσοτική έρευνα πάνω στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την Π.Ε ερευνούν το βαθμό που είναι εκπαιδευμένοι οι εκπαιδευτικοί πάνω σε θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, την μεταξύ τους συνεργασία και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών που ασχολούνται και εφαρμόζουν προγράμματα Π.Ε στο σχολείο τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν την περιορισμένη Π.Ε στα νηπιαγωγεία της Χώρας καθώς και την ελλιπή συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών πάνω στα εκπαιδευτικά προγράμματα Π.Ε. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί δεν φάνηκε να έχουν επιμορφωθεί με κάποιο πρόγραμμα ή σεμινάριο πάνω στην Π.Ε και έτσι δεν είναι καταρτισμένοι και σωστά προετοιμασμένοι.

Η Βαχτσεβάνου(2006) διεξάγει έρευνα πάνω στο προφίλ των εκπαιδευτικών που ασχολούνται με προγράμματα Π.Ε στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν σημαντικά προβλήματα μεταξύ της συνεργασίας των εκπαιδευτικών στο πεδίο της Π.Ε αλλά και στη χρήση της νέας τεχνολογίας.

Η Χατζηφωτίου(2006) ερευνά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πάνω στην Π.Ε και δείχνει στα αποτελέσματα της έρευνας της το περιορισμένο γνωστικό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών για την αειφορία και για τα κινήματα της Π.Ε.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Οι Γεωργόπουλος και συν. (2011) ερευνούν τις παραμέτρους των προσωπικών θεωριών των Νηπιαγωγών για την Π.Ε. Διεξήχθη ποιοτική έρευνα με συνεντεύξεις σε 8 Νηπιαγωγούς που εμπλέκονταν με προγράμματα Π.Ε για 3 χρόνια. Η έρευνα αυτή εξετάζει τον τρόπο που επιλέγονται τα προγράμματα Π.Ε από τις εκπαιδευτικούς, τον εκπαιδευτικό ρόλο που έχουν οι Νηπιαγωγοί και τα κίνητρα που τις ωθούν να ασχοληθούν με την Π.Ε.

Η έρευνα των Ferreira et al.(2016) ακολουθεί ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση και ερευνά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών δημοσίων σχολείων της Πορτογαλίας για τα προγράμματα Π.Ε προσχολικής ηλικίας και κατά πόσο αυτά ενισχύουν την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των μαθητών προσχολικής ηλικίας. Η εκπαιδευτικοί μιλούν μόνο για τα οφέλη που έχει η Π.Ε στην προσχολική ηλικία.

Η έρευνα των Anyolo et al.(2018) εστιάζει στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την Π.Ε. Οι εκπαιδευτικοί υπογραμμίζουν την σημασία της και ενστερνίζονται την γνώμη να αποτελέσει η Π.Ε ξεχωριστή μαθησιακή περιοχή και ανεξάρτητο μάθημα διατηρώντας παράλληλα τον διεπιστημονικό της χαρακτήρα.

Σχετικά με τις έρευνες πάνω στις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών για τα αειφόρα σχολεία , οι μέχρι τώρα λιγιστές έρευνες δείχνουν:

Η Jaspar(2008) έκανε έρευνα σε δημόσια σχολεία του Καναδά πάνω στις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών που ασχολούνται με την Εκπαίδευση για την Αειφορία. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί βίωσαν την έλλειψη κρατικών πόρων για ανάλογα περιβαλλοντικά προγράμματα και προγράμματα εκπαίδευσης για το περιβάλλον και την αειφορία και ότι ανέλαβαν δράση με δική τους ατομική πρωτοβουλία για την προώθηση των προγραμμάτων περιβαλλοντικής καθώς στο επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα δεν εμπεριέχεται η Π.Ε.

Οι Kerlinet et al.(2015) διερεύνησαν τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών που εργάζονταν σε ένα αμερικανικό οικολογικό σχολείο δίνοντας έμφαση παράλληλα στην χρήση νέων τεχνολογιών. Οι εκπαιδευτικοί ζήτησαν περισσότερα επιμορφωτικά προγράμματα για την ανάπτυξη πράσινης υποδομής στο σχολείο και τη βελτίωση του οικολογικού αποτυπώματος του σχολείου. Επίσης, επικεντρώθηκαν στον τρόπο με τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι υποδομές στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Οι Καραμέρης και συν. (2006) στην έρευνα τους για τα αειφόρα σχολεία δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί απέχουν πολύ από την προσέγγιση της αειφορίας και της αειφόρου ανάπτυξης ενώ είχαν γνώση για τους τρεις πυλώνες της: κοινωνία, οικονομία και περιβάλλον.

Ο Καδιγιαννόπουλος (2015) ερευνά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν την απουσία επιμορφωτικών σεμιναρίων στους εκπαιδευτικούς και την ελλιπή γνώση για την Π.Ε και την έννοια της αειφορίας.

Οι Waltner et al.(2020) με μία ποσοτική έρευνα για την αειφορία σε 113 εκπαιδευτικούς στην Γερμανία στους οποίους δόθηκε ερωτηματολόγιο. Αξιολογήθηκε η γνώση των εκπαιδευτικών και των υλικών που συνδέονται με την αειφορία. Οι εκπαιδευτικοί έδειχναν να γνωρίζουν την έννοια της αειφορίας και τόνιζαν την σημασία της εκπαίδευσης για την αειφορία αλλά δήλωναν άγνοια για τις εθνικές πολιτικές που ακολουθούνται για την ΕΠΑ.

Οι Timm & Barth (2020) έκαναν ποιοτική έρευνα σε 12 εκπαιδευτικούς (μέσω συνεντεύξεων) που εφάρμοσαν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε σχολεία της Γερμανίας βραβευμένα για την Π.Ε και επικεντρώθηκαν στον ρόλο των Εκπαιδευτικών. Υπήρξαν δυο ομάδες εκπαιδευτικών. Εκείνοι που δρουν ως παράγοντες αλλαγής και βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τους μαθητές τους (4 εκπαιδευτικοί) οι οποίοι στόχευαν στην αφύπνιση των μαθητών για περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα καθώς πιστεύουν ότι οι ίδιοι οι μαθητές δρουν ως παράγοντες αλλαγής. Η δεύτερη ομάδα εκπαιδευτικών αφορούσε στους υπόλοιπους 8 εκπαιδευτικούς που εφάρμοζαν το θεσμικό πλαίσιο. Η κοινωνική αλλαγή για αυτούς καθοδηγείται από την θεσμική αλλαγή. Στις συνεντεύξεις τόνισαν την συμβολή τους σε μετασχηματισμούς της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των δομικών αλλαγών.

5.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία ακολουθεί την ποσοτική μεθοδολογία διότι προσεγγίζει διερευνητικά την κοινωνική πραγματικότητα χρησιμοποιώντας αριθμητικά δεδομένα και αναλύοντας στατιστικά δεδομένα αλλά και ανακαλύπτοντας τις αιτίες της αλλαγής των κοινωνικών φαινομένων μέσω των αριθμητικών αναλύσεων. Ο ποσοτικός σχεδιασμός σχετίζεται με τη φιλοσοφία του θετικισμού και με την οντολογική θεώρηση ενώ η εφαρμογή τους διέπεται από: (1) Την αιτιοκρατία της λογικής του αίτιου-αιτιατού, (2) την αναγωγή (reductionism) μέσω του περιορισμού και της στόχευσης σε επιλεγμένες μεταβλητές που αλληλεξαρτώνται, (3) τη λεπτομερή παρατήρηση και μέτρηση μεταβλητών και (4) τον έλεγχο θεωριών που τελειοποιούνται συνεχώς (Slife & Williams, 1995). Η ποσοτική μέθοδος εμπεριέχει πιο τυποποιημένα χαρακτηριστικά και στρέφεται στην συλλογή μετρήσιμων δεδομένων. Η ποσοτική έρευνα στηρίζεται στην εγκυρότητα (validity), την αξιοπιστία (reliability) και την αντιπροσωπευτικότητα (representativeness). Επιλέχθηκε η πιθανοτική δειγματοληψία για την συλλογή δεδομένων .

5.3 ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το γνωστικό μου ενδιαφέρον, ως εκπαιδευτικός προσχολικής αγωγής(ΠΕ60) πάνω στο περιβάλλον, τα σύγχρονα περιβαλλοντικά ζητήματα καθώς και πάνω στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και την Αειφορία στην ευαίσθητη προσχολική ηλικία, την ανάπτυξη εσωτερικών κινήτρων μάθησης για τις περιβαλλοντικές αξίες, την σημασία τους και το πόσο καθοριστικές είναι για την μετέπειτα πορεία ενός ανθρώπου, την περιβαλλοντική πολιτότητα ,τη σύνδεση του σχολείου με την τοπική κοινότητα μέσω της έννοιας της Αειφορίας και τέλος την σχέση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία με την Ανάπτυξη και την Καινοτομία, μου κέντρισε το ερευνητικό ενδιαφέρον για την επιλογή της συγκεκριμένης θεματικής.

5.4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα των ΠΕ 60 Νηπιαγωγών (Εκπαιδευτικών Προσχολικής Αγωγής) σχετικά με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία σε σχέση με τους πυλώνες της Ανάπτυξης και της Κοινωνικής Καινοτομίας καθώς και το Αειφόρο Σχολείο.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Πώς συσχετίζονται οι Εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΠΕ60) την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία με την Ανάπτυξη;
2. Πώς συσχετίζονται οι Εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΠΕ60) την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία με την Κοινωνική και Ψηφιακή Καινοτομία;
3. Ποιες είναι οι αντιλήψεις τους για το Αειφόρο σχολείο;

5.5 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ως εργαλείο συλλογής των δεδομένων επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο το οποίο καταρτίστηκε αφού πρώτα προσδιορίστηκε ο σκοπός της έρευνας, επιλέχθηκε η μέθοδος συλλογής δεδομένων και εξετάστηκαν τα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων(εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ΠΕ60).

Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε κλειστού τύπου ερωτήσεις, με σκοπό τα δεδομένα να κωδικοποιηθούν και να επεξεργαστούν ταχύτερα και ευκολότερα (Βάμβουκας, 1998; Cohen et al., 2008). Για τις κλειστού τύπου ερωτήσεις έγινε χρήση της κλίμακας Likert η οποία διευκόλυνε τους συμμετέχοντες στην έρευνα εκπαιδευτικούς αλλά τέθηκαν και ερωτήσεις κλειστού τύπου

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

με αλληλοαποκλειόμενες απαντήσεις. Το ερωτηματολόγιο ήταν σαφές και σύντομο και αποτελείται από πέντε μέρη. Στο πρώτο μέρος υπάρχουν ερωτήσεις που σχετίζονται με τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων. Στο δεύτερο μέρος οι ερωτήσεις αφορούν την Π.Ε και την Ε.ΠΑ σε σχέση με την ανάπτυξη. Ακολουθεί το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου που εστιάζει στην κοινωνική καινοτομία. Στο τέταρτο μέρος οι ερωτήσεις σχετίζονται με την Τεχνολογία και τις ψηφιακές δεξιότητες που χρησιμοποιούνται στην Π.Ε και Ε.ΠΑ ενώ στο πέμπτο και τελευταίο μέρος υπάρχουν ερωτήσεις για το αειφόρο σχολείο .

5.6 ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για το τελικό ερωτηματολόγιο της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η google form ερωτηματολογίων. Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε σε 100 δημόσια Νηπιαγωγεία που ανήκουν στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση της Αθήνας ενώ οι Διευθυντές των Νηπιαγωγείων προώθησαν το ερωτηματολόγιο σε ηλεκτρονική μορφή στους /στις Νηπιαγωγούς του σχολείου τους. Τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια ήταν στο σύνολο τους 120 . Από αυτά έγκυρα ήταν τα 112.

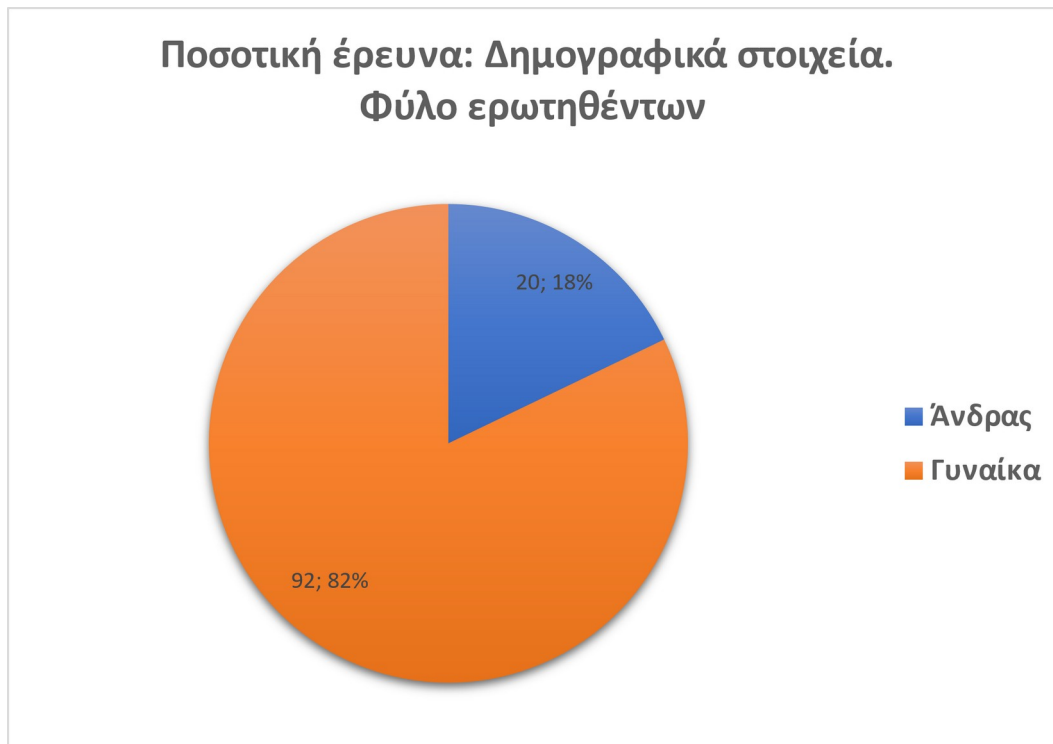
5.7 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα δημογραφικά στοιχεία της έρευνας- ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΠΕ60) που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν 120 ενώ τα έγκυρα ερωτηματολόγια ήταν 112. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν:

Για την ερώτηση 1- Φύλο:

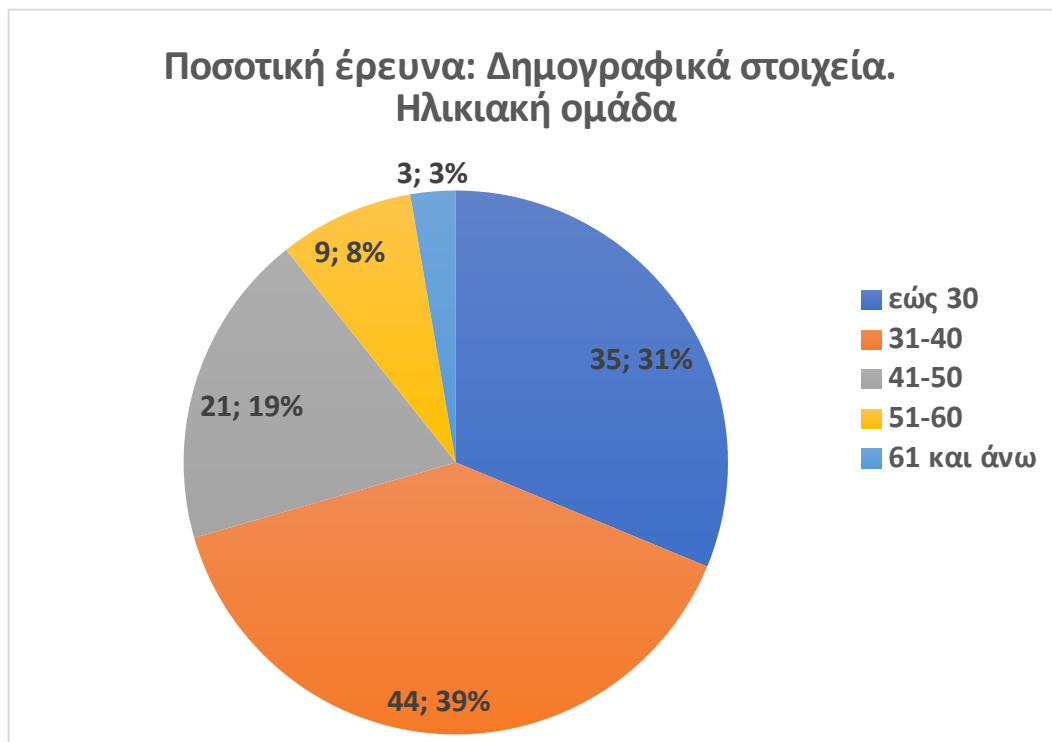
Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε κυρίως από Γυναίκες με ποσοστό 82 % (το αντίστοιχο ποσοστό των Ανδρών είναι 18%) καθώς όμως ερωτηθήκαν άτομα του κλάδου των νηπιαγωγών το ποσοστό αυτό είναι αναμενόμενο.

Για την ερώτηση 2 – Ηλικία:

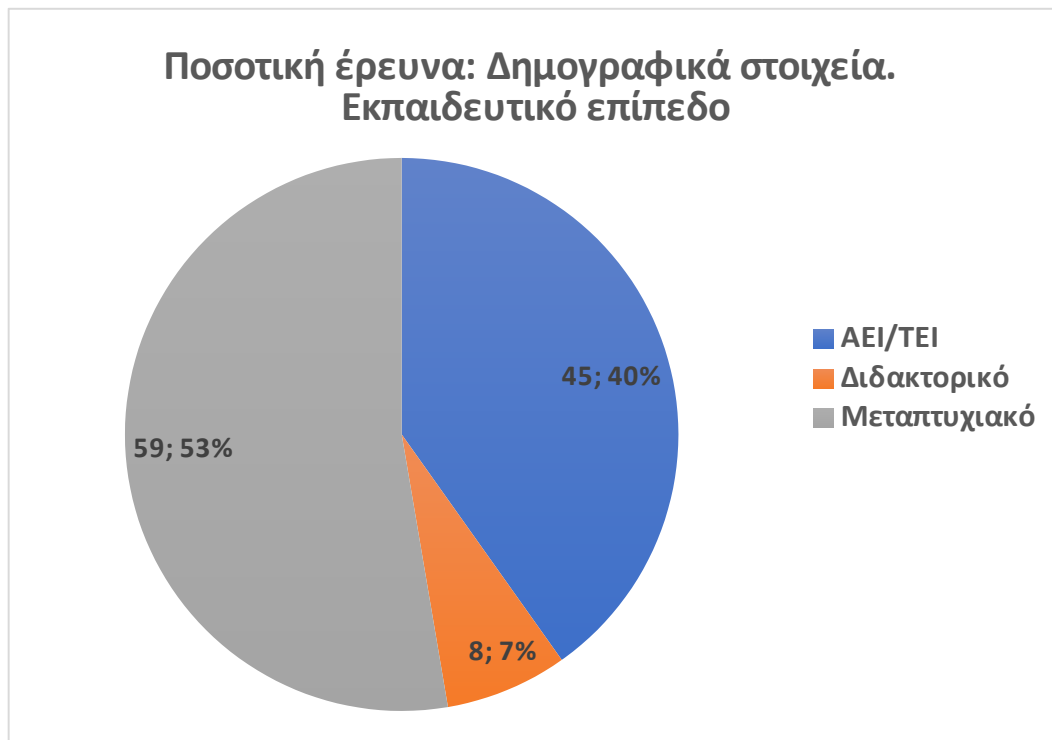
Οι Εκπαιδευτικοί που τελικώς συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικής μορφής είναι κατά κύριο λόγο έως 40 ετών με ποσοστό 39% . Ακολουθούν οι Εκπαιδευτικοί ως 30 ετών με ποσοστό 31% ενώ οι μεγαλύτερης ηλικίας Εκπαιδευτικοί που απάντησαν στο Ερωτηματολόγιο είναι πολύ λίγοι (ποσοστά 8% στις ηλικίες 51-60 και 3% στις ηλικίες από 61 και πάνω. Αυτό το γεγονός θα μπορούσε να αποδοθεί στο ψηφιακό χάσμα . Στην Ελλάδα, τόσο η πρόσβαση το διαδίκτυο αλλά και η χρήση συσκευών πρόσβασης στο διαδίκτυο δεν είναι δεδομένη .Ίσως κάποιοι εκπαιδευτικοί από αυτούς που δεν απάντησαν ήταν ψηφιακά αποκλεισμένοι ή δεν διέθεταν τις ανάλογες ψηφιακές δεξιότητες.

Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε ηλεκτρονικά. Έτσι, το 70% των απαντήσεων προέρχεται από ηλικίες ως 40 ετών, κάτι που μπορεί να αποδοθεί στον προαναφερόμενο λόγο.

Για την ερώτηση 3- Εκπαιδευτικό επίπεδο:

Οι περισσότεροι Εκπαιδευτικοί που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ ή κάτοχοι μεταπτυχιακού. Μόλις ένα 7% των ερωτηθέντων είναι κάτοχοι Διδακτορικού.

Για την ερώτηση 4- Σεμινάρια Π.Ε / Π.Ε.Α

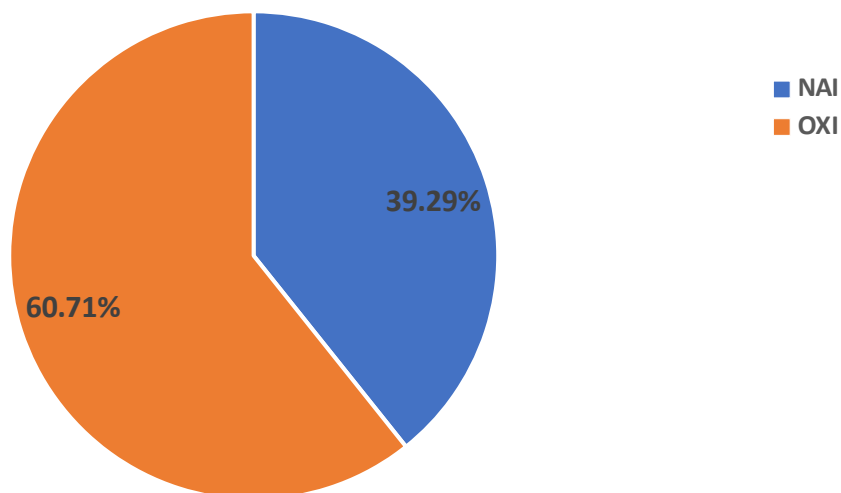
Βλέπουμε ότι το ποσοστό Εκπαιδευτικών που έχουν επιμορφωτικό σεμινάριο είναι υψηλότερο όσο αυξάνεται η ηλικία, αλλά οι απαντήσεις που εστάλησαν από αυτές τις κατηγορίες είναι πολύ λίγες για να μπορούμε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα. Σε γενικές γραμμές στις μικρότερες ηλικίες παρατηρείται ότι έχουν γίνει σεμινάρια στο 1/3 των περιπτώσεων.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

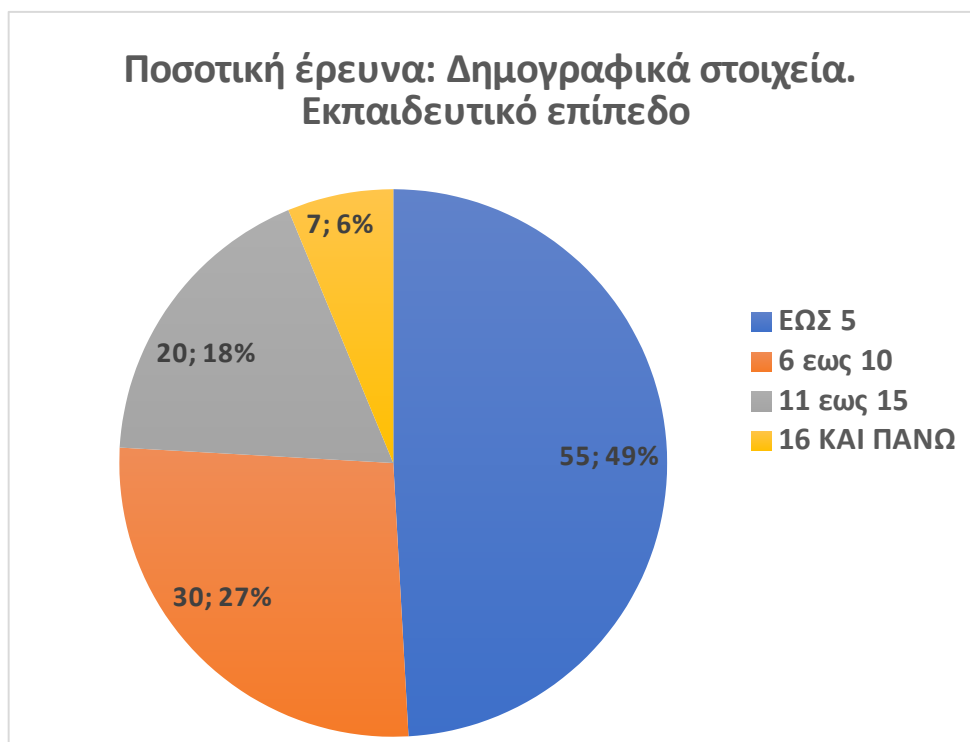
Σεμινάρια επιμόρφωσης στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση / Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία		
Ηλικιακή ομάδα	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ως 30	34,29%	65,71%
31-40	34,09%	65,91%
41-50	42,86%	57,14%
51-60	66,67%	33,33%
61 και άνω	66,67%	33,33%
Σύνολο	39,29%	60,71%

**Ποσοτική έρευνα: Δημογραφικά στοιχεία.
Σεμινάρια επιμορφωσης στην Περιβαλλοντική εκπαίδευση**

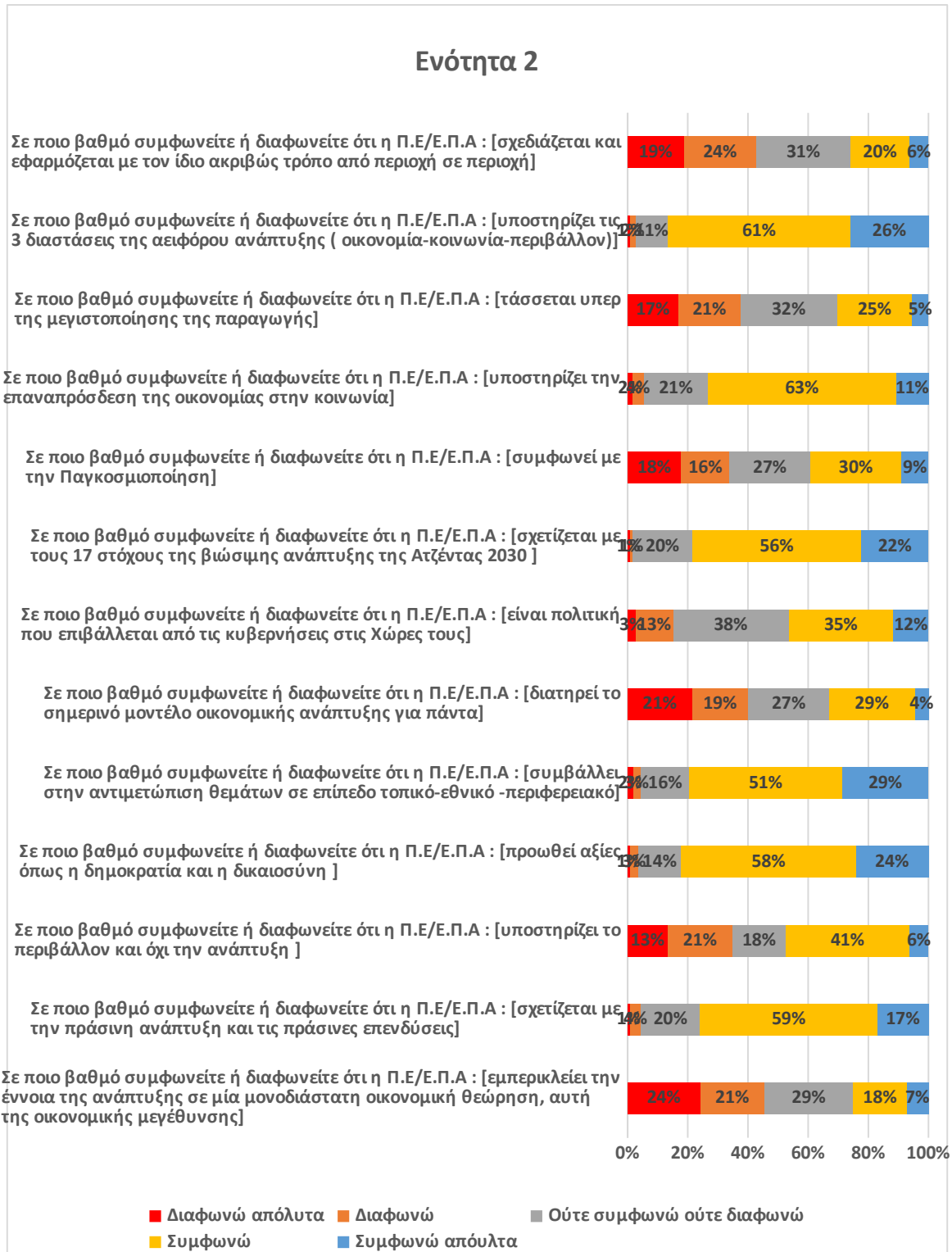

Για την ερώτηση 5- Έτη προϋπηρεσίας

Σε γενικές γραμμές ,για τα έτη προϋπηρεσίας , ισχύει και το αναμενόμενο όσο αυξάνεται η ηλικία αυξάνονται και τα έτη υπηρεσίας. Π.χ η κατηγορία ως 5 χρόνια αποτελείται 62% από άτομα ως 30 ετών και 33% από άτομα μεταξύ 31-40, ενώ η κατηγορία 16 χρόνια και πάνω επικεντρώνεται στις ηλικιακές ομάδες 51-60 και 41-50 ή 61 και πάνω.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ- ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

	Mean	StDev
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [εμπερικλείει την έννοια της ανάπτυξης σε μία μονοδιάστατη οικονομική θεώρηση, αυτή της οικονομικής μεγέθυνσης]	2,625	1,2312
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [σχετίζεται με την πράσινη ανάπτυξη και τις πράσινες επενδύσεις]	3,875	0,76081
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [υποστηρίζει το περιβάλλον και όχι την ανάπτυξη]	3,0536	1,1919
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [προωθεί αξίες όπως η δημοκρατία και η δικαιοσύνη]	4,0179	0,75911
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [συμβάλλει στην αντιμετώπιση θεμάτων σε επίπεδο τοπικό-εθνικό - περιφερειακό]	4,0179	0,84876
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [διατηρεί το σημερινό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης για πάντα]	2,7589	1,2099
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [είναι πολιτική που επιβάλλεται από τις κυβερνήσεις στις Χώρες τους]	3,4018	0,94402
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [σχετίζεται με τους 17 στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης της Ατζέντας 2030]	3,9821	0,735
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [συμφωνεί με την Παγκοσμιοποίηση]	2,9643	1,2443
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [υποστηρίζει την επαναπρόσδεση της οικονομίας στην κοινωνία]	3,7679	0,75911
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [τάσσεται υπέρ της μεγιστοποίησης της παραγωγής]	2,8125	1,151
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [υποστηρίζει τις 3 διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης (οικονομία-κοινωνία-περιβάλλον)]	4,0893	0,71727
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε/Ε.Π.Α : [σχεδιάζεται και εφαρμόζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο από περιοχή σε περιοχή]	2,7054	1,1674

Έχουμε μεγάλη συσχέτιση ανάμεσα σε όσους συμφωνούν ότι η Π.Ε τάσσεται υπέρ της μεγιστοποίησης παραγωγής και όσους πιστεύουν ότι συμφωνεί με την παγκοσμιοποίηση ή ότι διατηρεί το σημερινό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης για πάντα. Επίσης μεγάλη συσχέτιση έχουμε σε όσους πιστεύουν ότι η Π.Ε είναι ίδια από περιοχή σε περιοχή και όσους πιστεύουν ότι διατηρεί το σημερινό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης.

Τέλος είναι άξιο λόγου ότι στις ερωτήσεις που έχουμε τα πιο ουδέτερα αποτελέσματα είναι αποτέλεσμα διάχυσης (mean of standard deviation 0,97) των απαντήσεων και όχι επειδή συμφωνούσαν όλοι στην απάντηση

Πιο αναλυτικά, στην πρόταση “ Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε\Ε.ΠΑ :

εμπερικλείει την έννοια της ανάπτυξης σε μία μονοδιάστατη οικονομική θεώρηση, αυτήν της οικονομικής ανάπτυξης:

Οι εκπαιδευτικοί που διαφωνούν απόλυτα έχουν ποσοστό 24% και εκείνοι που διαφωνούν έχουν ποσοστό 21%. Άξιο σχολιασμού είναι το ποσοστό 29% των εκπαιδευτικών που δεν γνωρίζει την απάντηση ενώ υπάρχει και ποσοστό εκπαιδευτικών που συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα (σύνολο 25%)!. Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη ή επιτροπή Μπρούτλαντ που συγκροτήθηκε από τον Ο.Η.Ε το 1983 για την δημιουργία ενός πλαισίου στρατηγικών με σκοπό την άρση της αντίθεσης ανάμεσα στο Περιβάλλον και την ανάπτυξη. Η ΕΠΑ προσεγγίζει την αειφόρο ανάπτυξη ολιστικά και ολοκληρωμένα, υποστηρίζοντας τις 3 διαστάσεις της αειφορίας και όχι μόνο την οικονομική.

σχετίζεται με την πράσινη ανάπτυξη και τις πράσινες επενδύσεις:

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών απαντά “ Συμφωνώ” με ποσοστό 59 % και “ Συμφωνώ Απόλυτα” με ποσοστό 17 % και συνδέει την Εκπαίδευση για την Αειφορία με την πράσινη ανάπτυξη για την οποία έγινε αναφορά και στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Ως σημαντικός ενωτικός παράγοντας εδώ μεταξύ εκπαίδευσης και πράσινης ανάπτυξης μπορεί να αναφερθεί η καλλιέργεια της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς και περιβαλλοντικής συνείδησης μέσω της ΕΠΑ.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Ο βαθύτερος προβληματισμός που εστιάζει η παρούσα εργασία έγκειται εδώ στο πρασίσιμα της κοινωνίας το οποίο σε ορισμένες περιπτώσεις μοιάζει επιφανειακό ενώ το “οικολογικό” πολλές φορές εμπορευματοποιείται. Το πρασίσιμα της κοινωνίας δεν έγκειται σε επιφανειακές αλλαγές και η πράσινη στροφή δεν μπορεί να είναι σημείο απλά του “ φαίνεσθαι”. Η λάιτ πράσινη κοινωνία συνάδει με την λάιτ Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Είναι πολύ σημαντικό , λοιπόν, όταν μιλάμε για πράσινη ανάπτυξη και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση να εμβαθύνουμε στις έννοιες και στο τι εννοούμε. Ο προσανατολισμός προς την Εκπαίδευση για την Αειφορία κατέχει και τον πιο σημαντικό ρόλο για την έκβαση των αλλαγών που απαιτούνται με στόχο μία πραγματική πράσινη κοινωνία με πράσινες επενδύσεις και πράσινη ανάπτυξη.

υποστηρίζει το περιβάλλον και όχι την ανάπτυξη:

Το 47% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα με την ανωτέρω πρόταση και αυτό το στοιχείο είναι άξιο λόγου προς συζήτηση.

Θα πρέπει να επισημανθεί εδώ ότι η αειφορία έχει ως πυλώνες της το περιβάλλον την οικονομία και την κοινωνία. Προκειμένου να ισορροπεί χρειάζεται οι τρεις αυτοί πυλώνες να βρίσκονται σε ισορροπία και αρμονία. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ή Εκπαίδευση για την Αειφορία υποστηρίζει και την ανάπτυξη και όχι μόνο το περιβάλλον όπως πιστεύουν αρκετοί εκπαιδευτικοί βάσει των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο της έρευνας . Ο λόγος που το πιστεύουν αυτό είναι ίσως γιατί η κοινωνία και το περιβάλλον υποχωρούν για να επικρατήσει η οικονομία. Η εκπαίδευση για την αειφορία, δεν θα μπορούσε να υποστηρίξει την εγκατάλειψη της οικονομίας αλλά την επαναπρόσδεση αυτής στην κοινωνία σε ένα εξισορροπητικό πλαίσιο μεταξύ περιβάλλοντος- οικονομίας και κοινωνίας που υποβαστάζουν την ισορροπία της αειφορίας.

προωθεί αξίες όπως η δημοκρατία και η δικαιοσύνη:

Το 82% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών απαντάει θετικά , ότι συμφωνεί ή ότι συμφωνεί απόλυτα, κάτι που είναι αρκετά αναμενόμενο.

συμβάλλει στην αντιμετώπιση θεμάτων σε επίπεδο τοπικό- εθνικό- περιφερειακό:

Στην βιβλιογραφία υποστηρίζεται η αλληλεπίδραση μεταξύ τοπικής δράσης και παγκοσμιοότητας στα πλαίσια της αλλαγής σε επίπεδο αειφόρου ανάπτυξης (Gough, 2006; Παπαβασιλείου, 2015), κάτι που συνάδει και με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, αφού το 80% των Εκπαιδευτικών συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα.

διατηρεί το σημερινό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης για πάντα:

Το ποσοστό των Εκπαιδευτικών που διαφωνεί ή διαφωνεί απόλυτα φτάνει στο 40% ενώ το 27% των ερωτηθέντων δεν γνωρίζει να απαντήσει και ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό(33%) συμφωνεί με την ανωτέρω πρόταση.

Οι ερωτώμενοι Εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι δεν έχουν εμβαθύνει στην σχέση της αειφορίας και της οικονομίας και σε αυτή την ερώτηση. Το σημερινό σύστημα της οργάνωσης της Οικονομίας είναι η Οικονομία της Αγοράς' στο οποίο βασικός μηχανισμός είναι οι τιμές και όχι η κοινωνία και οι κοινωνικές ανάγκες. Η Εκπαίδευση για την Αειφορία υιοθετεί την αειφόρο ανάπτυξη και όχι απλά και μόνο την οικονομική , η ιδεολογία της οποίας υιοθετήθηκε από την οικονομία της αγοράς. Το σημερινό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης βασίζεται στο growth , την οικονομική μεγέθυνση και έναν μόνο δείκτη της οικονομικής ανάπτυξης, αυτόν του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Η λέξη " ανάπτυξη" δεν θα πρέπει να μπερδεύει τους εκπαιδευτικούς . Η αειφόρος ανάπτυξη υποστηρίζει τη σύζευξη της οικονομικής ανάπτυξης με το περιβάλλον και την κοινωνία.

είναι πολιτική που επιβάλλεται από τις κυβερνήσεις στις Χώρες τους:

Το ποσοστό των Εκπαιδευτικών που απαντάει ότι συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα αντιστοιχεί στο 47% ενώ άξιο προς συζήτηση και διερεύνηση είναι το αρκετά μεγάλο ποσοστό των εκπαιδευτικών που " ούτε συμφωνεί , ούτε διαφωνεί" που καλύπτει το 38%.Ξεκινώντας από την έννοια της αειφορίας, η έννοια αυτή είναι ένας πολιτικός όρος με βαθύ ιδεολογικό υπόβαθρο που περιλαμβάνει δυο βασικές αντίθετες εκδοχές, την ήπια και την ισχυρή αειφορία. Οι πολιτικές του σύγχρονου περιβαλλοντισμού σχετίζονται με το θεωρητικό υπόβαθρο της ήπιας

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

αιφορίας που υιοθετεί μία τεχνοκεντρική αντίληψη και τείνει σε μία φιλοσοφία “πρασινίσματος του καπιταλισμού” με την υποστήριξη φιλελεύθερων και σοσιαλδημοκρατών μεταρρυθμιστών ενώ το άκρο της ισχυρής αειφορίας υποστηρίζεται από τους ριζοσπάστες και τους πράσινους σοσιαλιστές και στέκεται στο “πρασίνισμα του σοσιαλισμού”. Στο συνεχές της αειφορίας, οι δυο ανωτέρω μορφές της αειφορίας αποτελούν τα άκρα ενός συνεχούς με ενδιάμεσες θέσεις.

Υπό το πρίσμα του βαθύ πολιτικού και ιδεολογικού υπόβαθρου της αειφορίας, η εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία δεν θα μπορούσε παρά να είναι μία πολιτική εκπαίδευση που έχει ως στόχο της εκτός άλλων και τον πολιτικό γραμματισμό. Πολιτικός γραμματισμός που δεν εντάσσεται όμως σε στενά θεωρητικά πλαίσια του πολίτη και συμβάλλει στην καλλιέργεια ικανοτήτων για εμπλοκή και δράση στην κοινωνία. Είναι, λοιπόν, μία πολιτική εκπαίδευση που επικεντρώνεται στην πολιτική συμμετοχή και επιβάλλεται από την εκάστοτε κυβέρνηση με διαφορετικό πάντα τρόπο στην Χώρα της.

Για την καλύτερη αποσαφήνιση της πολιτικής φύσης της Εκπαίδευσης για την Αειφορία , η σημασία των εννοιών “αλλάζω συμπεριφορά” και “δρω” έρχονται στο προσκήνιο. Η δράση επικεντρώνεται στην αλλαγή και τον μετασχηματισμό και όχι απλά στην βελτίωση της συμπεριφοράς . Με τον τρόπο αυτό η δράση αποκτά κεντρικό ρόλο στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη καθώς συνάδει με τον πολιτικό χαρακτήρα της ΕΠΑ.

σχετίζεται με τους 17 στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης:

Μεγάλο ποσοστό των Νηπιαγωγών που φθάνει το 78% “συμφωνεί” ή “συμφωνεί απόλυτα” ενώ το 20% των Εκπαιδευτικών της έρευνας φαίνεται να μην γνωρίζει τους 17 στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης και την συσχέτιση τους με την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία.

συμφωνεί με την Παγκοσμιοποίηση:

Οι εκπαιδευτικοί δείχνουν στην ερώτηση αυτή να μη συμφωνούν με την βιβλιογραφία που αναφέρεται στην αειφορία και την παγκοσμιοποίηση καθώς το 39 % απαντά ότι “συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα” με την πρόταση ενώ ένα σημαντικό ποσοστό από τους ερωτώμενους εκπαιδευτικούς που καλύπτει το 27% απαντά “ ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ” .Παγκοσμιοποίηση και Αειφορία δεν συνάδουν καθώς έχουν καταγραφεί τα αρνητικά

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

αποτελέσματα πάνω στην αειφορία από την Παγκοσμιοποίηση. Η αύξηση του οικονομικού ανταγωνισμού και των πιέσεων αντιτίθεται στην αειφόρο ανάπτυξη.

υποστηρίζει την επαναπρόσδεση της οικονομίας στην κοινωνία:

Το 74% των ερωτηθέντων Εκπαιδευτικών απαντά ότι “ Συμφωνεί” ή “ Συμφωνεί απόλυτα”, κάτι που είναι αναμενόμενο ενώ σημαντικό ποσοστό που αντιστοιχεί στο 21% φαίνεται να απαντά “ ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ”.

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία σε καμία περίπτωση δεν υιοθετεί την αντίληψη της εγκατάλειψης της οικονομίας και της οικονομικής ανάπτυξης αλλά την επαναπρόσδεση της οικονομίας στην κοινωνία και την σύζευξη μεταξύ οικονομίας περιβάλλοντος και κοινωνίας.

τάσσεται υπέρ της μεγιστοποίησης της παραγωγής:

Στην πρόταση αυτή παρατηρείται και πάλι απόκλιση στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών ενώ το ποσοστό του “Ούτε συμφωνώ , Ούτε διαφωνώ “ παραμένει υψηλό στο 32%. Οι Εκπαιδευτικοί που “ διαφωνούν “ αντιστοιχούν στο 38% ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι το 30 % των Εκπαιδευτικών “ Συμφωνεί” ή “ Συμφωνεί απόλυτα”. Στο σημείο αυτό , θα πρέπει να ξεκινήσει ο προβληματισμός που θίγεται από την παρούσα έρευνα σχετικά με τις ανάγκες των ανθρώπων που βαίνουν διαρκώς αυξανόμενες οδηγώντας σε αναπόφευκτη αύξηση της κατανάλωσης που με τη σειρά της αποτελεί αιτιώδη μηχανισμό για αύξηση και μεγιστοποίηση της παραγωγής. Με τον τρόπο αυτό, η παραγωγή της κατανάλωσης και η κατανάλωση της παραγωγής βρίσκονται σε ένα αέναο κύκλο. Η αύξηση αυτή συμβάλλει στην αύξηση της κατανάλωσης των φυσικών πόρων και των αποβλήτων οδηγώντας σε μια σειρά από ποικίλα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη δεν θα μπορούσε να υποστηρίζει τη μεγιστοποίηση της παραγωγής αλλά μία πράσινη στροφή της οικονομίας που εστιάζει σε οικονομικότερες μορφές τόσο παραγωγής όσο και κατανάλωσης. Η αειφόρος κατανάλωση ταυτίζεται με την πράσινη και ηθική κατανάλωση (Λιαράκου, 2019).

υποστηρίζει τις 3 διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης:

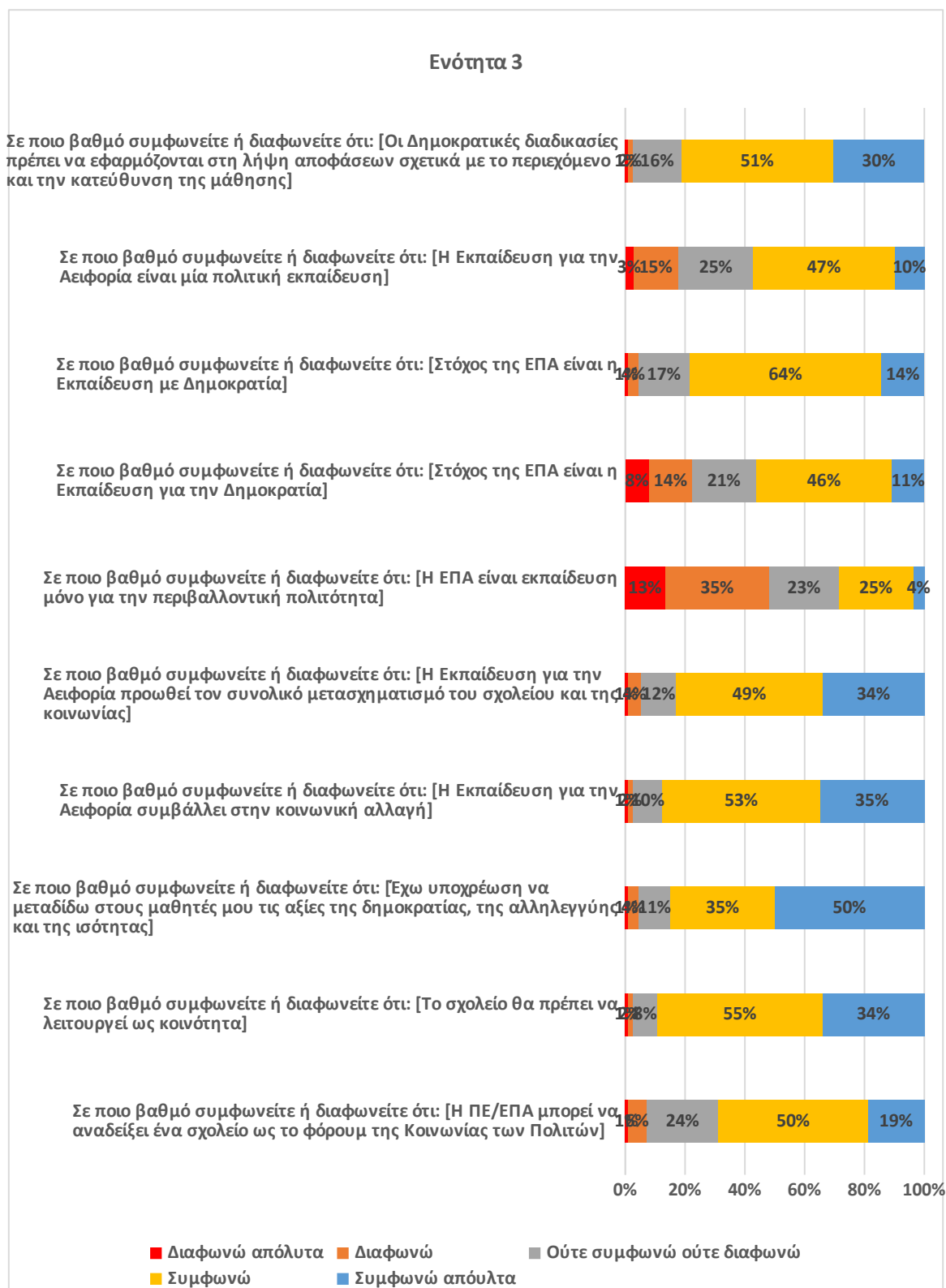
Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών απαντά “ Συμφωνώ απόλυτα” ή “Συμφωνώ” με συνολικό ποσοστό 87%. Το τρίγωνο “ άνθρωπος- κοινωνία- φύση” προσδιορίζεται από την έννοια της αειφορίας. Αντί της οικονομικοποίησης του περιβάλλοντος, προτείνεται η οικολογικοποίηση της οικονομίας.

σχεδιάζεται και εφαρμόζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο από περιοχή σε περιοχή (από τόπο σε τόπο):

Η ερώτηση 13 είναι πολύ σημαντική για την ερμηνεία των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για την καθολικότητα της ΕΠΑ .Στην πρόταση αυτή το 31% των Εκπαιδευτικών απαντάει ότι “ ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί”, το 26% απαντάει καταφατικά ενώ αναμενόμενα , ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό που φτάνει το 43% συμφωνεί με την βιβλιογραφία. Στην πραγματικότητα, η εκπαίδευση για την αειφορία δεν περιλαμβάνει μία μόνο σωστή εκδοχή, δεν είναι μία κλειστή καθορισμένη έννοια αλλά μια έννοια ανοιχτή, περίπλοκη και εξελισσόμενη. Συστατικό στοιχείο της έννοιας είναι και ο πλουραλισμός. Δεν μπορεί, με άλλα λόγια να υπάρξει καθολικότητα σε μία μόνο τύπου εκπαίδευση για την αειφορία για όλες τις ηλικίες και όλα τα έθνη γιατί τότε θα επικρατούσε μία μορφή ολοκληρωτισμού της υπερνεωτερικότητας σε ένα πλαίσιο ενίσχυσης του δυτικού καπιταλισμού και προσπάθεια προσαρμογής του πλαισίου αυτού σε άλλα πλαίσια.

Το μοντέλο της Εκπαίδευσης για την Αειφορία δεν εφαρμόζεται το ίδιο από τόπο σε τόπο καθώς αυτό εξαρτάται από την κάθε Χώρα και το πολιτικοοικονομικό και κοινωνικό της πλαίσιο. Γίνεται έτσι , πλήρως αντιληπτό ότι η αειφορία είναι μία ρυθμιστική και εξελισσόμενη έννοια.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ- ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

	Mean	StDev
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Η ΠΕ/ΕΠΑ μπορεί να αναδείξει ένα σχολείο ως το φόρουμ της Κοινωνίας των Πολιτών]	3,7946	0,85042
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Το σχολείο θα πρέπει να λειτουργεί ως κοινότητα]	4,1964	0,73324
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Έχω υποχρέωση να μεταδίδω στους μαθητές μου τις αξίες της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης και της ισότητας]	4,2946	0,86616
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Η Εκπαίδευση για την Αειφορία συμβάλλει στην κοινωνική αλλαγή]	4,1875	0,75374
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Η Εκπαίδευση για την Αειφορία προωθεί τον συνολικό μετασχηματισμό του σχολείου και της κοινωνίας]	4,1071	0,8421
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Η ΕΠΑ είναι εκπαίδευση μόνο για την περιβαλλοντική πολιτότητα]	2,7054	1,0958
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Στόχος της ΕΠΑ είναι η Εκπαίδευση για την Δημοκρατία]	3,3661	1,1069
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Στόχος της ΕΠΑ είναι η Εκπαίδευση με Δημοκρατία]	3,875	0,72441
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Η Εκπαίδευση για την Αειφορία είναι μία πολιτική εκπαίδευση]	3,4643	0,95793
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: [Οι Δημοκρατικές διαδικασίες πρέπει να εφαρμόζονται στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το περιεχόμενο και την κατεύθυνση της μάθησης]	4,0804	0,78429

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Στην ενότητα αυτή, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί ‘συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα’, ενώ οι προτάσεις “Η ΕΠΑ είναι εκπαίδευση μόνο για την περιβαλλοντική πολιτότητα” και “ η εκπαίδευση ΕΠΑ είναι εκπαίδευση για την Δημοκρατία” έχουν την μεγαλύτερη πολικότητα στην ενότητα με Mean std 0,87 (μέσο όρο των τυπικών αποκλίσεων 0,87).

Πιο αναλυτικά στην πρόταση “ Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι :

η Π.Ε\Ε.ΠΑ μπορεί να αναδείξει ένα σχολείο ως το φόρουμ της Κοινωνίας των Πολιτών:

Το 69% των Εκπαιδευτικών “ Συμφωνούν ” ή “ Συμφωνούν Απόλυτα ” ενώ ένα ποσοστό των εκπαιδευτικών που φθάνει στο 24% απαντάει ότι “ ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί”.

Η πρόταση είναι πολύ σημαντική και η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών συμφωνεί με αυτό. Το θεωρητικό υπόβαθρο της πρότασης αυτής εμπεριέχεται στα Περιβαλλοντικά Κινήματα που μάχονται για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και της φύσης και κατά της φτώχειας, της πείνας και της κερδοσκοπίας. Το ευρύτερο κοινωνικό κίνημα μιας Παγκόσμιας Κοινωνίας των Πολιτών έκανε ήδη την εμφάνιση του από το 1999 στο Σιάτλ με το σύνθημα “ Οι άνθρωποι είναι πάνω από τα κέρδη” δείχνει τη δυναμική του παρουσία σε διεθνή γεγονότα. Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη μπορεί λοιπόν να αναδείξει κατά τους εκπαιδευτικούς ένα σχολείο σε φόρουμ της Κοινωνίας των Πολιτών με όλη τη γνώση να βρίσκεται υπό αμφισβήτηση και τη μάθηση να έχει στόχο την ανάπτυξη των μαθητών και τη συνεργασία με την σχολική κοινότητα.

Το σχολείο θα πρέπει να λειτουργεί ως κοινότητα:

Η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών(ποσοστό 89%) αναγνωρίζει ότι το σχολείο στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφορία απαιτεί τη συνεργασία όλων των μελών του σχολείου δηλαδή των μαθητών, των εκπαιδευτικών, των διευθυντών, των γονέων και της τοπικής κοινότητας (Δήμος).

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Έχω υποχρέωση να μεταδίδω στους μαθητές μου τις αξίες της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης και της ισότητας:

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών με ποσοστό 85 % απαντά ότι “συμφωνεί ή ότι συμφωνεί απόλυτα” στην μετάδοση των αξιών της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης και της ισότητας. Στεκόμαστε στην αξία της αλληλεγγύης ως την οδηγητική αξία της αειφορίας(Milbrath,1989). Η αλληλεγγύη συμβάλλει στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων και στην ποιότητα της ζωής. Η αξία της αλληλεγγύης βρίσκεται στην ανακατανομή των πόρων και των εισοδημάτων. Επιπρόσθετα, πέρα από τις αξίες της δημοκρατίας και της ισότητας, άλλες αξίες της αειφορίας που πρέπει να επισημανθούν είναι η αυτονομία, η υπευθυνότητα,, η ανεκτικότητα , η ενσυναίσθηση και η δικαιοσύνη.

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία συμβάλλει στην κοινωνική αλλαγή: Οι Εκπαιδευτικοί σε μεγάλο ποσοστό που φθάνει το 88% είτε “ συμφωνούν” είτε “ συμφωνούν απόλυτα” με την ανωτέρω πρόταση υπερτονίζοντας την σημασία της εκπαίδευσης για την αειφορία στην αλλαγή της κοινωνίας.

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία προωθεί το συνολικό μετασχηματισμό του σχολείου και της κοινωνίας: Ομοίως με την προηγούμενη πρόταση, το ποσοστό των εκπαιδευτικών που “συμφωνεί” ή “συμφωνεί απόλυτα” φτάνει το 88%.

Η ΕΠΑ είναι εκπαίδευση μόνο για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα:

Στην πρόταση αυτή , οι αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών διίστανται. Το 23% απαντά “ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ”. Το 48% των Εκπαιδευτικών της έρευνας απαντά “διαφωνώ” ενώ το 29% απαντάει ότι “συμφωνεί” ή “συμφωνεί απόλυτα”.

Στόχος της ΕΠΑ είναι η Εκπαίδευση για την Δημοκρατία :

Στην πρόταση αυτή το 57% των Εκπαιδευτικών απαντάει ότι “ συμφωνεί” ή “ συμφωνεί απόλυτα” ενώ το 21% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών απαντά “ ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ”

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Στόχος της ΕΠΑ είναι η Εκπαίδευση με Δημοκρατία:

Στην πρόταση αυτή το 78% των Εκπαιδευτικών απαντά ότι “ συμφωνεί” ή “ συμφωνεί απόλυτα” ενώ ένα 17% δεν δίνει θετική ή αρνητική απάντηση.

Στις δυο ανωτέρω προτάσεις φάνηκε να υπάρχει σύγχυση των εκπαιδευτικών ως προς το να καταλάβουν και να ξεχωρίσουν τα δυο διαφορετικά σημεία. Η Εκπαίδευση για την Αειφορία δεν στοχεύει σε μία εκπαίδευση για την Δημοκρατία αλλά σε μια Εκπαίδευση με Δημοκρατία. Όλη η δυναμική εκπαιδευτική διαδικασία θα πρέπει να εστιάζει και να κινείται σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον όσο αναφορά την εμπλοκή των εκπαιδευτικών και των μαθητών στις διαδικασίες μάθησης και την εμπλοκή ολόκληρης της κοινότητας. Εμβαθύνοντας τώρα στην πρόταση 7 , η ΕΠΑ δεν θα μπορούσε να είναι απλά μία εκπαίδευση για την Δημοκρατία καθώς η Δημοκρατία μπορεί να έχει πολλές εκδοχές και να προσλαμβάνεται διαφορετικά από διαφορετικά κοινωνικά υποκείμενα (Κοντογιαννοπούλου- Πολυδωρίδη, 2005). Εξίσου σημαντικό είναι ότι η ιδιότητα του ενεργού πολίτη από μόνη της με την απουσία δημοκρατικών διαδικασιών δεν έχει κανένα νόημα και αξία.

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία είναι μία πολιτική εκπαίδευση:

Με την πρόταση αυτή συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα το 57% των Εκπαιδευτικών.

Οι Δημοκρατικές διαδικασίες πρέπει να εφαρμόζονται στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το περιεχόμενο και την κατεύθυνση της μάθησης:

Οι απόψεις των Εκπαιδευτικών συγκλίνουν και σε αυτή την πρόταση αφού κατά ένα μεγάλο ποσοστό που φθάνει 81% συνολικά “ συμφωνούν” ή “ συμφωνούν απόλυτα”.

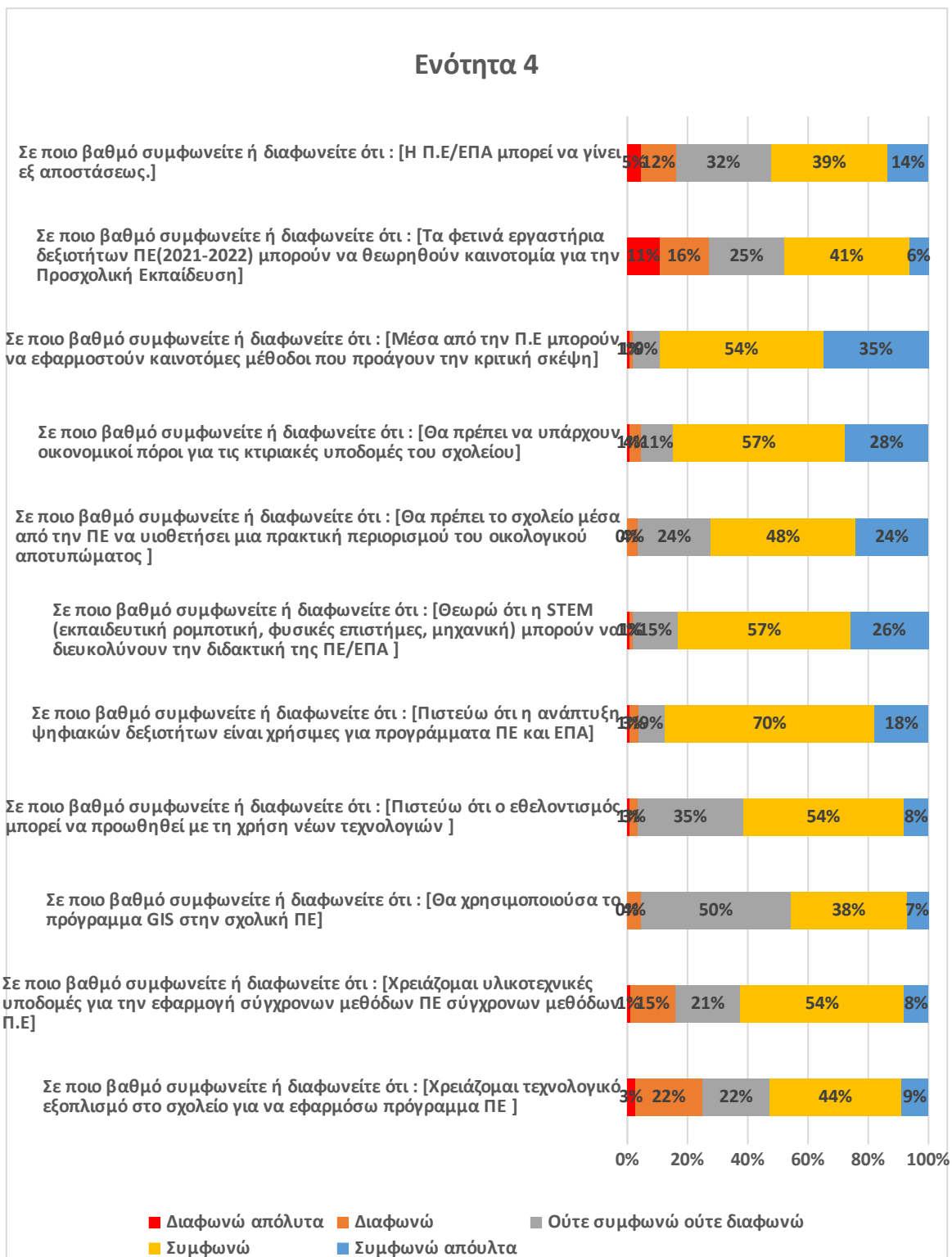
Η ανάλυση της παρούσας έρευνας για την ενότητα αυτή που διερευνά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την Εκπαίδευση για την Αειφορία και την σχέση της με την Κοινωνική Καινοτομία δείχνει ότι η πλειοψηφία των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε ένα θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο , συνδέει την Εκπαίδευση για την Αειφορία με την Κοινωνική καινοτομία και το θεωρητικό υπόβαθρο της καινοτομίας που θέτει η ευρωκαναδική σχολή για την Κοινωνική Καινοτομία και ο Moulart . Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί συνδέουν και

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

συσχετίζουν την Εκπαίδευση για την Αειφορία με την κοινωνική αλλαγή, τον μετασχηματισμό του σχολείου, άρα και της κοινωνίας, τις κοινωνικές διαδικασίες και ανάγκες.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ/ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ-ΨΗΦΙΑΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ- ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

	Mean	StDev
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Χρειάζομαι τεχνολογικό εξοπλισμό στο σχολείο για να εφαρμόσω πρόγραμμα ΠΕ]	3,3393	1,0094
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Χρειάζομαι υλικοτεχνικές υποδομές για την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων ΠΕ σύγχρονων μεθόδων Π.Ε]	3,5357	0,87948
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Θα χρησιμοποιούσα το πρόγραμμα GIS στην σχολική ΠΕ]	3,4821	0,69726
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Πιστεύω ότι ο εθελοντισμός μπορεί να προωθηθεί με τη χρήση νέων τεχνολογιών]	3,6518	0,70659
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Πιστεύω ότι η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων είναι χρήσιμες για προγράμματα ΠΕ και ΕΠΑ]	4,0089	0,67778
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Θεωρώ ότι η STEM (εκπαιδευτική ρομποτική, φυσικές επιστήμες, μηχανική) μπορούν να διευκολύνουν την διδακτική της ΠΕ/ΕΠΑ]	4,0625	0,72635
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Θα πρέπει το σχολείο μέσα από την ΠΕ να υιοθετήσει μια πρακτική περιορισμού του οικολογικού αποτυπώματος]	3,9286	0,79087
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Θα πρέπει να υπάρχουν οικονομικοί πόροι για τις κτιριακές υποδομές του σχολείου]	4,0811	0,77618
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Μέσα από την Π.Ε μπορούν να εφαρμοστούν καινοτόμες μέθοδοι που προάγουν την κριτική σκέψη]	4,2143	0,7157
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Τα φετινά εργαστήρια δεξιοτήτων ΠΕ(2021-2022) μπορούν να θεωρηθούν καινοτομία για την Προσχολική Εκπαίδευση]	3,1622	1,1163
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : [Η Π.Ε/ΕΠΑ μπορεί να γίνει εξ αποστάσεως.]	3,4505	1,0157

Γενικά οι Εκπαιδευτικοί συμφωνούν με τις περισσότερες προτάσεις. Σε αυτήν την ενότητα έχουμε την μικρότερη διασπορά (0,83) που δείχνει ότι οι απαντήσεις των Εκπαιδευτικών τείνουν προς το "συμφωνώ" περισσότερο από τις άλλες ενότητες. Ενώ από τις μέχρι τώρα ενότητες, σε αυτή την ενότητα, έχουμε το μικρότερο συνολικά ποσοστό των Εκπαιδευτικών που επιλέγει "διαφωνώ απόλυτα"! Οι προτάσεις "τα εργαστήρια μπορούν να θεωρηθούν καινοτομία για την Προσχολική Εκπαίδευση" και "η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση" μπορεί να γίνει εξ αποστάσεως έδειξαν την μεγαλύτερη πολικότητα σε αυτήν την ενότητα.

Πιο αναλυτικά, η ανάλυση των αποτελεσμάτων:

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι:

Χρειάζομαι τεχνολογικό εξοπλισμό στο σχολείο για να εφαρμόσω προγράμματα

Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης:

Στην πρόταση αυτή, οι απόψεις των Εκπαιδευτικών δίστανται. Το 53% των Εκπαιδευτικών απαντά ότι "συμφωνεί" ή "συμφωνεί απόλυτα" ενώ είναι άξιο λόγου πως το 25% των εκπαιδευτικών δεν θεωρεί αναγκαία την ύπαρξη τεχνολογικού εξοπλισμού για να εφαρμόσει πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Χρειάζομαι υλικοτεχνικές υποδομές για την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων Π.Ε:

Το 62% των Εκπαιδευτικών που συμμετέχουν στην έρευνα απαντάει ότι "συμφωνεί" ή "συμφωνεί απόλυτα" ενώ ένα 21% από τους ερωτηθέντες εκπαιδευτικούς δεν παίρνει κάποια θέση.

Θα χρησιμοποιούσα το πρόγραμμα GIS στην σχολική Π.Ε/Ε.ΠΑ:

Οι εκπαιδευτικοί δείχνουν να μην γνωρίζουν στην πλειοψηφία τους το συγκεκριμένο πρόγραμμα καθώς το 50% των Εκπαιδευτικών "ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί". Τα Γεωγραφικά Συστήματα πληροφοριών (GIS) μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους εκπαιδευτικούς στην σχολική

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ως καινοτομία με τα διαδικτυακά χωρικά και χαρτογραφικά δεδομένα να αποτελούν πόλο έλξης για μαθητές και εκπαιδευτικούς και διευκολύνουν την εκπαιδευτική διαδικασία.

Πιστεύω ότι ο εθελοντισμός μπορεί να προωθηθεί με την χρήση νέων τεχνολογιών στην Π.Ε:

Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών απαντάει ότι “ Συμφωνεί” ή “Συμφωνεί απόλυτα” με την ανωτέρω πρόταση με ποσοστό 62%. Η πρόταση διερευνά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πάνω στον ρόλο που έχουν οι Νέες Τεχνολογίες στην προώθηση του εθελοντισμού με δεδομένο ότι η Π.Ε προκαλεί την ενεργό συμμετοχή των μαθητών σε συλλογικές δραστηριότητες. Τα μέσα δικτύωσης (Facebook, Twitter, yahoo, blogs , youtube) συμβάλλουν στην διάδοση των πληροφοριών στο κοινό και έτσι διευκολύνουν την συλλογική δράση και τον εθελοντισμό.

Πιστεύω ότι η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων είναι χρήσιμες για προγράμματα Π.Ε ΚΑΙ Ε.ΠΑ :

Οι Εκπαιδευτικοί κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό που φτάνει το 88% φαίνεται να υιοθετούν την αντίληψη ότι οι ψηφιακές δεξιότητες διευκολύνουν την εκπαιδευτική διαδικασία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία.

Θεωρώ ότι η STEM (εκπαιδευτική ρομποτική/φυσικές επιστήμες/ μηχανική) μπορούν να διευκολύνουν την διδακτική της Π.Ε/ Ε.ΠΑ:

Οι εκπαιδευτικοί δείχνουν εμπιστοσύνη στην Stem εκπαίδευση και στην συμβολή της να διευκολύνει την διδακτική της Π.Ε/ Ε.ΠΑ. Το ποσοστό των Εκπαιδευτικών που “ συμφωνεί” ή “ συμφωνεί απόλυτα” φτάνει στο 83%. Η εκπαίδευση STEM διαμορφώνει ένα περιβάλλον μάθησης που στοχεύει στην εξερεύνηση , την ανακάλυψη και την επεξεργασία καθημερινών προβλημάτων. Το ζήτημα του προσανατολισμού της εκπαίδευσης κυρίως των δυτικών συστημάτων εκπαίδευσης προς την αγορά εργασίας και τον ανταγωνισμό και όχι στην επικέντρωση γύρω από το περιβάλλον και την αειφορία καθώς και την ανάπτυξη της

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

περιβαλλοντικής πολιτότητας των μαθητών , έρχεται στο προσκήνιο της σημερινής πραγματικότητας.

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία που συμφωνεί με τις απόψεις των εκπαιδευτικών στην συγκεκριμένη πρόταση, χρειάζονται περαιτέρω προσεγγίσεις που θα νοηματοδοτούν την αειφόρο ανάπτυξη.

Η ΠΕ και η εκπαίδευση STEM μοιράζονται κοινές επιστημολογικές βάσεις, δηλαδή την ολιστική, τη συστημική και τη διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης και συνδέονται μεταξύ τους λόγω των κοινών παιδαγωγικών προσεγγίσεων, της διερευνητικής - ανακαλυπτικής μάθησης και της επιδίωξης ανάπτυξης δεξιοτήτων που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση και επίλυση πραγματικών προβλημάτων (Οικονόμου, 2018).

Θα πρέπει το σχολείο μέσα από την ΠΕ να υιοθετήσει μία πρακτική περιορισμού του οικολογικού αποτυπώματος:

Οι εκπαιδευτικοί σε ένα ποσοστό της τάξης του 72% δείχνουν να συμφωνούν με την ανωτέρω πρόταση ενώ ένα ποσοστό 24% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών απαντά “ ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ”.

Θα πρέπει να υπάρχουν οικονομικοί πόροι για τις κτηριακές υποδομές του σχολείου:

Με ποσοστό 86% συνολικά, οι Εκπαιδευτικοί “ συμφωνούν” ή “ συμφωνούν απόλυτα” με την ανωτέρω πρόταση.

Οι δυο ανωτέρω προτάσεις στις οποίες οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί απαντούν ότι “ Συμφωνούν “ ή “ Συμφωνούν Απόλυτα” εστιάζουν στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο των κτηριακών υποδομών των περιβαλλόντων μάθησης , των σχολικών κτηρίων. Οι κτηριακές υποδομές του σχολείου και οι πρακτικές περιορισμού του οικολογικού αποτυπώματος δείχνουν τον δρόμο της βιωματικής μάθησης της αειφορίας στους μαθητές και τις μαθήτριες. Η διαμόρφωση του πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσεται η δυναμική εκπαιδευτική διαδικασία είναι εξέχουσας σημασίας. Ο Προσανατολισμός των μαθητών προς τον περιορισμό του οικολογικού αποτυπώματος του σχολείου δείχνει να ενδιαφέρει τους εκπαιδευτικούς.

Μέσα από την Π.Ε μπορούν να εφαρμοστούν καινοτόμες μέθοδοι που προάγουν την κριτική σκέψη:

Οι απαντήσεις των περισσότερων εκπαιδευτικών συμφωνούν με την παραπάνω πρόταση(ποσοστό 85% των εκπαιδευτικών) .Η κριτική σκέψη συμβάλλει στην ανάπτυξη της κριτικής συνείδησης και στην ικανότητα σωστής ερμηνείας διαφόρων ζητημάτων που σχετίζονται με το περιβάλλον , την ανάπτυξη και την κοινωνία. Η συμβολή και η σημασία των καινοτόμων μεθόδων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κατά τους εκπαιδευτικούς εστιάζουν σε μία κριτική εκπαίδευση, μία κριτική Ε.ΠΑ που στοχεύει στην μετατροπή των ατόμων σε παράγοντες κοινωνικής αλλαγής.

Τα φετινά εργαστήρια δεξιοτήτων ΠΕ (2021-2022) μπορούν να θεωρηθούν καινοτομία για την Προσχολική Εκπαίδευση :

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών υπήρξαν διφορούμενες σε αυτήν την πρόταση. Το 47% των Εκπαιδευτικών "συμφωνεί " ή "συμφωνεί απόλυτα". Στον αντίποδα, ένα ποσοστό της τάξης του 27% "διαφωνεί" ενώ ένα καθόλου ασήμαντο ποσοστό που φτάνει το 25% " ούτε συμφωνεί, ούτε διαφωνεί". Τα φετινά εργαστήρια δεξιοτήτων εντάσσονται σε 4 θεματικούς κύκλους και περιλαμβάνουν και την ενότητα Περιβάλλον. Όμως , για πολλούς εκπαιδευτικούς δεν αποτελούν καινοτομία τα εργαστήρια δεξιοτήτων Π.Ε .

Σε αυτό το σημείο είναι εύλογο να γίνει σχολιασμός στον λόγο που δεν αποτελούν καινοτομία κατά τους εκπαιδευτικούς. Η παρούσα εργασία δίνει την εξής αιτιολογία μετά από τη μελέτη των εργαστηρίων δεξιοτήτων και με βάση τις σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις: τα εργαστήρια των δεξιοτήτων στο Νηπιαγωγείο υιοθετούν μια περισσότερο τεχνοκρατική αντίληψη της εκπαίδευσης ενώ παρέχουν μια σειρά δομημένων δράσεων που δεν έχουν συνοχή και προτείνουν έναν συγκεκριμένο βηματισμό για όλους, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με την σύγχρονη προσέγγιση της μάθησης στο Νηπιαγωγείο που εστιάζει στην βιωμένη εμπειρία και την ενεργό δράση και εμπλοκή των μαθητών ενώ η ίδια η μάθηση προϋποθέτει ως διαδικασία δημιουργικότητα και αναστοχασμό.

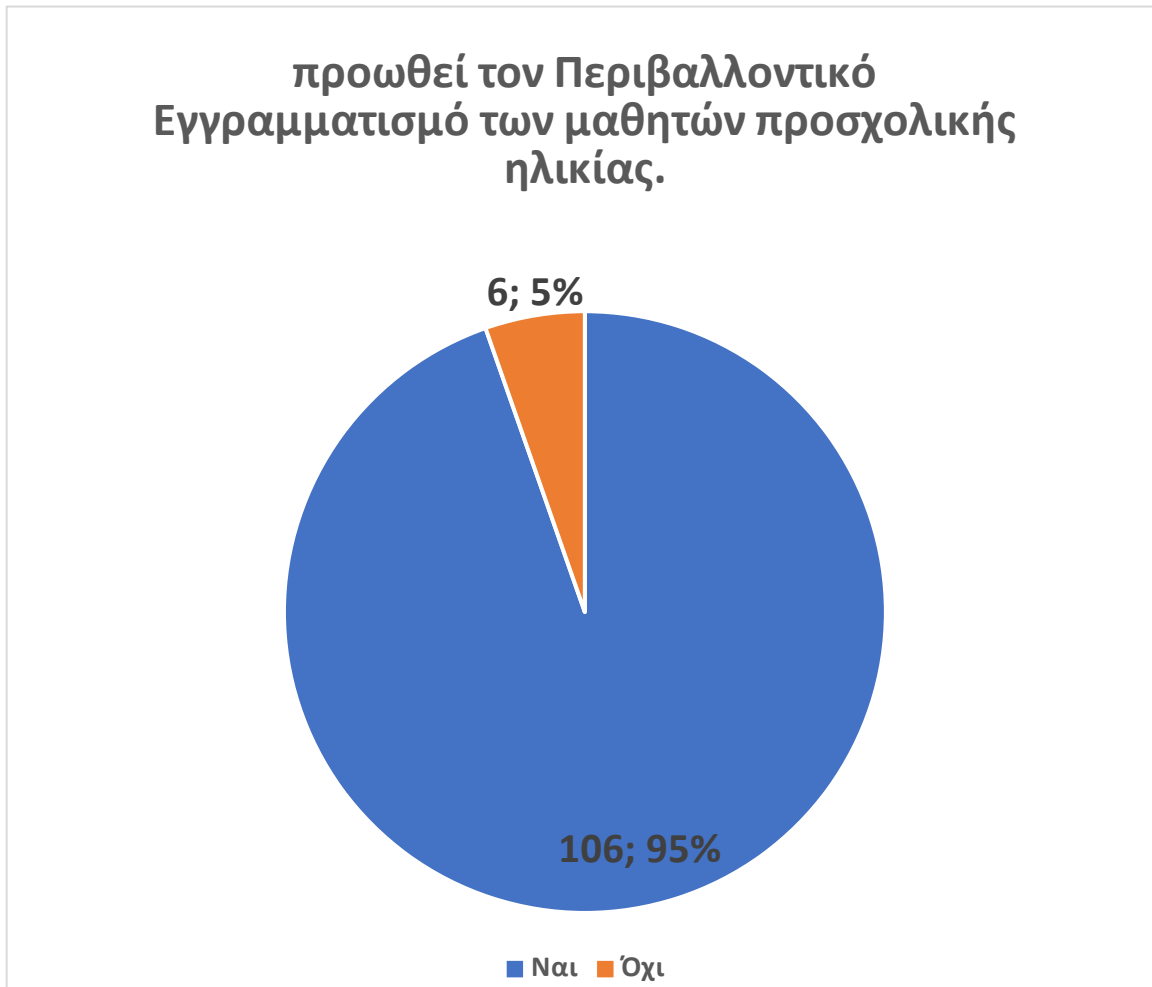
Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Η Π.Ε / Ε.ΠΑ μπορεί να γίνει εξ αποστάσεως :

Στην πρόταση αυτή για την εξ αποστάσεως διδασκαλία της Ε.ΠΑ πάνω από τους μισούς εκπαιδευτικούς υιοθετούν την άποψη της εξ αποστάσεως Π.Ε / Ε.ΠΑ ενώ το 32% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών δεν γνωρίζει να απαντήσει .Η εξ αποστάσεως Περιβαλλοντική Εκπαίδευση / Εκπαίδευση για την αειφορία αποτελεί πρόκληση λόγω της φύσης του αντικειμένου καθώς προς το παρόν δεν διδάσκεται ως ξεχωριστή μαθησιακή ενότητα , είναι όμως πυλώνας του εκπαιδευτικού συστήματος και εμπλουτίζει τις υπόλοιπες θεματικές ενότητες. Όμως η μεγάλη πρόκληση έγκειται στην διδακτική αξιών και ικανοτήτων που συνδέονται με την εξ αποστάσεως Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.Όπως αναφέρθηκε και στο θεωρητικό πλαίσιο, προσφάτως κατασκευάστηκε η σελίδα των μαθησιακών αντικειμένων στο photodentro.edu.gr που έχουν ταξινομηθεί με βάση τους 17 στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Ανά στόχο , λοιπόν , υπάρχουν συγκεκριμένα μαθησιακά αντικείμενα(21) που αποτελούν συγκεκριμένες μαθησιακές ενότητες . Πλήθος από πολυμεσικό και διαδραστικό υλικό βοηθά τους εκπαιδευτικούς για την εξ αποστάσεως Π.Ε/ Ε.ΠΑ.

ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ -ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

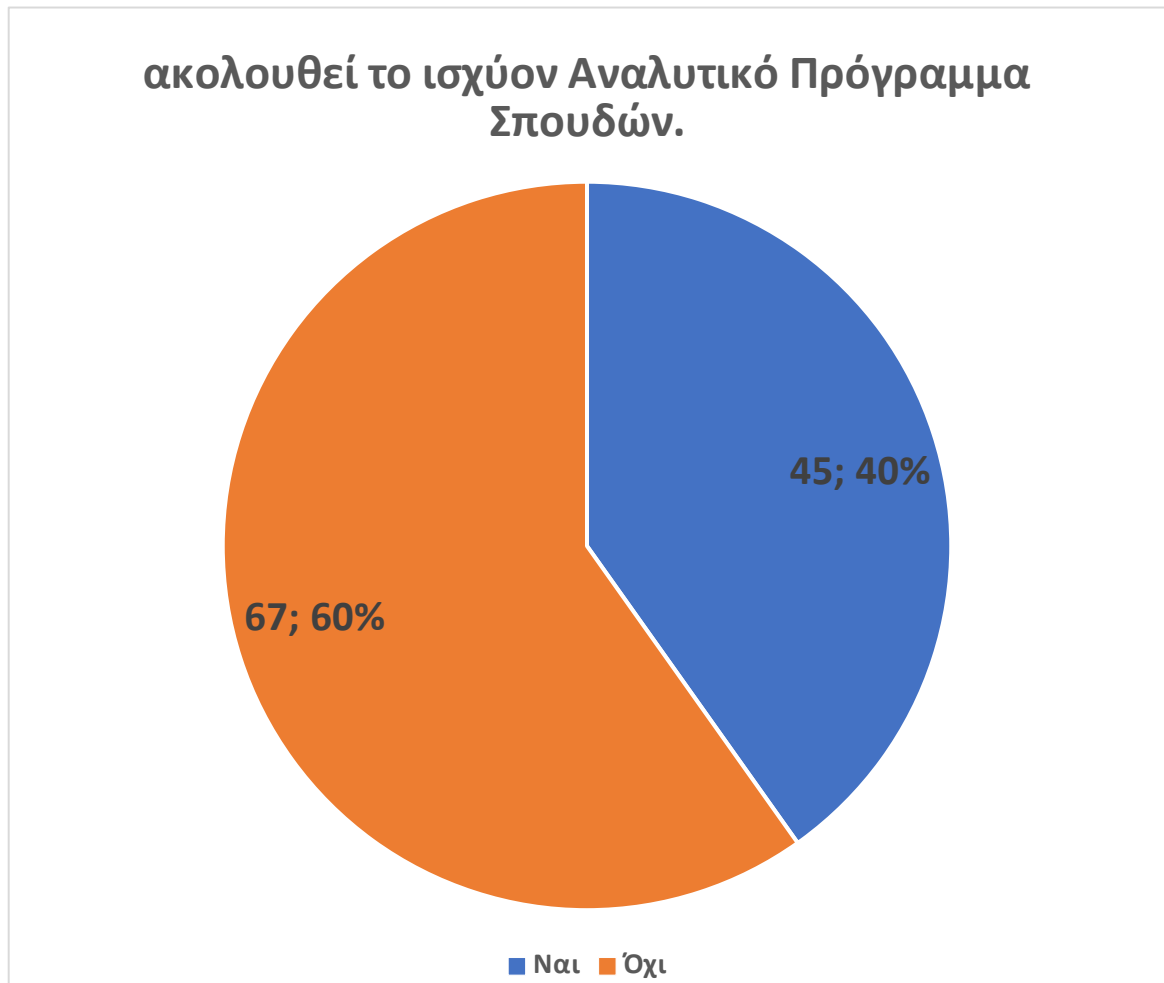
:προωθεί τον Περιβαλλοντικό Εγγραμματισμό των μαθητών προσχολικής ηλικίας.

Το 95% των Εκπαιδευτικών απαντάει “Ναι” έναντι ενός πολύ μικρού ποσοστού της τάξης του 5% που απαντάει “όχι”.

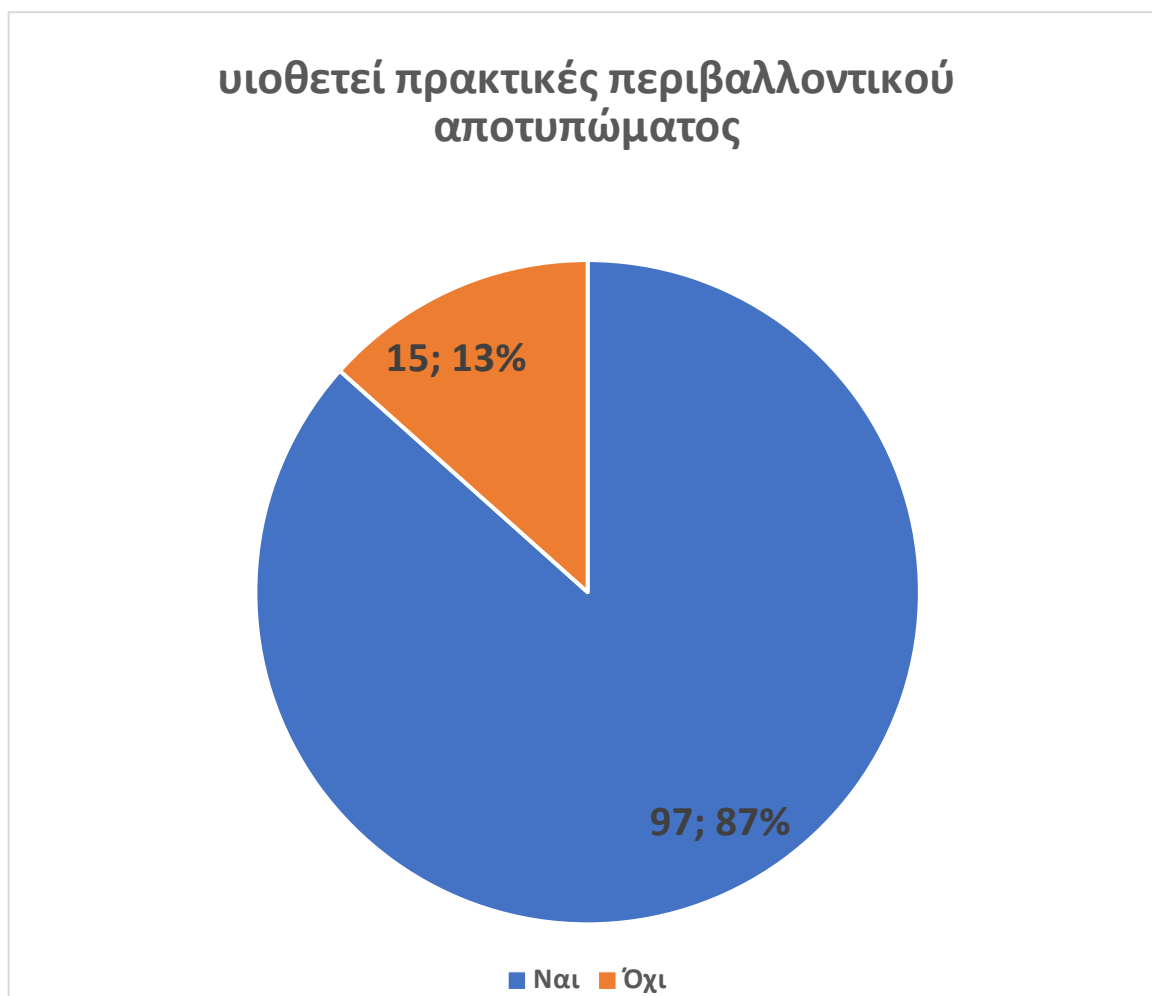
:Ακολουθεί το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών:

Σε αυτήν την πρόταση το 60% των ερωτηθέντων Εκπαιδευτικών απαντά "όχι" ενώ το 40% απαντά "ναι".

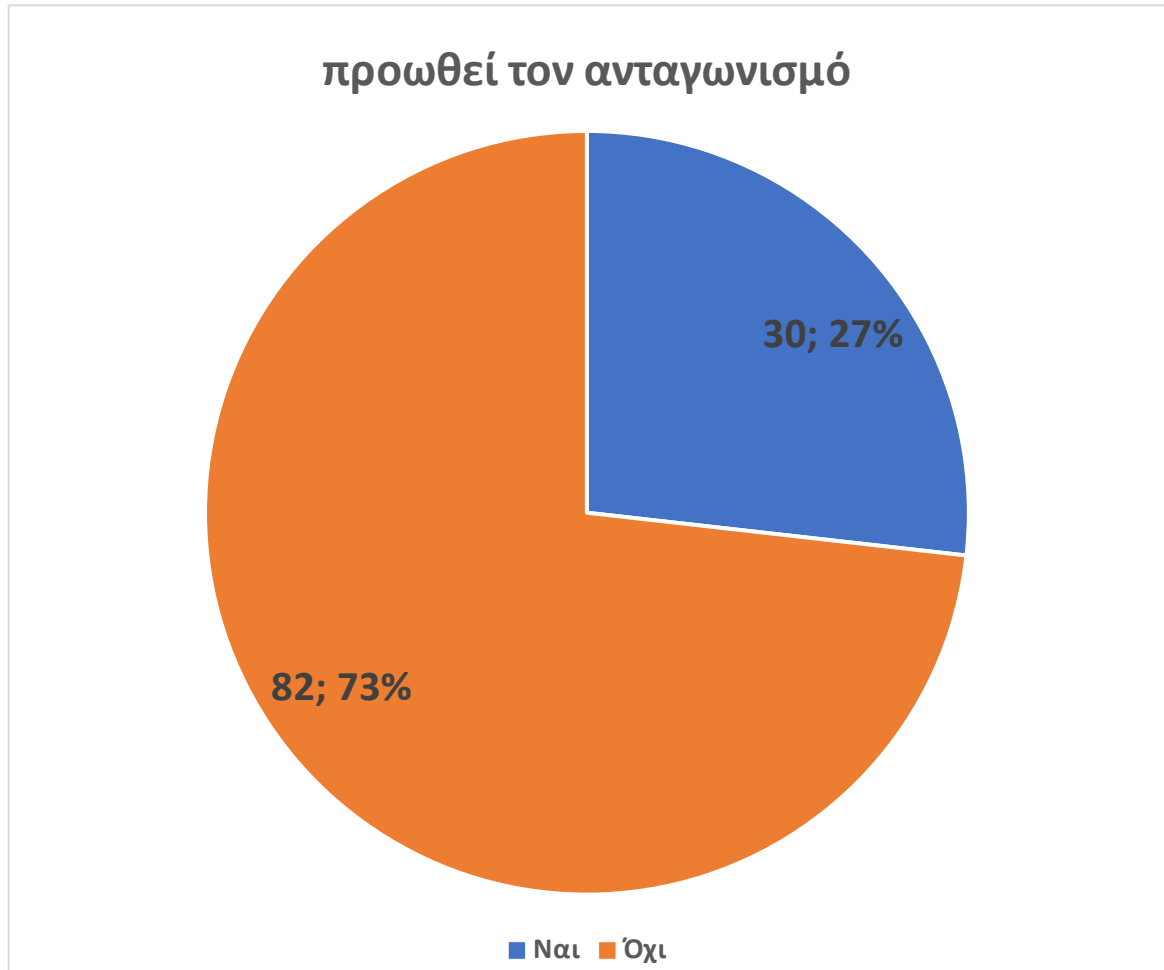
Σε αυτό το σημείο , είναι εύλογο να γίνει αναφορά στο ότι η Εκπαίδευση για την Αειφορία δεν θα μπορούσε να ακολουθεί και να τηρεί πιστά τι ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών εφόσον , όπως έγινε κατανοητό από όλη την παρούσα έρευνα δεν εστιάζει απλά στην Περιβαλλοντική Πολιτότητα και τον ενεργό πολίτη, αλλά υπερτονίζει τον μετασχηματισμό του σχολείου και της κοινωνίας με μέσον της την κοινωνική αλλαγή.

:Υιοθετεί πρακτικές περιβαλλοντικού αποτυπώματος :

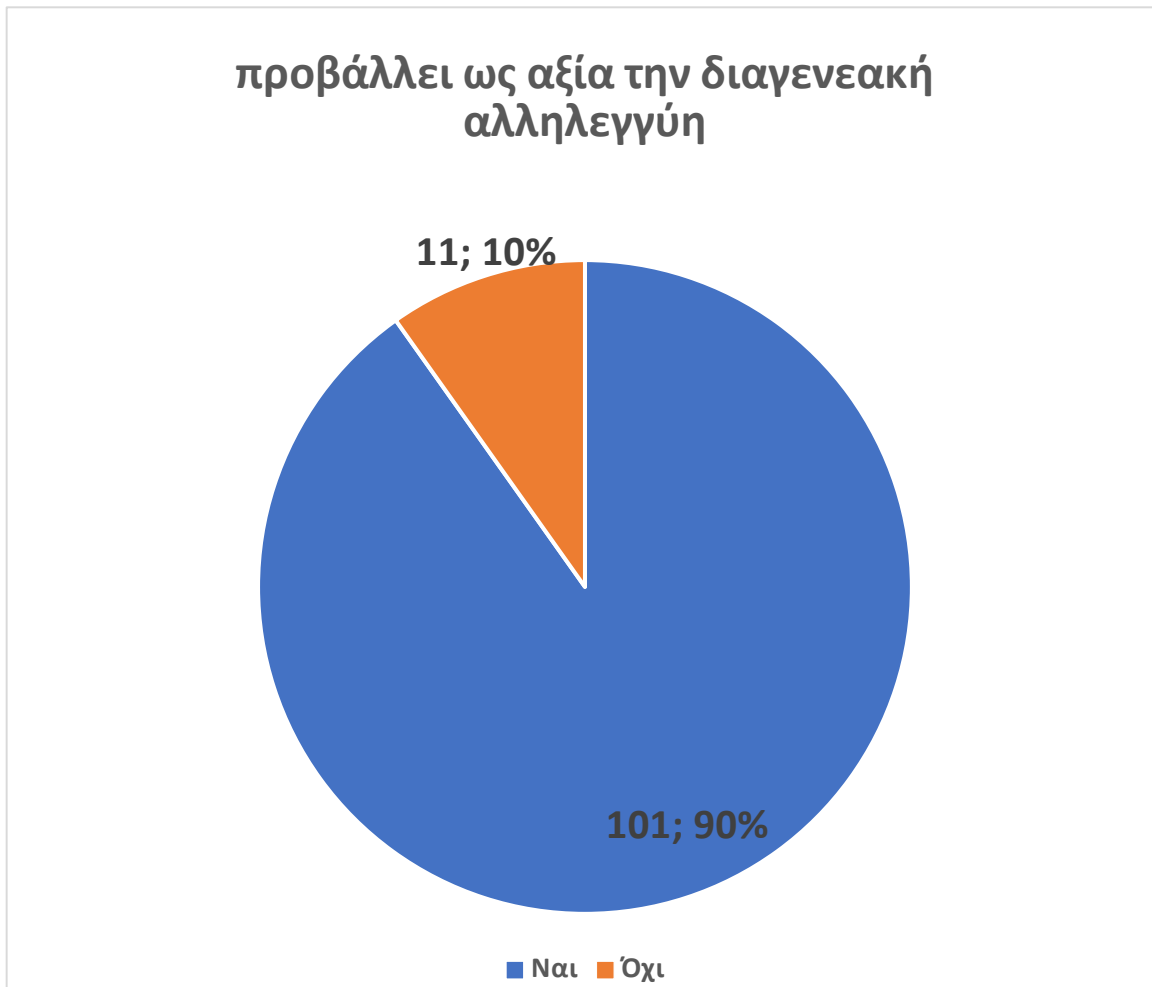
Οι Εκπαιδευτικοί απαντούν κατά ένα μεγάλο ποσοστό που φτάνει το 87% "Ναι".

Πρωθεί τον ανταγωνισμό:

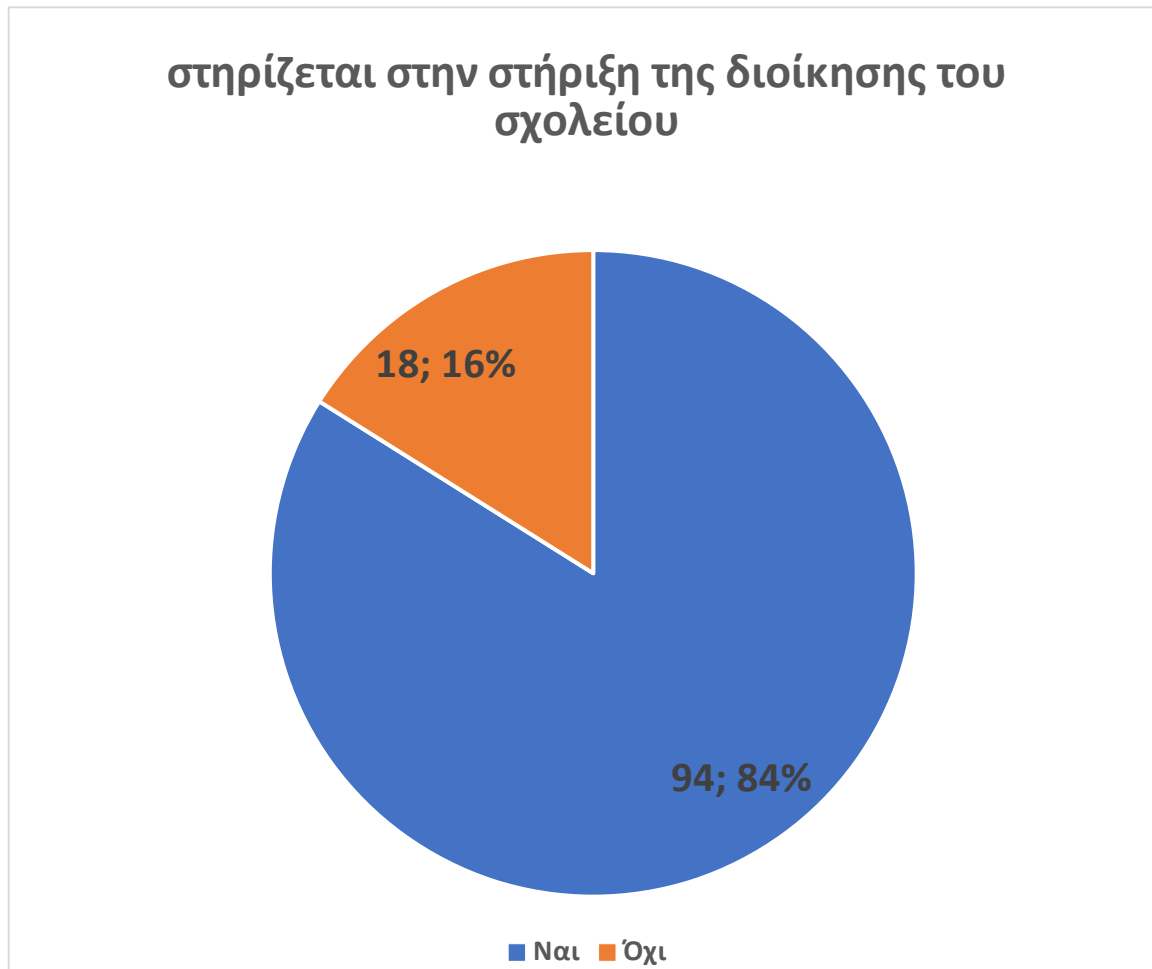
Στην πρόταση αυτή , οι Εκπαιδευτικοί της Έρευνας απαντούν κατά 27% ‘ Ναι ’ και κατά 73% ‘ ‘όχι’’. Το αειφόρο σχολείο δεν είναι ανταγωνιστικό και δεν θα μπορούσε να προωθεί τον ανταγωνισμό.

Προβάλλει ως αξία την διαγενεακή αλληλεγγύη:

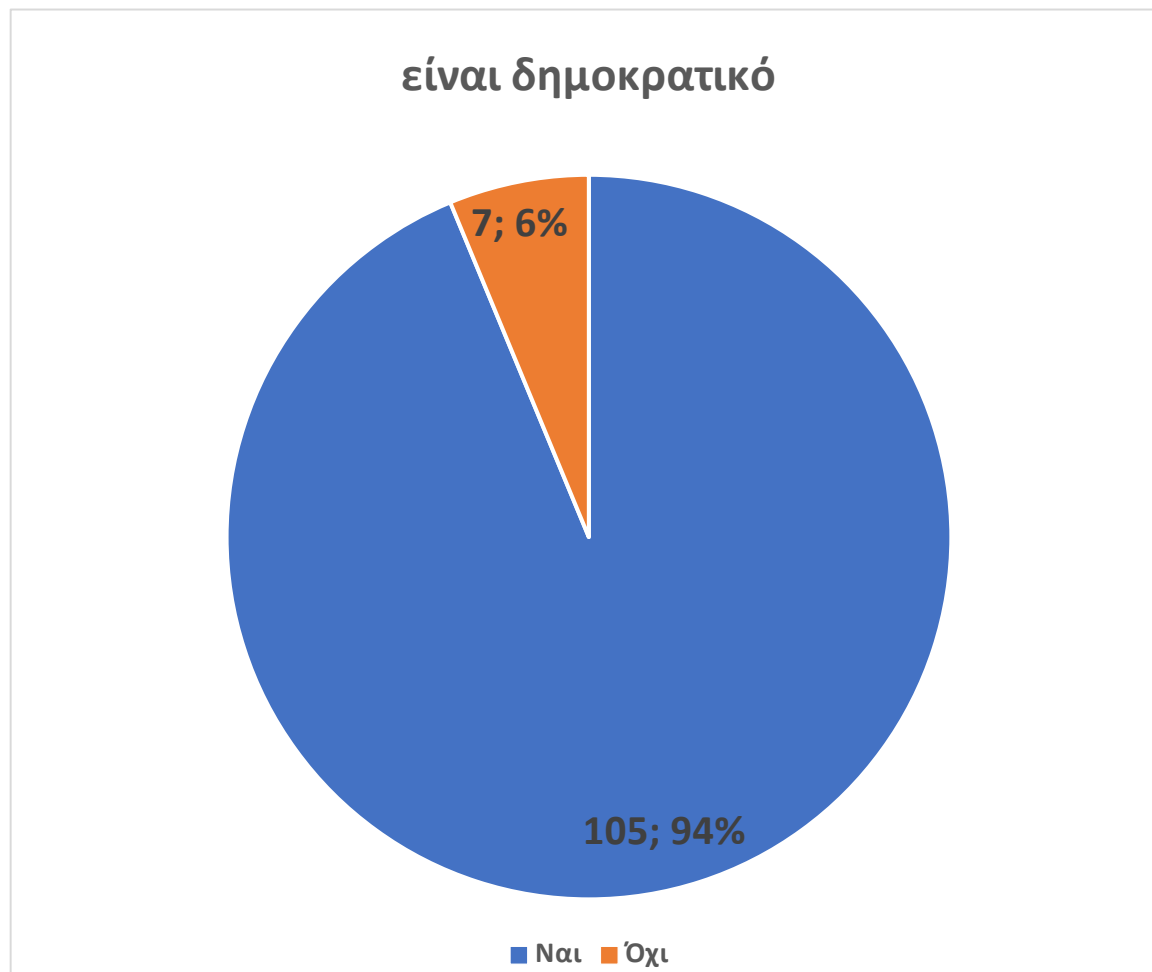
Στην πρόταση αυτή ένα πολύ μεγάλο ποσοστό της τάξης του 90% απαντάει θετικά και υιοθετεί ως άποψη την μεταβίβαση των αξιών και των αρχών της αειφορίας στις επόμενες γενιές.

Στηρίζεται στην στήριξη της διοίκησης του σχολείου:

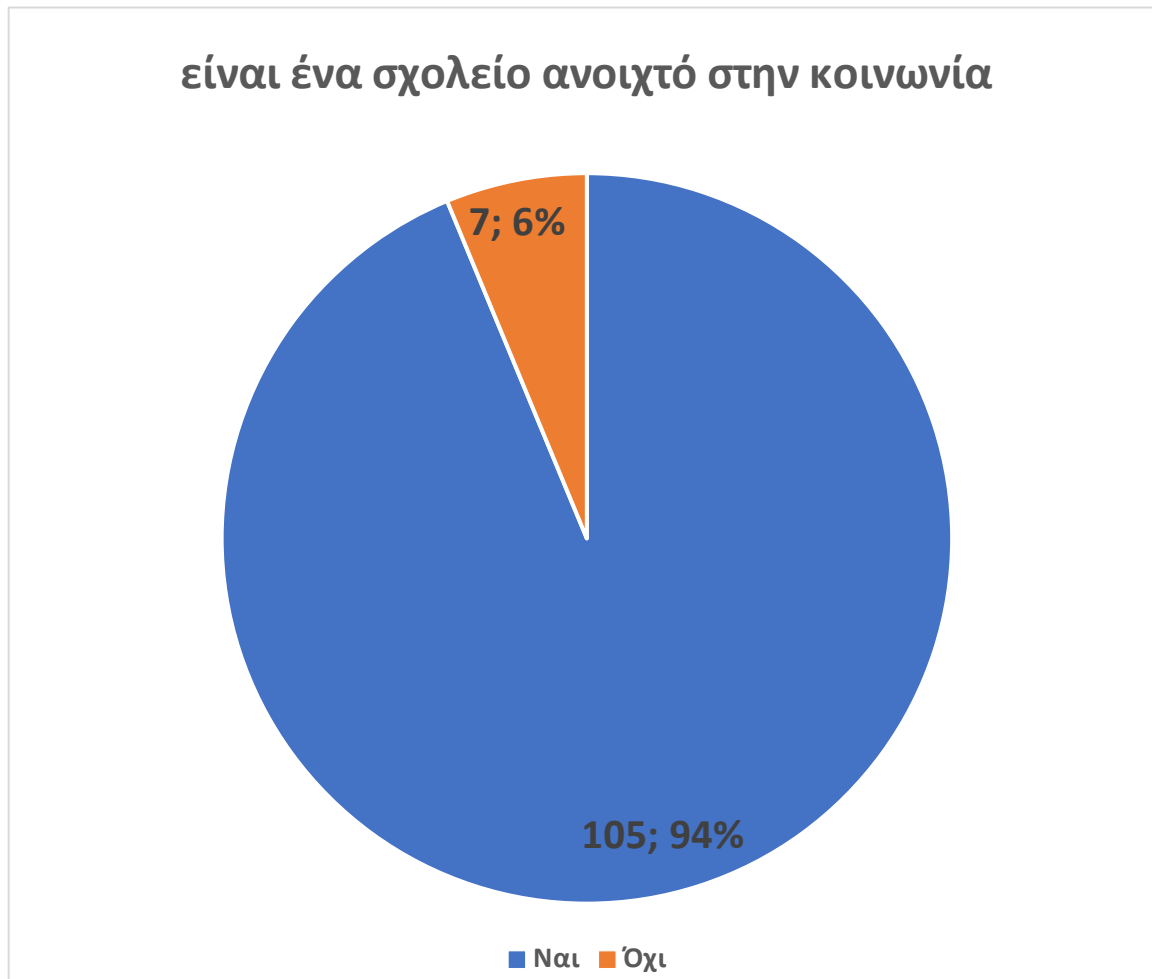
Στην πρόταση αυτή, οι Εκπαιδευτικοί με ποσοστό 84% συμφωνούν στην άποψη ότι σε ένα αειφόρο σχολείου, κατέχει κεντρικό και πολυδιάστατο ρόλο η διοίκηση του σχολείου.

Είναι δημοκρατικό:

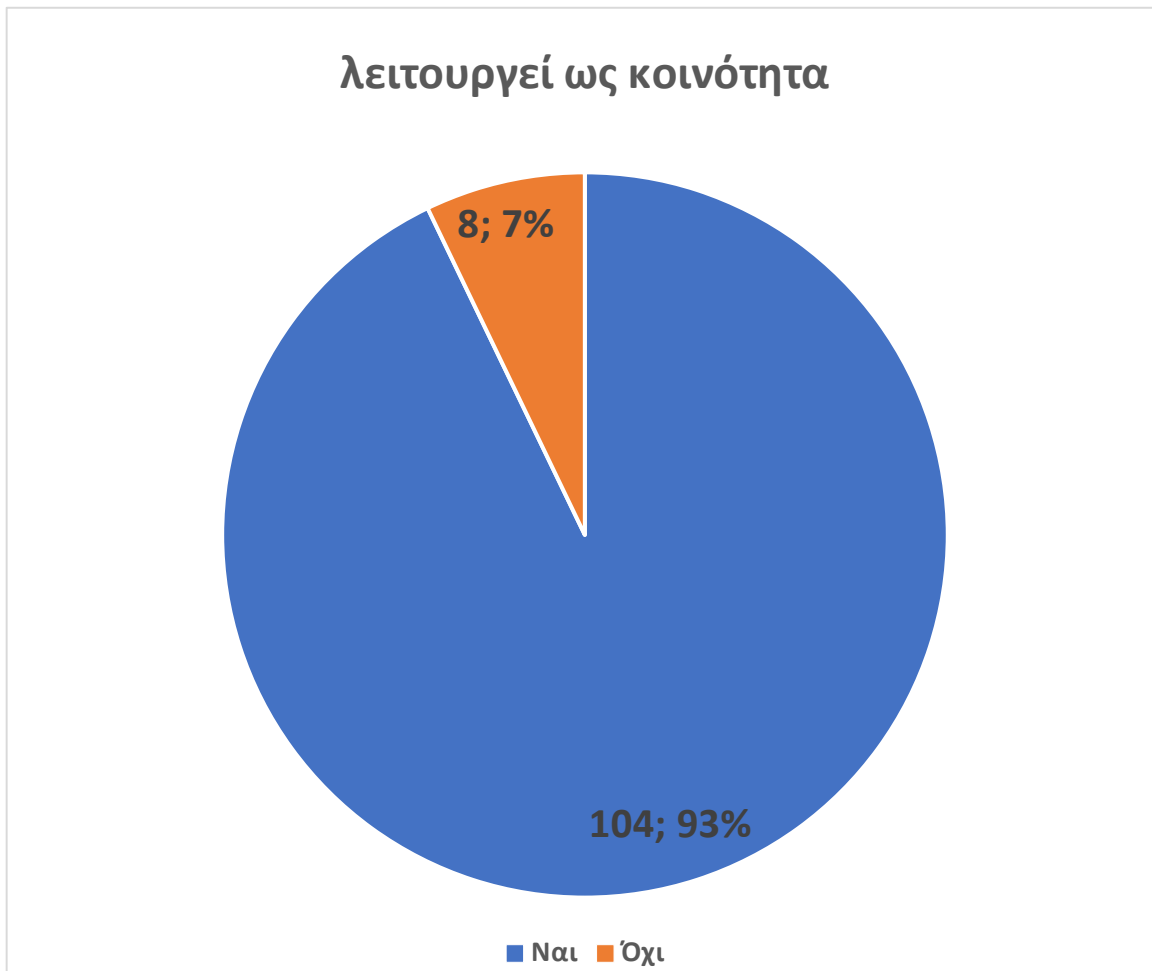
Οι Εκπαιδευτικοί ενστερνίζονται το δημοκρατικό περιβάλλον του αειφόρου σχολείου με ποσοστό 94%.

Είναι ένα σχολείο ανοιχτό στην Κοινωνία:

Σχεδόν όλοι οι Εκπαιδευτικοί (ποσοστό 94%) απαντούν ότι το αειφόρο σχολείο είναι ένα σχολείο ανοιχτό στην Κοινωνία. Για την ακρίβεια, το αειφόρο σχολείο επιδιώκει την συνεργασία με τους κοινωνικούς φορείς και συνδέει την εταιρικήτητα στην κοινωνία ως προϋπόθεση ανάπτυξης. Οι συμπράξεις λειτουργούν ως διευκολυντές για την επίτευξη της αειφορίας. Η σύμπραξη αυτή λειτουργεί ως παράγοντας δημιουργίας ενός συνδυασμού ανθρώπινων και οικονομικών πόρων που θα συμβάλλουν σταδιακά στην αλλαγή.

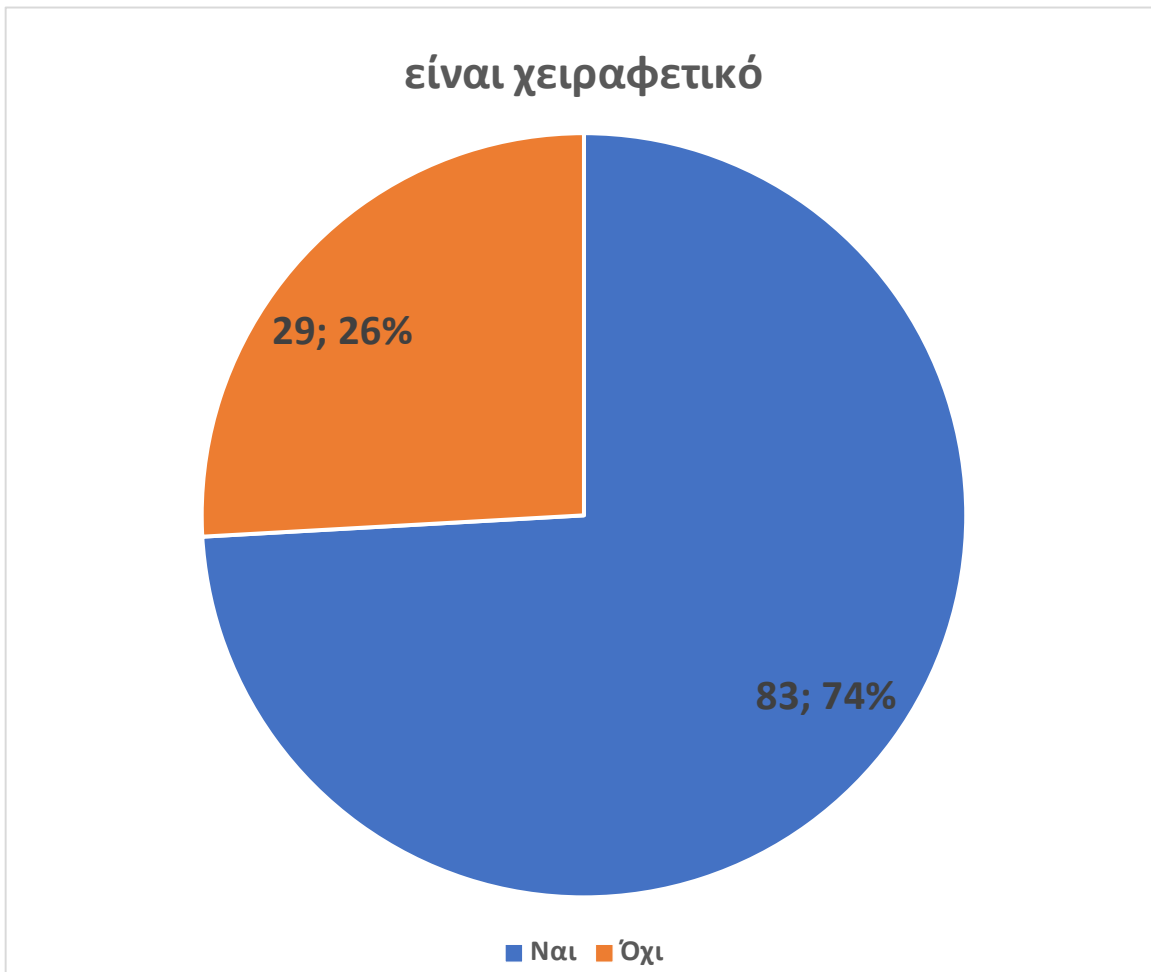
Λειτουργεί ως Κοινότητα:

Οι εκπαιδευτικοί κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (93%) συμφωνούν και σε αυτό το χαρακτηριστικό του αειφόρου σχολείου.

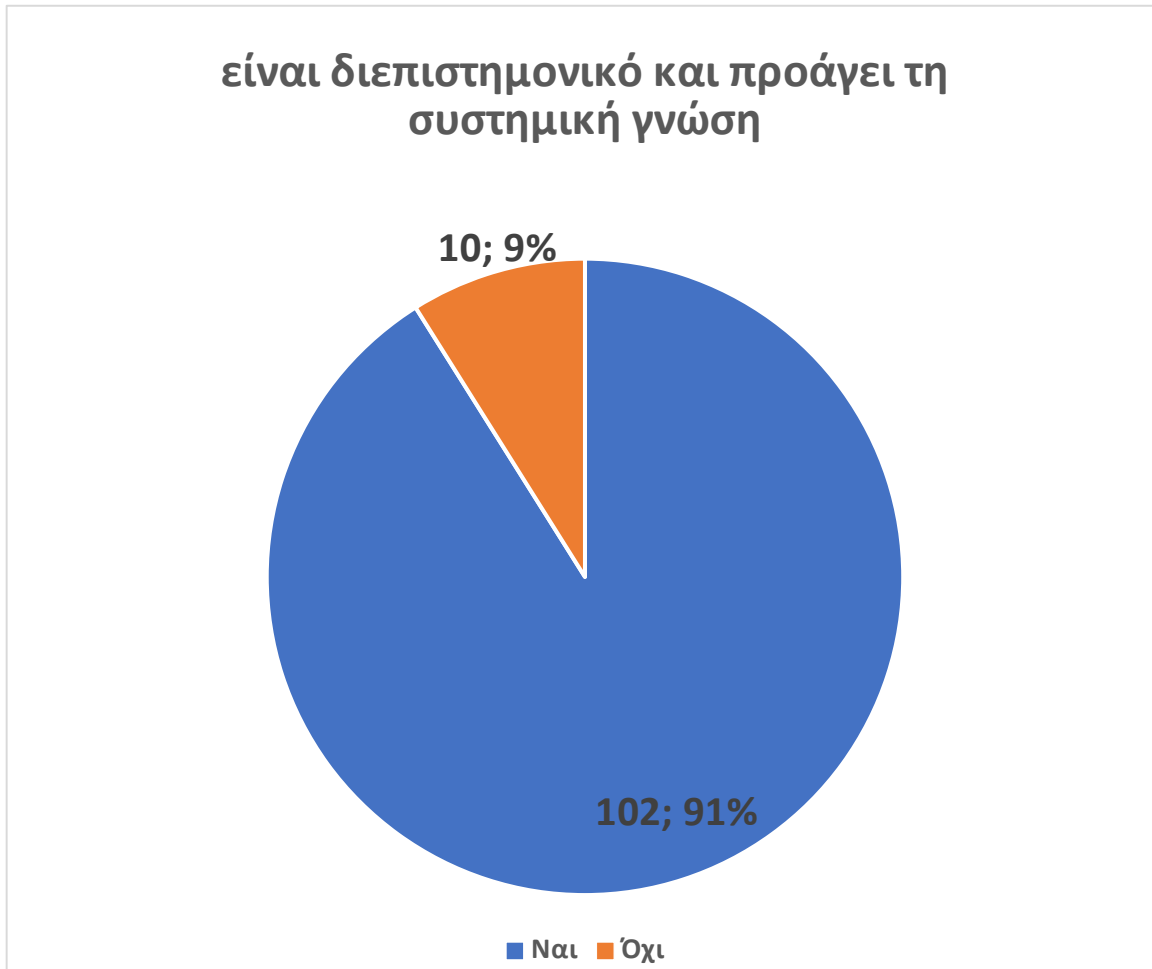

Είναι χειραφετικό :

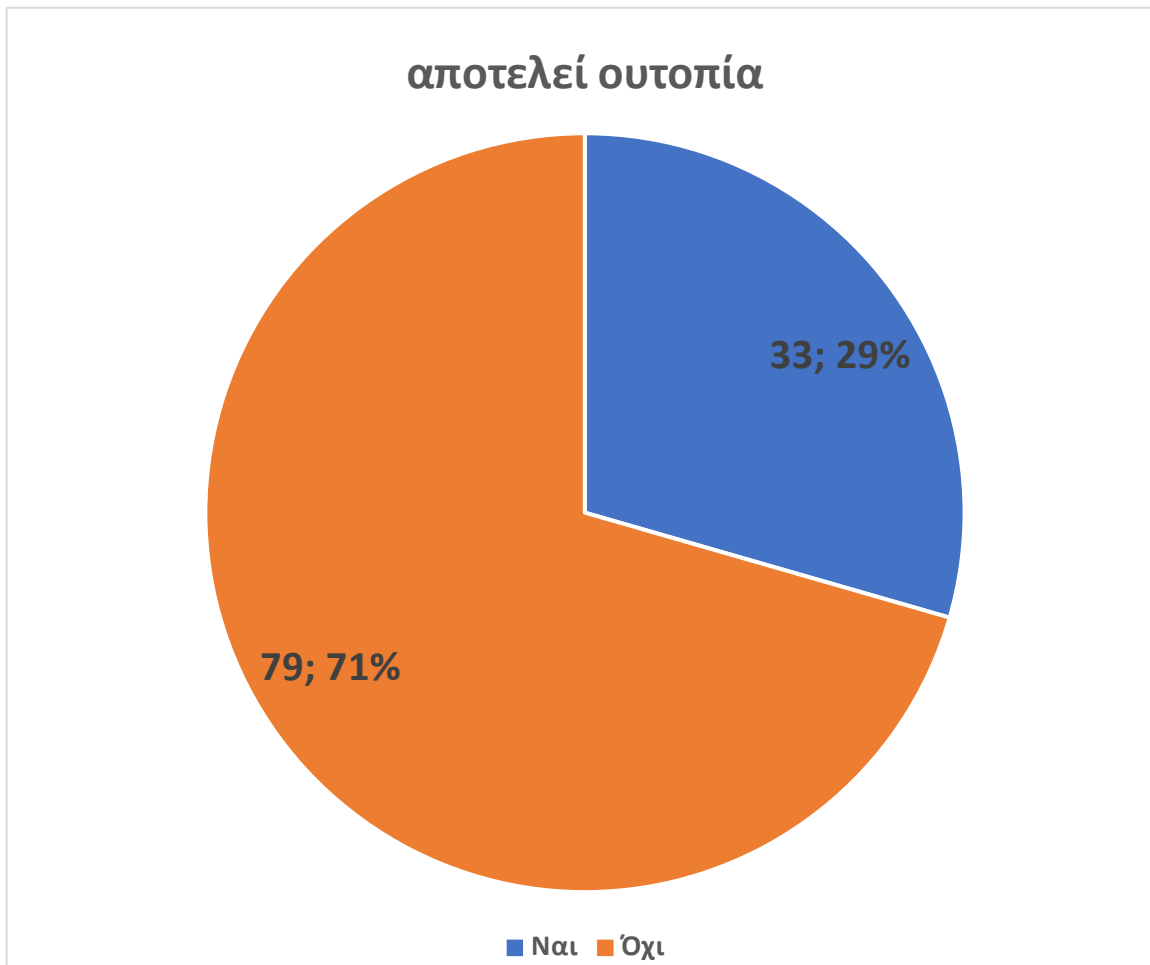
Οι Εκπαιδευτικοί που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ενώ δείχνουν να γνωρίζουν για τις αρχές και τις αξίες του αειφόρου σχολείου, στην πρόταση για το αν είναι χειραφετικό φαίνεται ότι ένα ποσοστό δεν έχει κατανοήσει τον όρο 'χειραφετικό' καθώς το 26% απαντάει "όχι". Για την αποσαφήνιση του όρου, υπογραμμίζεται ότι σημαίνει την απαλλαγή των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία από τα αυτονόητα και οδηγεί σε μία ενεργό δράση, συμμετοχή, εμπλοκή και κοινωνική αλλαγή. Το αειφόρο σχολείο είναι με βεβαιότητα χειραφετικό.

Είναι διεπιστημονικό και προάγει τη συστηματική γνώση:

Οι Εκπαιδευτικοί της έρευνας με ποσοστό 91% υιοθετούν την αντίληψη ότι το αειφόρο σχολείο προσεγγίζει το σχολείο συστημικά και διεπιστημονικά.

Αποτελεί ουτοπία:

Η πρόταση αυτή αποσκοπεί στο να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών για το εάν πιστεύουν ότι η εφαρμογή όλων των αρχών και αξιών που εμπερικλείει το αειφόρο σχολείο μπορούν τελικά να πραγματοποιηθούν ή αν αποτελούν ουτοπία. Το 71% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών απαντά " Όχι" ενώ το 29% απαντά ' Ναι'.

Σχετικά με το αειφόρο σχολείο, η έρευνα έδειξε ότι οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί γνωρίζουν αρκετά καλά σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο κάποια βασικά χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου . Όμως , φαίνεται από ορισμένες απαντήσεις ότι δεν έχουν εμβαθύνει στο αειφόρο σχολείο σε σχέση με το Αναλυτικό πρόγραμμα που εφαρμόζει.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Η παρούσα εργασία είχε σκοπό την διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ΠΕ60 Νηπιαγωγών της Αθήνας σχετικά με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία και του πως την συσχετίζουν με την Ανάπτυξη και την Κοινωνική Καινοτομία. Για την ποσοτική έρευνα σχεδιάστηκε ερωτηματολόγιο και εστάλη σε ηλεκτρονική μορφή στην διοίκηση 100 δημόσιων Νηπιαγωγείων της Αθήνας.

Οι απαντήσεις έδειξαν ότι οι Εκπαιδευτικοί δεν έχουν εμβαθύνει αρκετά στην διάσταση της οικονομικής ανάπτυξης της Αειφορίας , η οποία επισκιάζεται από την περιβαλλοντική και την κοινωνική της διάσταση. Μάλιστα, μέρος των Εκπαιδευτικών δεν απαντά καθόλου στις ερωτήσεις που έχουν να κάνουν με το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης και την παγκοσμιοποίηση αλλά και την παραγωγή. Συνδέουν την εκπαίδευση για την Αειφορία με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης αλλά και την πράσινη ανάπτυξη.

Από την άλλη μεριά, οι Εκπαιδευτικοί φαίνεται να γνωρίζουν τα χαρακτηριστικά και τις αρχές των αειφόρων σχολείων σε θεωρητικό επίπεδο και συμφωνούν στην σύνδεση της Εκπαίδευσης για την Αειφορία με την Κοινωνική Καινοτομία και στη σύνδεση της σε μεγάλο βαθμό με αυτήν . Συμφωνούν με τις αξίες της Αειφορίας, πιστεύουν στην κοινωνική αλλαγή και τον μετασχηματισμό του σχολείου καθώς και ότι μέσω της Αειφορίας, το σχολείο μπορεί να λειτουργήσει ως Κοινότητα και ως Φόρουμ της Κοινωνίας των Πολιτών ενώ η πλειοψηφία των ερωτώμενων υιοθετεί την αντίληψη της χρήσης νέων τεχνολογικών προγραμμάτων και της καλλιέργειας των ψηφιακών δεξιοτήτων για την διευκόλυνση της διδασκαλίας της Π.Ε και της Ε.ΠΑ. Η πλειοψηφία συμφωνεί επίσης ότι η εκπαίδευση για την Αειφορία εμπερικλείει και την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου αλλά και τον περιορισμό του οικολογικού αποτυπώματος.

7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Το πεδίο έρευνας της Εκπαίδευσης για την Αειφορία αποτελεί ένα δυναμικό και εξελισσόμενο πεδίο. Η ίδια η Εκπαίδευση για την Αειφορία δείχνει το δρόμο της Καινοτομίας στην Εκπαίδευση και προτρέπει το βήδισμα όλης της σχολικής κοινότητας σε μία πορεία αναζήτησης, προβληματισμού και αναστοχασμού στοχεύοντας παράλληλα στην κοινωνική αλλαγή και τον μετασχηματισμό της κοινωνίας . Θα μπορούσε να γίνει σύγκριση της έρευνας αυτής με έρευνες που διερευνούν τις αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης άλλων περιοχών είτε με έρευνες πάνω στις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με το πως συνδέουν και πως συσχετίζουν την Εκπαίδευση για την Αειφορία με την Ανάπτυξη και την Κοινωνική Καινοτομία.

Η παρούσα εργασία προτείνει επίσης να ερευνηθεί η ένταξη, στο διδακτικό αντικείμενο της Εκπαίδευσης για την Αειφορία, του μαθησιακού αντικειμένου της Κοινωνικής Οικονομίας αλλά και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας που αποτελούν Πυλώνες της Αειφόρου Ανάπτυξης. Μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες και κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό προσαρμοσμένο στην ηλικία του μαθητή και βασισμένο σε μία βιωματική μάθηση, τα ανωτέρω μαθησιακά αντικείμενα αποτελούν πρόκληση για την σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα.

Η ένταξη του Τρίτου τομέα , του τομέα μεταξύ κράτους και αγοράς που βασίζεται στην αλληλεγγύη και την αειφορία , ως μαθησιακού αντικειμένου στην εκπαίδευση αποσκοπεί στην κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας , η οποία χρειάζεται φορείς κοινωνικών ομάδων που οργανώνονται οικονομικά με κοινωνικούς στόχους, που αγωνίζονται για τα δικαιώματα πολιτών, που υιοθετούν ανώτερες αξίες μιας πιο ανθρώπινης κοινωνίας που εστιάζει στην κοινωνική εμπιστοσύνη και τους κοινοτικούς δεσμούς. Η εστίαση στον εθελοντισμό, τις φιλανθρωπικές δραστηριότητες , η διαφορετική προσέγγιση που θέτει στο επίκεντρο της τον άνθρωπο και την ποιότητα ζωής του.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Τέλος, η κοινωνική επιχειρηματικότητα με στόχο της το κοινωνικό όφελος και την δημιουργία αξιών, ως μία έννοια με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα δίνει έμφαση στα ποιοτικά χαρακτηριστικά ανθρώπων που εκκινούν μια οικονομική δραστηριότητα και είναι προσανατολισμένη στην αγορά εργασίας και τις επιχειρήσεις ενώ αποτελεί και υποπεδίο της κοινωνικής καινοτομίας.

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον δεν αποτελεί μία ουτοπία αλλά ένα όραμα για κοινωνική αλλαγή που ξεκινά από το μετασχηματισμό του σχολείου και εμβαθύνει στην αξίες της αειφορίας , την αλληλεγγύη, την ισότητα , την κοινωνική δικαιοσύνη και την δημοκρατία, την συμμετοχική διαδικασία, την ενεργό δράση και ενεργό πολιτότητα, την αειφόρο ανάπτυξη, έχοντας στα θεμέλια της την κοινωνία πολιτών, την κοινωνική καινοτομία ,όπως έδειξαν και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών αλλά και την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα, η ενσωμάτωση των οποίων στην Ε.ΠΑ που θα μπορούσε να διερευνηθεί και να μελετηθεί .

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Ξενόγλωσση

Almeida, S. C., Moore, D., & Barnes, M. (2018). Teacher Identities as Key to Environmental Education for Sustainability Implementation: A Study From Australia. *Australian Journal of Environmental Education* 34(3), 1–16. <https://doi.org/10.1017/aee.2018.40>.

Anyolo, E.,O. (2015). Implementing Education for Sustainable Development in Namibia: A Case of Three Senior Secondary Schools. University of Eastern Finland. Ανακτήθηκε από:http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1867-3/urn_isbn_978-952-61-1867-3.pdf

Chatzifotiou, A., Liarakou, G., Daskolia, M. (2006). ‘Environment’ and ‘sustainable Development’: investigating the content and social dimension of two central environmental education concepts among university students. *Electronic Conference Proceedings of the 5th Global Conference on Environmental Justice and Global Citizenship, 3-6 July 2006, Mansfield College, Oxford, UK.* Ανακτήθηκε από <http://www.interdisciplinary.net/ptb/ejgc/ejgc5/chatzifotiou%20paper.pdf>.

Davis, J. M. (2003). Innovation Through Action Research in Environmental Education: From Project to Praxis. Thesis (PhD Doctorate), Griffith University, Brisbane. Retrieved March 2011, from <https://www120.secure.griffith.edu.au/rch/file/ae6b0eca-9c12-496d-2a88da264eba0d4f/1/02Whole.pdf>.

Davis, J. M. (2008). What might education for sustainability look like in early childhood? A case for participatory, whole-of-settings approaches. In I. Pramling Samuelsson & Y. Kaga (Eds.). *The contribution of early childhood education to a sustainable society* (pp.18-24). Paris: UNESCO, Retrieved July 2017, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159355>.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Davis, J. M. (2009). Revealing the research 'hole' of early childhood education for sustainability: a preliminary survey of the literature. *Environmental Education Research*, 15(2), 227-241, DOI: 10.1080/13504620802710607.

Davis, J. M. (2010). What is early childhood education for sustainability? In J. M. Davis (Ed.). *Young children and the Environment: Early Education for Sustainability* (pp.21-42). New York: Cambridge University Press.

Flogaitis, E. & Alexopoulou, I. (1991). Environmental Education in Greece. *European Journal of Education*, 26(4), 339-345. <http://www.jstor.org/stable/1503135>.

Flogaitis, E., Daskolia, M. & Liarakou, G. (2005). Greek kindergarten teachers' practice in environmental education: an explanatory study. *Journal of Early Childhood Research* 3(3), 299-320. <https://doi.org/10.1177/1476718X05056529>.

Fullan, M. (2007) *The New Meaning of Educational Change*. Fourth Edition. New York: Teachers College Press. Ανακτήθηκε από:
<http://www.carlisleandhamptonhillfed.richmond.sch.uk/attachments/download.asp?file=624&type=pdf>

Gough, A. (2006). Sustainable schools in the UN decade of education for sustainable development: meeting the challenge?. *Southern African journal of environmental education*, Vol 23, pp. 48-63.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Huckle, J. & Wals, E.J. (2015). The UN Decade of Education for Sustainable Development: business as usual in the end. *Environmental Education Research*, 21,(3), 491–505. Ανακτήθηκε από: <https://huckleorguk.files.wordpress.com/2016/10/hucklewals2015.pdf>

Jaspar, J.C. (2008). Teaching for sustainable development: teachers' perceptions. (Doctoral dissertation). University of Saskatchewan, Canada.

Ανακτήθηκε από: <http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/thesescanada/vol1/SSU/TC-SSU-02042009212522.pdf>

Moulaert, F. and Ailenet, O.(2005). Social economy, third sector and solidarity relations: a conceptual synthesis for history of present, *Urban Studies*, 42 (1), 2037-2053.

Slife, B.D. and Williams, R.N. (1995). What's behind the research? Discovering hidden assumptions in the behavioural sciences. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Timm, J. M., & Barth, M. (2020). Making education for sustainable development happen in elementary schools: the role of teachers. *Environmental Education Research*, 1-17.

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

UNESCO (2012c). Shaping the Education of Tomorrow: 2012 report on the UN Decade of Education for Sustainable Development, Abridged Retrieved July 2017, from

<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002166/216606e.pdf>.

Waltner, E. M., Scharenberg, K., Hörsch, C., & Rieß, W. (2020). What Teachers Think and Know about Education for Sustainable Development and How They Implement it in Class. *Sustainability*, 12(4), 1690.

Ελληνόγλωσση

Βαχτσεβάνου, Μ., Παπαδοπούλου, Π., Παρασκευόπουλος Σ. (2006). "Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πραγματικότητα: Το προφίλ των εκπαιδευτικών", Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, 36, σ. 19.

Γαβριλάκης, Κ., Γκίνη, Ι., και Φλογαίτη, Ε.(2016)Αντιλήψεις και Στάσεις Εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τη Συνεργασία Σχολείου και Κοινότητας για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Ανακτήθηκε από

:https://www.researchgate.net/publication/330986870_Antilepseis_kai_Staseis_Ekpaideutikon_tes_Protobathmias_Ekpaideuses_schetika_me_te_Synergasia_Scholeiou_kai_Koinotetas_gia_ten_Aeiphoro_Anartyxe

Γεωργόπουλος, Α., Μπιρμπίλη, Μ., και Δημητρίου, Α.(2011) Παράμετροι των Προσωπικών Θεωριών των Νηπιαγωγών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Τόμος 1, Τεύχος 1, Σελίδες 59-78 Εκδόσεις Κλειδάριθμος. Ανακτήθηκε από:

<http://earthlab.uoi.gr/ojs/thete/index.php/thete/article/view/11/12>

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Δασκολιά, Μ., Νταή, Α. Αντιλήψεις εκπαιδευτικών για την έννοια της ‘ αειφορίας’. Μία αφηγηματική προσέγγιση (2020) Σελίδες 915-922. Ανακτήθηκε από:

https://drive.google.com/file/d/1VV4N6yhr07_I9kaSMGukxjNbxtRm6aI4/view

Καδιγιαννόπουλος, Γ. (2015). Αειφόρος Ανάπτυξη: Γνώσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών γυμνασίου. Prime, Vol 8, Issue 2. Ανακτήθηκε από:

http://prime.teilar.gr/papers/vol8_issue2_2015/Kadigiannopoulos.pdf

Καλαϊτζίδης, Δ., & Νομικού, Χ. (2014). Το Αειφόρο Σχολείο: μια αναγκαία και ικανή καινοτομία, Επιστήμες Αγωγής Τεύχος 1/2014, σ. 83

Ανακτήθηκε από: <http://www.ediamme.edc.uoc.gr/index.php?id=147,0,0,1,0,0>

Καραμέρης, Α., Ράγκου, Π., & Παπανικολάου, Α. (2006). Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης σχετικά με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Ανακοίνωση στο 2ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αθήνα.

Ανακτήθηκε από: http://kpe-kastor.kas.sch.gr/kpe/yliko/sppe2/oral/PDFs/308-320_oral.pdf

Λιαράκου, Γ. & Φλογαΐτη Ε. (2007). Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις. Αθήνα: Νήσος.

Κυριακώδη, Δ. & Τζιμογιάννης, Α. (2015). Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Μελέτη των βραβευμένων έργων δράσης «Θεσμός Αριστείας και Ανάδειξη Καλών Πρακτικών». Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση, 8(3), 123-151. Ανακτημένο στις 28-08-2018 από τον δικτυακό τόπο

<http://earthlab.uoi.gr/thete/index.php/thete/article/view/249/129>

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Λιαράκου, Γ. & Φλογαΐτη, Ε. (2008). Έρευνα και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Αντί Εισαγωγής. Στο Ε. Φλογαΐτη & Γ. Λιαράκου (επιστημονική επιμέλεια). Η Έρευνα στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (σελ. 13-50). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Οικονόμου, Β. (2018α). Συνδέοντας το STEM με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Στο Σεμινάριο του ΚΠΕ Ελευσίνας με θέμα: «Εμπλουτίζοντας την περιβαλλοντική εκπαίδευση με το STEM», 3 Φεβρουαρίου 2018.

Οικονόμου, Β. (2018β). Συνδέοντας την Εκπαίδευση STEM με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Αναζητώντας την καινοτομία, την τέχνη, τη δημιουργικότητα», (Τόμος Γ', σελ. 10-20). Αθήνα: Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ.

Φλογαΐτη, Ε. (1993). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, Επανεκδοση (2011), Αθήνα: Πεδίο.

Φλογαΐτη, Ε. (2006). Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, Επανεκδοση (2011), Αθήνα: Πεδίο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία: Ποσοτική έρευνα στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Αγαπητέ/η Συνάδελφε,

Το παρόν ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης της διπλωματικής μου εργασίας στο Διδρυματικό ΠΜΣ " Κοινωνική Καινοτομία και Στρατηγικές Ανάπτυξης" του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών.

Αποσκοπεί στην συγκέντρωση δεδομένων σχετικά με τις Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για την Αειφορία και πως σχετίζεται με την ανάπτυξη και την καινοτομία.

Συμπληρώνεται ανώνυμα από εκπαιδευτικούς. Οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

Σας ευχαριστώ προκαταβολικά για το χρόνο που διαθέσατε για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Με εκτίμηση,
Ελένη Τζιβόγλου
Νηπιαγωγός ΠΕ
60
email: elenitziv@yahoo.gr

---

* Απαιτείται

Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Άνδρας

Γυναίκα

2. Ηλικία *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- εώς 30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61 και άνω

3. Εκπαιδευτικό επίπεδο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ΑΕΙ/ΤΕΙ
- Μεταπτυχιακό
- Διδακτορικό

4. Σεμινάρια επιμόρφωσης στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση / Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ΝΑΙ
- ΟΧ
- I

5. Έτη υπηρεσίας *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ΕΩΣ 5
- 6-10
- 11-15
- 16 ΚΑΙ ΠΑΝΩ

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση /Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία
σε σχέση με την Ανάπτυξη

6. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Π.Ε.Π.Α : *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
εμπερικλείει την έννοια της ανάπτυξης σε μία μονοδιάστατη οικονομική θεώρηση,, αυτή της οικονομικής μεγέθυνσης					
σχετίζεται με την πράσινη ανάπτυξη και τις πράσινες επενδύσεις					
υποστηρίζει το περιβάλλον και όχι την ανάπτυξη					
προωθεί αξίες όπως η δημοκρατία και η δικαιοσύνη					
συμβάλλει στην αντιμετώπιση θεμάτων σε επίπεδο τοπικό--εθνικό --περιφερειακό					
διατηρεί το σημερινό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης για πάντα					
είναι πολιτική που επιβάλλεται από τις κυβερνήσεις στις Χώρες τους					
σχετίζεται με τους 17 στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης της Ατζέντας 2030					
συμφωνεί με την Παγκοσμιοποίηση					
υποστηρίζει την επαναπρόσδεση της οικονομίας στην κοινωνία					
τάσσεται υπέρ της μεγιστοποίησης της παραγωγής					
υποστηρίζει τις 3 διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης ((οικονομία--κοινωνία-- περιβάλλον))					
σχεδιάζεται και εφαρμόζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο από περιοχή σε περιοχή					

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Η Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία
σε σχέση με την Κοινωνική Καινοτομία

7. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι: *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Η ΠΕ/ΕΠΑ μπορεί να αναδείξει ένα σχολείο ως το φόρουμ της Κοινωνίας των Πολιτών					
Το σχολείο θα πρέπει να λειτουργεί ως κοινότητα					
Έχω υποχρέωση να μεταδίδω στους μαθητές μου τις αξίες της δημοκρατίας,, της αλληλεγγύης και της ισότητας					
Η Εκπαίδευση για την Αειφορία συμβάλλει στην κοινωνική αλλαγή					
Η Εκπαίδευση για την Αειφορία προωθεί τον συνολικό μετασχηματισμό του σχολείου και της κοινωνίας					
Η ΕΠΑ είναι εκπαίδευση μόνο για την περιβαλλοντική πολιτότητα					
Στόχος της ΕΠΑ είναι η Εκπαίδευση για την Δημοκρατία					
Στόχος της ΕΠΑ είναι η Εκπαίδευση με Δημοκρατία					
Η Εκπαίδευση για την Αειφορία είναι μία πολιτική εκπαίδευση					
Οι Δημοκρατικές διαδικασίες πρέπει να εφαρμόζονται στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το περιεχόμενο και την κατεύθυνση της μάθησης					

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία
σε σχέση με την Τεχνολογική -Ψηφιακή καινοτομία

8. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι : *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Χρειάζομαι τεχνολογικό εξοπλισμό στο σχολείο για να εφαρμόσω πρόγραμμα ΠΕ					
Χρειάζομαι υλικοτεχνικές υποδομές για την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων ΠΕ σύγχρονων μεθόδων Π..Ε					
Θα χρησιμοποιούσα το πρόγραμμα GIS στην σχολική ΠΕ					
Πιστεύω ότι ο εθελοντισμός μπορεί να προωθηθεί με τη χρήση νέων τεχνολογιών					
Πιστεύω ότι η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων είναι χρήσιμες για προγράμματα ΠΕ και ΕΠΑ					
Θεωρώ ότι η STEM ((εκπαιδευτική ρομποτική,, φυσικές επιστήμες,, μηχανική)) μπορούν να διευκολύνουν την διδακτική της ΠΕ/ ΕΠΑ					
Θα πρέπει το σχολείο μέσα από την ΠΕ να υιοθετήσει μια πρακτική περιορισμού του οικολογικού αποτυπώματος					
Θα πρέπει να υπάρχουν οικονομικοί πόροι για τις κτιριακές υποδομές του σχολείου					
Μέσα από την Π..Ε μπορούν να εφαρμοστούν καινοτόμες μέθοδοι που προάγουν την κριτική σκέψη					
Τα φετινά εργαστήρια δεξιοτήτων ΠΕ((2021-- 2022)) μπορούν να θεωρηθούν καινοτομία για την Προσχολική Εκπαίδευση					

Η Π..Ε/ΕΠΑ μπορεί να γίνει εξ
αποστάσεως..

--	--	--	--	--

Χρειάζομαι τεχνολογικό εξοπλισμό στο σχολείο για να εφαρμόσω πρόγραμμα ΠΕ

Χρειάζομαι υλικοτεχνικές υποδομές για την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων ΠΕ
σύγχρονων μεθόδων Π..Ε

Θα χρησιμοποιούσα το πρόγραμμα GIS στην σχολική ΠΕ

Πιστεύω ότι ο εθελοντισμός μπορεί να προωθηθεί με τη χρήση νέων τεχνολογιών

Πιστεύω ότι η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων είναι χρήσιμες για προγράμματα
ΠΕ και ΕΠΑ

Θεωρώ ότι η STEM ((εκπαιδευτική ρομποτική,, φυσικές επιστήμες,, μηχανική))
μπορούν να διευκολύνουν την διδακτική της ΠΕ/

Το Αειφόρο σχολείο

9. προωθεί τον Περιβαλλοντικό Εγγραμματισμό των μαθητών προσχολικής ηλικίας. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχ

ι

10. ακολουθεί το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών. *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

11. υιοθετεί πρακτικές περιβαλλοντικού αποτυπώματος *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

12. προωθεί τον ανταγωνισμό *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ναι

Όχι

13. προβάλλει ως αξία την διαγενεακή αλληλεγγύη *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

14. στηρίζεται στην στήριξη της διοίκησης του σχολείου *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

15. είναι δημοκρατικό *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

16. είναι ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

17. λειτουργεί ως κοινότητα *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

18. είναι χειραφετικό *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

19. είναι διεπιστημονικό και προάγει τη συστημική γνώση *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Να

ι

Όχι

ι

20. αποτελεί ουτοπία *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

Ν

α

ι

Ό

χ

ι

Αυτό το περιεχόμενο δεν έχει δημιουργηθεί και δεν έχει εγκριθεί από την Google.

Google

Φ
ό
ρ
μ
ε
ς

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Αγαπητέ/η Συνάδελφε,

Το παρόν ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης της διπλωματικής μου εργασίας στο Διδρυματικό ΠΜΣ " Κοινωνική Καινοτομία και Στρατηγικές Ανάπτυξης" του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών. Αποσκοπεί στην συγκέντρωση δεδομένων σχετικά με τις Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για την Αειφορία και πως σχετίζεται με την ανάπτυξη και την καινοτομία.

Συμπληρώνεται ανώνυμα από εκπαιδευτικούς. Οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

Σας ευχαριστώ προκαταβολικά για το χρόνο που διαθέσατε για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Με εκτίμηση,

Ελένη Τζιβόγλου

Εκπαιδευτικός ΠΕ 60

email: elenitziv@yahoo.gr

Ελένη Τζιβόγλου , Ανάπτυξη και Καινοτομία μέσω της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία : Ποσοτική Έρευνα για τις Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης